

**INTRESSIT, INTO JA INSTITUTIONALISOITUMINEN
TOIMINTOJEN VAKIINTUMINEN JA MUUTOS ÄÄNEKOSKI JAZZ
RY:SSÄ**

Vilja Ruokolainen
Pro gradu -tutkielma
Musiikkitiede
Kulttuuripolitiikka
Kevät 2007
Jyväskylän yliopisto

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty HUMANISTINEN, YHTEISKUNTATIEETEELLINEN	Laitos – Department Musiikin laitos, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä – Author Ruokolainen, Aino <u>Vilja</u> Maria	
Työn nimi – Title Intressit, into ja institutionalisoituminen: toimintojen vakiintuminen ja muutos Äänekoski Jazz ry:ssä	
Oppiaine – Subject Musiikkitiede, Kulttuuripolitiikka	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year toukokuu 2007	Sivumäärä – Number of pages 74
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkimukseni käsittelee toimintojen institutionalisoitumista kulttuurialan yhdistyksessä. Lähestyn asiaa yhden esimerkin, Äänekoski Jazz ry:n kautta. Tutkin sitä, millä tavalla Äänekoski Jazz ry:n toiminta ja käytännöt ovat vakiintuneet ja muuttuneet yhdistyksen olemassaolon aikana, ja mitkä asiat muutoksiin ovat vaikuttaneet. Aineistoni ovat Äänekoski Jazz ry:n arkisto sekä tekemäni haastattelut. Aineistoani analysoin uuden institutionalismin teorioiden ja Niklas Luhmannin systeemiteorian kautta. Lopuksi käsittelem yhdistyksen toimintatapojen muutosten yhteyttä kulttuuritoimijoiden rahoitusrakenteessa 90-luvulla hyvin yleisesti tapahtuneeseen muutokseen ja sen syihin.</p> <p>Institutionalisoitumisen kolme peruspilaria ovat Richard W. Scottin (2001) mukaan säätelevä, normatiivinen ja kognitiivinen. Säätelevä institutionalisoituminen on tavallisesti perimmiltään ulkosyntyistä, normatiivinen kollektiivista sisäsyntyistä ja kognitiivinen toimijakohtaista sisäsyntyistä. Tutkimukseni osoittaa, että yhdistyksessä tapahtuvan toiminnan vakiintumisessa ja muutoksissa nämä kolme peruspilaria ovat usein jännitteisiä toistensa kanssa, ja niissä on myös sisäisiä jännitteitä. Nämä mekanismit pyrkivät siis muokkaamaan yhdistyksen käytäntöjä ja toimintoja eri suuntiin. Organisaation elinkaaren kautta ymmärrän tutkimuksen kohteen prosessina. Niklas Luhmannin systeemiteorian kautta analysoituna toimintojen vakiintumiseen ja muuttumiseen tulee mukaan myös yhdistyksen sisäisen kommunikaation näkökulma.</p> <p>Yhdistyskentällä toimintaympäristöt ovat muuttuneet rajusti kahdenkymmenen vuoden aikana. Kulttuuritapahtumaa järjestävä yhdistys on joutunut sopeutumaan rahoitusrakenteen muutoksiin, managerisoitumisen ja professionalisoitumisen haasteisiin, lisääntyvään ohjaukseen ja kulttuurin välineellistämiseen mm. matkailun tarpeisiin. Toimintaympäristöjen muutos aiheuttaa vakavia paineita vapaaehtois pohjalta lähtevälle yhdistystoiminnalle.</p> <p>Tutkielma on tehty Jyväskylän yliopistossa hyväksyttäväksi sekä yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa (yhteiskuntapolitiikka, kulttuuripolitiikan koulutusohjelma) että humanistisessa tiedekunnassa (musiikkitiede). Tutkielman ulkonäkö ja lähdeviitteet on muokattu musiikkitieteen ohjeiden mukaan.</p>	
Asiasanat – Keywords Käytäntöjen institutionalisoituminen, kulttuuriyhdistys, jazzyhdistys, kolmas sektori	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto, Musiikkitieteen laitos, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällysluettelo

1. Johdanto	2
2. Tutkimuksen lähtökohdat.....	3
2.1. Katsaus yhdistystutkimukseen.....	5
2.2. Keskeistä käsitteistöä.....	9
2.3. Tutkielman sisältö.....	11
3. Taide- ja kulttuuriyhdistysten toiminnan muotoutuminen, sääntely ja rahoitus Suomessa..	12
3.1. Yhdistyslaitoksen juuret.....	12
3.2. Kulttuurialan yhdistykset tänään	14
3.3. Yhdistysten toiminnan taloudellinen ja oikeudellinen sääntely	16
3.4. Kulttuuriyhdistysten rahoituslähteet	18
3.4.1. Rahoituslähteiden muutos	18
3.4.2. Rahoituslähteiden muutoksen vaikutuksia yhdistystoiminnalle.....	20
4. Uusi institutionalismi ja Niklas Luhmannin systeemiteoria yhdistystoiminnan tulkintakehyksenä.....	22
4.1. Uusi institutionalismi	22
4.2. Kriittisiä näkökulmia uuteen institutionalismiin	26
4.3. Niklas Luhmannin systeemiteoria ja yhdistykset	27
4.4. Muutos organisaatiossa	29
5. Toimintojen institutionalisoituminen Äänekoski Jazz ry:ssä.....	31
5.1. Suomalaisen jazzelämän historiaa	31
5.2. Toiminnan aloittaminen	34
5.2.1. Äänekoski Jazz ry:n perustaminen.....	35
5.2.2. Yhdistyksen innostunut alku	36
5.2.3. Ensimmäinen Keitele jazz-festivaali.....	38
5.2.4. Toinen toimintavuosi: organisaation ja toiminnan kehittäminen	42
5.2.5. Yhdistyksen toimintojen muotoutuminen	46
5.4. Yhdistystoiminnan vakiintuminen.....	47
5.4.1. ”Suomen pienin festivaali” vakiinnuttaa asemansa	48
5.4.2. Toimintojen väheneminen ja jähmettyminen	51
5.5. Keitele jazz kasvaa ja yhdistystoiminta muuttuu 1995–1996	51
5.5.1. Keitele jazzin laajenemisen suunnittelu	52
5.5.2. Keitele jazzin kasvu valtakunnallisesti merkittäväksi tapahtumaksi.....	54
5.6. Festivaali nykykuosissaan 1997–2000.....	57
6. Yhteenveto	61
6.1. Äänekoski Jazz ry:n muuttuneet käytännöt.....	61
6.2. Kulttuuriyhdistyksen muuttuvat toimintaympäristöt.....	66
Lähteet	70

1. Johdanto

Kiinnostukseni kulttuuriyhdistyksiin ja niiden toimintaan johtuu omasta taustastani. Olen ollut aktiivisesti mukana monissa erilaisissa yhdistyksissä, mutta perinpohjainen tutustuminen kulttuuriyhdistyksen toiminnan eri aspekteihin on tapahtunut vuodesta 2001 lähtien, jolloin minut valittiin Keitele Jazz-festivaalia järjestävän Äänekoski Jazz ry:n puheenjohtajaksi. Kaksi vuotta myöhemmin aloitin Tanssiteatteriyhdistys Kramppi ry:n taloudenhoitajana. Palkkatyönäkin on tutkielman kirjoittamisen aikana yhdistyksessä, Tanssitaiteen tuki ry:ssä joka pitää yllä tanssin aluekeskusta Itä-Suomessa. Tuntemus kulttuuriyhdistysten toimintaan vaikuttavista laeista ja sääöksistä, rahoitusmuodoista ja käytännöistä on kasvanut vähitellen kokemuksen myötä. Samalla itselleni on alkanut hahmottua jonkinlainen kuva toimintaympäristöstä, joka monella tavalla vaikuttaa yhdistysten toimintatapoihin. Yhdistystoiminta ja yhdistyksen toimintaympäristö ovat tarkasteluni kohde tässä tutkimuksessa.

Tutkimani tapaus, Äänekoski Jazz ry, on melko tyypillinen kulttuuritoimintaa järjestävä pieni yhdistys. Puheenjohtajana toimiessani olen huomannut käytännössä, että menestyksellinen (tässä yhtä kuin toiminnan jatkumisen mahdollistava) yhdistyksen toiminnan ylläpitäminen edellyttää useilta eri tahoilta tulevien vaatimusten huomioon ottamista ja niiden integroimista yhdistyksen tarkoitukseen, siihen intressiin jonka tähden yhdistys ylipäänsä on olemassa. Kokemukset ruohonjuuritason toiminnasta ovat kannustaneet minua tarkastelemaan yhdistyksen toimintaympäristön, tarkoituksen ja varsinaisten toimintojen välistä yhteyttä systemaattisemmin.

Mielenkiintoni tässä tutkimuksessa kohdistuu siihen, mitkä tekijät vaikuttavat käytäntöjen institutionalisoitumiseen kulttuuriyhdistyksessä, erityisesti tapahtumia järjestävässä yhdistyksessä. Minua askarruttaa myös se, miksi asiat yhdistyksessä tehdään mieluummin yhdellä tavalla kuin toisella tavalla. Mitkä asiat vaikuttavat siihen, että käytännöt välillä muuttuvat, vanhat hylätään ja uusia otetaan tilalle? Miksi yksi tapa tehdä asioita on parempi kuin toinen, vai onko? Tutkimuskysymyksenä edellä mainitut ovat kuitenkin liian laajoja, joten varsinainen tutkimuskysymykseni onkin: Millä tavalla Äänekoski Jazz ry:n toiminta ja

käytännöt ovat vakiintuneet ja muuttuneet yhdistyksen olemassaolon aikana, ja mitkä asiat muutoksiin ovat vaikuttaneet?

Lähden järjestelemään useista eri yhteyksistä, useista eri yhdistyksistä tekemiäni samansuuntaisia havaintoja yhden tapauksen kautta. Käsittelen Äänekoski Jazz ry:n taivalta sen perustamisesta vuodesta 1984 lähtien noin vuoteen 2000, ennen omaa osallistumistani yhdistyksen hallituksen toimintaan. Yhdistys on suhteellisen pitkäikäinen ja käynyt läpi niitä muutoksia, jotka ovat merkittävästi muokanneet koko suomalaista kulttuurin kenttää, laman ja EU:iin liittymisen esimerkkeinä mainitakseni. Sen pääasiallinen toiminnan tulos, Keitelejazz-festivaali, on edelleen elinvoimainen ja arvostettu festivaali.

2. Tutkimuksen lähtökohdat

Tutkimustehtäväni on siis tarkastella Äänekoski Jazz ry:ssä institutionalisoituneita käytäntöjä ja sitä, millä tavalla ja miksi nämä käytännöt ovat muuttuneet yhdistyksen historian aikana. Institutionalisoituneilla käytännöillä tarkoitan vakiintuneita käytäntöjä, jotka mielletään jopa itsestäänselvyyksiksi, ja jotka ovat niin pysyviä, että niiden muuttamiseksi tarvitaan aktiivisia toimenpiteitä (käsitteen tarkempi määrittely luvussa 2.2). Käytäntöihin vaikuttavat asiat voivat olla yhdistyksen sisäisiä ja ulkoisia, joista jälkimmäisissä kyseessä voivat olla esimerkiksi erilaiset valtakunnalliset tai kunnalliset kulttuuripoliittiset toimenpiteet, muutokset musiikkiyhdistys- tai festivaalientässä, lainsäädäntö tms. Liittämällä kuvauksen käytäntöjen institutionalisoitumisesta yhdistyksen toimintaympäristön piirteisiin ja muutoksiin muotoilen yhden kuvauksen siitä, millä tavoin toimintaympäristö voi vaikuttaa yksittäisen yhdistyksen toimintaan yhdistyksen sisäisten asioiden lisäksi.

Äänekoski Jazz ry perustettiin vuonna 1984 tarkoituksenaan "edistää jazz-musiikin harrastusta ja jazz-tietoutta Äänekosken kaupungissa ja sen ympäristössä sekä toimia alueen jazz-muusikoiden ja jazz-musiikin harrastajien yhteiselimenä" (yhdistyksen säännöt). Kesällä 1985 yhdistys järjesti ensimmäisen Keitelejazz-festivaalin, joka on siitä lähtien järjestetty vuosittain. Festivaali kasvoi vuonna 1996 pienehköstä ravintolafestivaalista tuhansien kävijöiden tapahtumaksi, jonka esiintyjistä suuri osa on ulkomaalaisia. Festivaalin järjestämisestä on tullut yhdistyksen merkittävin toimintamuoto, vaikkakin useina vuosina

konsertteja on järjestetty myös muissa yhteyksissä. Keitele jazz kuuluu tällä hetkellä keskisuurten jazztapahtumien joukkoon kestoensa, konserttien määrän ja yleisömäärän puolesta (Kulttuuritilasto 2005). Yhdistyksen rahoituslähteet ovat moninaiset, se on ollut 90-luvulla ja on tällä hetkellä uudelleen OPM:n harkinnanvaraisten tapahtuma-avustusten piirissä, mutta saa suurimman osan tuloistaan lipunmyynnin ja ravintolamyynnin kautta. Festivaalin kasvun vuoksi yhdistys on myös joutunut pohtimaan rahoituksellisten ja ohjelmistollisten ratkaisujen vaikutusta yleisömäärään ja festivaalin jatkumiseen. (ÄJAD 1985–2001) Festivaalia voi mielestäni analysoida sellaisena tapauksena, joka on onnistuneesti vastannut muuttuviin haasteisiin historiansa aikana. Myös festivaalin maine ohjelmistollisesti laadukkaana viittaisi etukäteen arvioituna siihen, että yhdistys on löytänyt jonkinlaisen tasapainon oman laadullisen tavoitteensa ja taloudellisten paineiden välillä.

Tutkimuksessani tärkeä lähdeaineisto on Äänekoski Jazz ry:n arkisto sen historian ajalta. Aineisto ei ole aukoton, sillä esim. kirjanpitomateriaalia ei tarvitse lain mukaan säilyttää kuin viideltä vuoden ajan, mutta aineistoa löytyy kuitenkin runsaasti koko yhdistyksen olemassaolon ajalta. Taloudellisista dokumenteista käytän kirjanpitomateriaalia, tilinpäätöksiä sekä talousarvioita. Muita lähteitäni ovat toimintakertomukset ja -suunnitelmat, johtokunnan kokouspöytäkirjat, yhdistykset lähettämät tiedotteet ja mahdolliset muut asiakirjat, selvitykset ja yhteistyöhankkeet. Olen haastatellut yhdistyksen ensimmäistä puheenjohtajaa, pitkäaikaisinta puheenjohtajaa sekä kahta muuta yhdistyksen perustamisessa mukana ollutta pitkäaikaista aktiivia. Näistä lähteistä etsin käytäntöjen muutoksia tai pysyvyyttä ja syitä niihin. Yhdistyksestä ja sen järjestämästä toiminnasta kirjoitetuista lehtijutuista taas on mahdollista lukea, millaisia arvoja yhdistyksen toiminnalle ja olemassaololle ulkopuolelta on annettu. Aineiston analysoinnissa käytän uuden institutionalismin teoriaa ottaen huomioon siitä esitetyn kritiikin sekä Niklas Luhmannin systeemiteoriaa, ja lopuksi kytken yhdistyksen toimintatapojen muutokset kulttuuritoimijoiden rahoitusrakenteessa 90-luvulla hyvin yleisesti tapahtuneeseen muutokseen. Olen valinnut uuden institutionalismin teorian teoriakehykseksi sen vuoksi, että ne tarkastelevat organisaation käytäntöjen muotoutumista nimenomaan suhteessa organisaation ulkopuolelta tuleviin vaikutteisiin ja paineisiin, jotka välittyvät erilaisten mekanismien kautta. Uuden institutionalismin teorian avulla saan vahvasti mukaan yhdistyksen tutkimukseen myös sen toimintaympäristön. Niklas Luhmannin systeemiteoria taas toimii vastapainona tälle lähtiessään itsemääräävän organisaation periaatteesta ja siitä, että toimintaa määrittelee organisaation sisäinen kommunikaatio.

Haaste tutkimukselleni on aiheen laajuus. Vaikka aineisto on rajattu koskemaan vain yhtä yhdistystä ja tiettyä aikaa sen toiminnassa, sitä on kuitenkin runsaasti. Se, että institutionalisoitumista voi tarkastella niin monesta lähtökohdasta, lisää analyysimahdollisuuksia entisestään. Onkin varmasti realistista todeta, että työssäni nostan esille ilmeisimpiä tekijöitä toimintojen institutionalisoitumiseen, sekä annan esimerkkejä siitä, millä tavoin muutokset yhdistyksen toimintaympäristöissä voivat vaikuttaa yhdistyksen toimintaan. Oma läheinen suhteeni tutkimuskohteeseen on sekä haaste että etu. Etu on tutkimuskohteen tuntemuksessa, haaste taas siinä, kuinka pystyn osoittamaan lukijalle, kuinka olen tulokseni saanut, sortumatta kuvittelemaan itsestäänselvyyksiä.

2.1. Katsaus yhdistystutkimukseen

Yhdistyksiin kohdistuva tutkimus on lisääntynyt valtavasti viime vuosikymmeninä. Yhdistystoiminta on vaatinut tutkimusta, sillä toisaalta ihmisten osallistuminen yhdistys- ja järjestötoimintaan on muuttunut, toisaalta julkisessa keskustelussa kolmas sektori on nostettu aikaisempaa tärkeämpään asemaan (Hänninen ym. 2003, 7-10). Kirjassaan Kolmas sektori Voitto Helander tunnistaa kolmannen sektorin tutkimuksen nousun syiksi ensisijaisesti keskustelun hyvinvointivaltion olemuksesta ja sen kehittämisestä, Suomessa liittyen erityisesti työttömyyteen (Helander 1998, 11–14). Perinteisemmän toiminnallisen näkökulman lisäksi yhdistyksiä tutkimalla pyritään selvittämään mm. kolmannen sektorin taloudellista merkitystä, sosiaalisen pääoman syntyä ja sen vaikutuksia, aktiivisen kansalaisuuden rakentamista ja poliittisen toiminnan ruohonjuuritasoa.

Yksi tutkimussuuntaus on kansainvälisen Johns Hopkins –yliopiston kolmannen sektorin tutkimus. Kuten Voitto Helander, joka JH-tutkimusta on Suomessa toteuttanut, kirjoissaan toteaa, tämän tyyppinen tutkimus ei puutu sektorin toiminnalliseen puoleen vaan rakenteelliseen tai resurssien analysointiin. Tuloksena on näkemys mm. siitä, mihin toimintakenttiin kussakin maassa kolmas sektori painottuu, mikä on sen taloudellinen merkitys työllistäjänä tai vapaaehtoistyön mobilisoijana, ja kuinka monet ihmiset ovat yhdistystoiminnan piirissä. Tutkimuksessa saadut määrälliset raamit toki mahdollistavat pohdiskelun yhdistystoiminnan merkityksestä esimerkiksi yhteisöllisyydelle, sosiaaliselle pääomalle ja demokratialle. (Helander 1998, katso myös Helander 2001)

Yleinen kulttuurin taloustieteen tutkimus on peräisin 1960-luvulta. Klassikoista varmasti tunnetuin on William J. Baumol, jonka tutkimuksien perusteella syntynyt käsite ”Baumolin tauti” liittyy työvoimaintensiivisiin aloihin, siis vahvasti myös kulttuurialaan ja tapahtumajärjestämiseen. Jarmo Mäkisen kiteyttämänä Baumolin tauti viittaa siihen, että esittävässä taiteissa, joissa elävien ihmisten suorittama työ on lopullinen tuote, tuottavuutta ei voida merkittävästi parantaa, mutta työvoimakustannukset nousevat jatkuvasti muun hintatason noustessa. Tästä seuraa, että yksikköhinnaltaan teatterinäytöksen tai sinfoniakonsertin hinta nousee jatkuvasti. Baumolin tautia on käytetty myös perustelemaan kulttuurin julkista tukemista. (Mäkinen 1999, 9-10) Suomessa teorian pohjalta on tutkittu esim. sinfoniaorkestereita (katso mainitun Mäkisen lisäksi Heikkinen, Sami: Baumolin taudin varjossa – laajennettu palvelutarjooma suomalaisten sinfoniaorkestereiden rahoitusmuotojen mahdollisuutena 2007). Laajasti asiaa käsittelevässä tutkimuksessa *Performing Arts: The Economic Dilemma* (2001, 2. painos) William J. Baumol ja William G. Bowen näkevät omana aikanaan anglo-amerikkalaisesta perspektiivistä kaupallisten kulttuuritoimijoiden (Broadway-näytelmien, musikaalien ym.) tulevaisuuden heikompana kuin non-profit – toimijoiden, sillä niillä ei ole mahdollisuutta yksityisiin ja julkisiin avustuksiin (mt., 406-407). Toinen kulttuurin taloustieteen perusteos, David Throsbyn *Economics and Culture* (2001), käsittelee mm. arvon määrittämistä ja mittaamista kulttuurin alalla. Throsby pyrkii luomaan kehyksen, jonka avulla talouteen liittyviä käsitteitä voidaan käyttää kulttuurista puhuttaessa, ja erityisesti tuomaan kulttuurisen arvon käsitteen yhtä merkittäväksi kuin taloudellisen arvon käsitteen.

Yksityisellä ja kolmannella sektorilla toimiviin kulttuuritoimijoihin liittyen Bruno S. Frey on kirjoittanut mm. festivaaleista keskieurooppalaisesta näkökulmasta (2000). Hänen johtopäätöksensä on, että festivaaleilla on suuria taloudellisia ja taiteellisia mahdollisuuksia, mutta julkisen avustuksen myöntämistä festivaaleille on harkittava tarkkaan. Suoran rahan myöntämisen sijasta täytyisi tutkia esimerkiksi ilmaisten esitystilojen myöntämistä. Mikäli raha-avustusta annetaan, se ei saisi vaikuttaa festivaalin järjestäjien pyrkimykseen tuottaa kaupallista voittoa. Jos festivaali jää voitolliseksi, siitä ei saa rankaista järjestäjiä pienentämällä avustussummaa vaan mieluummin nostamalla sitä. Julkisen vallan puuttuminen festivaalin organisaatioon ja päätöksentekoon on hänen näkemyksensä mukaan virhe. (Frey 2000, 13) Freyn artikkeli käsittelee lähinnä eurooppalaisia suuria festivaaleja kuten viisiviikkoista Salzburgin festivaalia. Tämän kokoluokan tapahtumaa pääsevät maassamme

lähelle vain Savonlinnan oopperajuhlat ja kenties Helsingin juhlaviikot, molemmat vahvasti valtion tukemia festivaaleja. Suomen kokoisessa maassa kaupalliseen menestykseen johtava kriittinen yleisömassa löytyy kulttuurialalla äärimmäisen harvoin.

Kulttuuriyhdistysten toiminnan taloudellisia vaikutuksia on myös tutkittu viime aikoina. Yleensä näillä tutkimuksilla on pyritty todistamaan, että kulttuuriin sijoitetut rahat tuottavat itsensä takaisin jopa pienellä kertoimella erotukseksi perinteisestä käsityksestä kulttuurin tukemisesta tuottamattomana toimintana (katso esim. Häyrynen 2006, 118–122). Näitä selvityksiä ovat kulttuuritoimijat käyttäneet apunaan esimerkiksi perustellessaan julkisia avustuksia. Kari Ilmosen tutkimus Kunta ja musiikkijuhlat paneutuu kunnan kannalta kulttuuritapahtuman taloudellisiin vaikutuksiin. Hän toteaa, että kuntaa kiinnostaa musiikkijuhlissa pääasiassa se, saako se oman rahallisen panostuksensa takaisin. (Ilmonen 1995, 1-11) Ilmosen tutkimus kymmenen vuotta vanhana tarttuu asiaan, josta kulttuurin vaikutuksia tutkivat selvitykset edelleen puhuvat. Kulttuuritoimintaa ei voi arvottaa pelkästään rahan kautta, vaan sillä on myös muita, yhteisöllisiä, symbolisia ym. arvoja. Taloudelliset kerroinvaikutukset eivät selitä festivaalin menestystä, sillä suurin osa festivaaleista järjestetään hyvin pienillä paikkakunnilla. Pidemmällä tähtäimellä kulttuuritapahtumien taiteellisen tason säilyttäminen ja uusiin ideoihin perustuva kehittäminen on merkityksellisempää kuin lyhyen tähtäimen rahavirtojen kasvattaminen. Tyytyväinen festivaalikävijä ylläpitää koko toimintaa. (mt., 85) Suomalaisista tutkijoista myös Timo Cantell on käsitellyt kulttuurin kannattavuutta ja erityisesti tapahtumien yleisöä ja vaikuttavuutta toiminta-alueella (katso esim. Cantell 1993).

Uutta kolmannen sektorin tutkimusta edustaa kolmannen sektorin palvelutuotantoa sekä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin rajapintoja käsittelevä tutkimus. Tästä näkökulmasta on tuotettu tutkimusta erityisesti sosiaali- ja terveysalan järjestöistä. Esimerkiksi Sakari Möttösen ja Jorma Niemelän tutkimus Kunta ja kolmas sektori: yhteistyön uudet muodot (2005) käsittelee erityisesti kolmannen sektorin uutta asemaa palvelujen tuottajana sekä tähän kuntien, markkinoiden ja järjestöjen suhteeseen liittyviä mahdollisuuksia ja haasteita. Riitta Särkelän, Marja Vuorisen ja Juha Peltosalmen tutkimus Sosiaali- ja terveysjärjestöjen mahdollisuudet palveluiden ja tuen tuottamisessa (2005) toteaa, että järjestöjen toimintaympäristö on muuttunut radikaalisti. Lainsäädännön ja valtakunnallisten strategioiden muuttumattomuus vaikeuttavat järjestöjen toimintaa ja

uhkaavat viedä palveluita pois niiltä, joille yleishyödyllisten yhteisöjen apu on ollut ainoa kanava.

Omaa tutkimustani ajatellen mielenkiintoinen on Martti Siisiäisen näkökulma yhdistyksen erilaisista funktioista (Siisiäinen 1996, 19). Ne voidaan jaotella yksilöjäsenien ja yhteiskunnan suhteen ilmi- ja piilofunktioihin. Ilmifunktiolla tarkoitetaan lausuttua ja tiedostettua tehtävää tai tavoitetta, kuten yhdistysten sääntöjen tarkoituspääläiset. Piilofunktiolla puolestaan viitataan niihin merkityksiin tai tehtäviin, joita yhdistyksellä saattaa olla julkilausuttujen tavoitteiden lisäksi. Usein nämä jäävät kokonaan jäsenien tietoisuuden tavoittamattomiin ja toteutuvat toiminnan tarkoittamattomina seurauksina. Yhdistyksissä ilmi- ja piilofunktiot menevät usein yksilötasolla sekaisin; ihminen toimii kokonaisuutena, eikä välttämättä tee tällaista jaottelua. Selkeimmin tutkittavissa ovat yhdistysten ilmifunktiot yksilöjäsenilleen: yksilöt liittyvät yhdistykseen tai perustavat niitä kirjaamalla tavoitteet yhdistyksen sääntöihin tai ohjelmiin. He investoivat yhdistykselle voimavarojaan ja laskevat saavansa aineellista hyötyä tai henkistä tyydytystä toiminnastaan. Myös kollektiiviset motiivit, kuten solidaarisuus toisia ihmisiä kohtaan, voidaan laskea materiaalien kiihokkeiden ohella yhdistysten yksilöille tarjoamiin ilmifunktioihin. Yksilöiden yhdistysjäsenyydellä voi olla myös piilofunktioita. Yhdistykseen voidaan kuulua sen vuoksi, että jäsenyys lisää henkilön nauttimaan arvontaa, tai yhdistys tarjoaa puitteet, joissa yksilö voi toteuttaa itseään. Jäsen ei kuitenkaan välttämättä tiedosta näitä motiiveita osallistumiselleen. (mt., 20)

Yhdistysten yhteiskunnalliset funktiot ovat juridiselta kannalta selkeitä. Yhdistyslaissa säädellään aatteellisten yhdistysten toimintaa, rekisteröitynä ne ovat oikeustoimikelpoisia ja samalla rekisteröityminen sulkee tietyn toiminta-alueen yhdistykselle sallittujen rajojen ulkopuolelle (Siisiäinen 1996, 21). Yhteiskunnallisia ilmifunktioita ovat paitsi ne seikat, jotka on kirjoitettu yhdistystä koskevaan lainsäädäntöön, myös yleisesti julkisessa keskustelussa kolmanteen sektoriin liitetyt tehtävät. Tänä päivänä yksi yhdistystoiminnan ilmifunktio on myös sosiaalisen pääoman lisääminen. (Helander 2001, 7-9) Yhteiskunnan järjestelmätasolla yhdistyksillä on runsaasti muita funktioita kuin laissa määrätty tehtävät. Yhdistykset nostavat kansalaisyhteiskunnassa koettuja ongelmia esiin, välittämällä tietoa tavallisen ihmisen tarpeista ovat olleet heikentämässä eliitin vieraantumista ja kasvattavat sivistyneistöä ja paikkaavat hyvinvointivaltion aukkoja niin sosiaali- ja terveystalouden kuin kulttuuri- ja koulutustarpeidenkin osalta. Yhdistykseen keskittyy paljon sellaista asiantuntemusta, jota

julkisen hallinnon elimiltä puuttuu, ja ne voivat olla valtion toimenpiteitä joustavampia. (Siisiäinen 1996, 22–25) Yhteiskunnan kiinteyden säilyttämisen mekanismeihin ja läntisille demokratioille tyypilliseen toiminnan oikeutuksen, hyväksyttävyyden ja laillisuuden, eli legitimitetin hankintatapaan liittyvät funktiot voidaan nähdä myös piilofunktioina (Helander 2001, 26–30).

Omalle tutkimukselleni funktioiden huomioon ottaminen on tärkeää. Käytäntöjen kehittymisen ja muotoutumisen voi mielestäni nähdä olevan neuvottelua yhdistyksen eri funktioiden toteutumisesta, esimerkiksi kuinka yhdistää toiminnassa aktiivien intressit, yhteiskunnallisen hallinnan - esimerkiksi arvonalisäverolain - vaikutukset ja yhä enemmän painottuva tehtävä palveluntuottajana markkinaympäristössä. Kulttuuriyhdistyksen erityislaatu täytyy myös ottaa huomioon. Jäsenilleen yhdistykset edustavat monia erilaisia asioita, eikä liittymisen perusteena ole pelkästään yhdistyksen toteuttama tarkoitus. Kuten edellä todettiin, ihminen ei välttämättä ole edes kaikista motiiveistaan tietoinen, ja osallistuminen voi olla niin kokonaisvaltaista, ettei niitä ole mahdollista eritelläkään.

Kiinnostava tutkimushaara, johon en pysty tässä tutkielmassa syventymään, on organisaatiokulttuurin tutkimus. Institutionalisoituneet toiminnat voidaan helpostikin yhdistää teoretisointiin organisaatiokulttuurista. Organisaatiokulttuurista neljän vuosikymmenen aikana kirjoittanut Edgar H. Schein määrittelee organisaatiokulttuurin siten, että se on toiminnan kaikkein syvintä, tiedostamatonta tasoa, joka on jäsenille yhteinen ja joka määrää organisaation näkemyksen itsestään ja ympäristöstään ”itsestään selvällä” tavalla. Organisaatiokulttuuriin liittyvät oletukset, uskomukset ja käytännöt ovat opittu tapa reagoida ympäristöön, ryhmään ja ryhmän yhtenäisyyden ongelmiin. (Schein 1987, 24–25) Omassa tutkimuksessani kiinnostavaa olisi ollut tutkia juuri tämän organisaation toimintakulttuuria ja sitä, kuinka se vaikuttaa käytäntöihin, niiden pysyvyyteen ja vaihtumiseen.

2.2. Keskeistä käsitteistöä

Tutkimukseni edustaa kolmannen sektorin tutkimusta. Kolmannella sektorilla toimivat eri tavoin järjestäytyneet yhteisöt, jotka on muodostettu tietyn intressin, tarkoituksen ympärille, ja jotka ovat voittoa tavoittelemattomia. Kolmas sektori on Suomessa perinteisesti ollut hyvin laaja, ja sen yhteiskunnallinen merkitys on huomattava. Rekisteröidyillä yhdistyksillä on lain

vahvistama paikka yhteiskunnallisessa järjestelmässä, ja esimerkiksi erityinen verotuskohtelu. Niitä on perinteisesti tuettu julkisen varoin, mistä johtuu osaksi se, että julkinen hallinnointi ja lainsäädännöllinen ohjaus on myös runsasta. (Siisiäinen 1996, 13–33) Yhdistysten toimintaa yhteiskunnassa on legitimoitu monella tapaa, mitä käsittelen myöhemmin. Kulttuurin alueella kolmannen sektorin toimijat eivät suinkaan ole vähenemässä vaan lisääntymässä (esim. Siisiäinen 2003, 28).

Tärkeä käsitepari työssäni on instituutiot ja institutionalisoituminen, erityisesti uuden institutionalismin teorioiden mukaan. W. Richard Scottin mukaan instituutiot ovat sosiaalisia rakenteita, jotka ovat saavuttaneet suuren elastisuuden asteen. Ne koostuvat kulttuuris-kognitiivisista, normatiivisista ja sääntelevistä elementeistä, jotka niihin liittyvien toimintojen ja resurssien kanssa tuottavat pysyvyyttä ja merkitystä sosiaaliseen elämään. Määritelmällisesti instituutiot merkitsevät stabiiliutta mutta ovat alttiita sekä lisääntyvälle että katkonaiselle muutokselle. (Scott 2001, 48)

Institutionalisoituneilla käytännöillä tarkoitan vakiintuneita käytäntöjä, jotka mielletään itsestäänselvyyksiksi, ja jotka ovat niin pysyviä, että niiden muuttamiseksi tarvitaan aktiivisia toimenpiteitä (katso esim. DiMaggio & Powell 1991a). Scottin mukaan institutionalisoituneet käytännöt taas ovat sellaisia, joille on annettu ylimääräisiä arvoja; ne halutaan säilyttää. Toiminnot saavat arvolatauksia, jotka ylittävät niiden tekniset tarpeet. Kun käytännöt institutionalisoituvat, ne eivät enää ole organisaatiossa asioita, jotka on mahdollista vaihtaa milloin tahansa, vaan organisaation jäsenet haluavat että ne säilyvät. Kun organisaatiolla on tarkka tavoite, sen käytännöt institutionalisoituvat vähemmän kuin sellaisissa organisaatioissa, joissa on sumea tavoite ja huonoja teknologioita. (Scott 2001, 24)

Toimintaympäristöllä tässä tutkimuksessa tarkoitan sitä yhdistyksen ulkopuolella olevaa ympäristöä, jossa yhdistys toimii. Toimintaympäristössä ovat esimerkiksi yhdistyksen jäsenet, muut kulttuuritoimijat, julkisen hallinnan toimijat, julkiset rahoittajat, yksityiset rahoittajat, yleisö, muusikot, jazzmusiikin harrastajat ja kaupalliset yhteistyökumppanit. Yhdistyksen eri toiminnot liittyvät eri toimijoihin toimintaympäristössä, ja niillä on erilaiset toimintaperiaatteensa ja logiikkansa. Yhdistyksen toiminta on pitkälti toimintaympäristöstä tulevien vaateiden yhdistämistä, joskus sopuisammin ja joskus vaikeammin. Heikkala käyttää myös käsitettä toimintatila, jolla tarkoitetaan järjestön (tai yhdistyksen) olemassa olevaa

strategista asemaa ja roolia suhteessa muihin organisoituihin toimijatahoihin (Heikkala 2001, 52). Toimintatilan käsite on siis toimintaympäristöä jonkin verran suppeampi.

Julkisen sektorin ja kolmannen sektorin rajapinta on yksi niistä toimintaympäristöistä, josta tulevat velvollisuudet ja oikeudet merkittävästi vaikuttavat yhdistyksen käytäntöihin. Jos tarkastellaan kuntien ja yhdistysten yhteistoimintaa nykyään, niiden välisessä vuorovaikutuksessa on kysymys usein samanaikaisesta edunvalvonnasta kumpaankin suuntaan. Järjestön käyttäessä voimavarojaan saadakseen aikaan itselleen mieluisan viranomaispäätöksen myös kunta pyrkii käyttämään hyväkseen järjestön resursseja. Tämä on korporatiivisuuteen lähestymistapa, ei niinkään pluralistinen kilpailumalli, joka toimii useissa muissa maissa. Tärkeitä ovat henkilösiteet paikallisyhdistysten ja kuntien päätöksentekijöiden välillä, ja nämä ovat Suomessa hyvin tavallisia. (Helander 1999, 48–49)

Organisaation elinkaari liittyy organisaatiokulttuurin tutkimukseen, mutta olen halunnut nostaa siihen liittyviä seikkoja omassa tutkimuksessani esille, sillä se näyttää olevan yksi tärkeä käsite toimintojen muutosta analysoitaessa. Scheinin mukaan organisaatio käy läpi kolme vaihetta. Ensimmäinen vaihe on organisaation synty ja varhaiskehitys, ja tässä vaiheessa toiminnat voivat muuttua luonnollisen kehityksen, tietoisesti organisaation kehittämisen tai jopa ulkopuolisten johtaman ”vallankumouksen” kautta. Toinen vaihe organisaation elinkaareissa on organisaation keski-ikä, johon usein kuuluu toiminnan laajeneminen. Tässä vaiheessa muutos voi tapahtua vähitellen, tietoisesti kehittämisen kautta tai äkillisten kriisien kautta. Kolmas vaihe on organisaation kypsyys, jolle luonteenmukaista voi olla toiminnan supistuminen, stabiilisuus ja muutosmotivaation puute. Tästä vaiheesta pois pääsemiselle yksi vaihtoehto on konkurssi, toiminnan lopettaminen. Muutosmekanismeihin tässä vaiheessa kuuluvat pakottava suostuttelu, täyskäännös, uudelleenorganisointi, perikato ja uudelleen syntyminen. (Schein 1987, 280-281) Muutokset ovat siis hyvin erilaisia eri elinkaaren vaiheissa, mikä pitkälti johtuu siitä, onko organisaatiolle muodostunut perinteitä, institutionalisoituneita tapoja tehdä asioita vai ei.

2.3. Tutkielman sisältö

Tutkimuksessani kaksi seuraavaa lukua esittelevät seikkoja, jotka ovat tärkeitä

analyysivaiheen ja johtopäätösten ymmärtämiseksi. Ensimmäiseksi käyn läpi taide- ja kulttuurialan yhdistystoiminnan merkitystä Suomessa. Kuvailen myös taloudellisia ja poliittisia toimintaympäristöjä, sekä näiden muutosta joka selvästi on tapahtunut ja tapahtumassa. Neljäs luku esittelee teorioita, jota käytän analyysivälineenä aineistoa käsitellessäni. Viidennessä luvussa esittelen tapaukseni, Äänekoski Jazz ry:n kuusitoista ensimmäistä vuotta, ja pohdin tässä yhdistyksessä käytäntöjen institutionalisoitumiseen vaikuttavia tekijöitä. Viimeisessä luvussa kokoan yhteen tapauksen tutkimustulokset ja yhdistän nämä laajemmin yhdistyskentässä tapahtuneisiin muutoksiin.

3. Taide- ja kulttuuriyhdistysten toiminnan muotoutuminen, sääntely ja rahoitus Suomessa

Järjestöjen ja yhdistysten rooli Suomen kulttuurielämässä on ollut merkittävä koko valtion historian ajan. 1800–1900 -lukujen vaihteen molemmin puolin kulttuuri- ja taidejärjestöt osallistuivat kansakunnan rakentamiseen valtiollisen tukijärjestelmän avulla. Tältä ajalta ovat peräisin myös järjestöjen monet asiantuntijatehtävät kulttuuripoliittisessa päätöksenteossamme. 1970-luvulla hyvinvointivaltion tehtäviin nähtiin kiinteästi kuuluvan laaja taide- ja kulttuuriyhdistysten tukeminen, mitä perusteltiin mm. kulttuuridemokratialla ja alueellisen tasa-arvon toteutumisella. Kunnallisen kulttuuritoimijärjestelmän perustaminen ja tätä kautta kasvaneet resurssit tukea taidetta ja kulttuuria johtivat erilaisten kulttuurijärjestöjen ja -yhdistysten määrän kasvuun ja alakohtaiseen eriytymiseen. (Kangas 2003, 39–44)

3.1. Yhdistyslaitoksen juuret

Klassikkoteos *Kansa liikkeessä* (Alapuro 1987) kuvaa Suomen kansan syntyä kansanliikkeiden ja kansalaisyhteiskunnan toiminnan tuloksena. Kansanjoukot alkoivat toimia itsenäisinä ja muodollisesti tasavertaisina kansalaisina, ja tämä tuotti legitimaation valtiolle. Valtion ulkopuolisen toiminnan alue alkoi näyttäytyä erillisenä, eli syntyi ns. kansalaisyhteiskunta. 1840-luvulta lähtien yleiseurooppalaiseen tapaan syntyi sivistys- ja hyväntekeväisyysseuroja: raittius- ja rouvasväenyhdistyksiä, oma-apuyhdistyksiä, säästöpankkeja ja vapaaehtoisia palokuntia. VPK-yhdistykset olivat edelläkävijöitä kirjastojen, kuorojen, orkestereiden ja teatteriryhmien perustamisessa. Lisäksi ne tekivät

aloitteita kansanjuhlien ja urheilukilpailujen järjestämiseksi. Kiteytyi käsitys, että aatteellisen yhdistyksen tuli olla luonteeltaan yleinen ja myös yleishyödyllinen.

Suomessa kulttuuriyhdistysten merkitys suomalaisuuden rakentajana on erityisen selvä. Valtio on tukenut tätä alusta asti. Yhdistyslaitoksen ja julkisen hallinnon yhteistyön alku voidaan ajoittaa 1860-luvulle, jolloin senaatti irrotti valtion budjetista taiteen tukemiseen oman määrärahan, joka annettiin edelleen Suomen taideyhdistykselle jaettavaksi. Taide-elämästä kehittyi urheilun ohella yksi valtion keskeinen instrumentti väestön yhteenkuuluvuutta rakennettaessa. Kulttuurialan merkittäviä järjestöjä perustettiin jo 1800-luvulla, esim. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1831, Suomen Taideyhdistys 1846 ja Suomen Taiteilijaseura 1846. Järjestöjen asema ja rooli muodostui vahvaksi myös kulttuuripoliittisen järjestelmän muokkaamisessa, sillä valtionhallinnon toimijat osallistuivat ainakin nimellisesti lojaaleiden yhdistysten toimintaan, ja näin informaatioyhteys taiteen järjestötoiminnan ja valtionhallinnon päätöksentekijöiden kesken säilyi. (Kangas 2003, 39–41)

Kun yhdistykset Suomessa osallistuivat hyvin vahvasti suomalaisuuden rakentamiseen, on kiintoisaa tarkastella sitä, mitkä järjestöt saivat oikeuden edustaa taideyhteisöä ja kansaa. Valikointia tapahtui kielipoliittisten ja puoluepoliittisten suhdanteiden mukaan. Kansalaissodan jälkeen tapahtunut voimakas kulttuurin kentän kahtiajako näkyy yhdistysten perustamisessa ja toiminnassa. Valtio loi vahvemman julkisen järjestelmän kulttuurin alueelle, syynä tasapainottava vaikutus mutta myös saavutetun vallan tukeminen. Kansanliikkeet levittivät kulttuuria rahvaalle yläluokkaisesti säänneltynä. (Kangas 2003, 39–41)

Suomen valtion kulttuurin avustusten kautta tapahtuva ohjaus perustuu hakijan työn laadun arvioinnille. Sakarias Sokka on tutkimuksessaan Sisältöä kansallisvaltiolle (2005) todennut, että systeemi juontaa juurensa 1800-luvulta, jolloin vertaisarviointi yleistyi käytännöksi. Sokka toteaa, että Suomen järjestelmän kehittymiseen vaikuttivat myös resurssien niukkuus ja suurten mesenaattien puute. Tällöin toiminnat eivät syntyneet hovin ja valtion kautta vaan nousivat ”taiteen kentän” tarpeista. Näin myöskään mustavalkoinen vastakkaisasetelma valtion ja taidekentän välillä, joka joissain maissa leimaa kulttuuritoimintaa, ei Suomessa toteudu. Järjestöt ja yhdistykset, joiden suhteet valtioon ovat hyvin kiinteitä, toimivat

välittävänä tasona. (Sokka 2005, 120) Toisaalta asiantuntijajärjestelmässä ne, keltä arvioita kysyttiin, olivat hyvin merkittävässä asemassa määrittelemässä sitä, minkälainen taide tunnustetaan julkisesti. Kun kulttuuriala jaettiin myös sektoreihin, niille syntyi helposti oma ”portinvartijansa”. Määrättyjen järjestöjen valta-asema oman sektorinsa määrittelyissä mahdollisti valtion ja taidekentän hallitun suhteen, vaikka alalla oli sisäisiä kamppailuja. Järjestökentän toimijamäärän kasvaessa ja monipuolistuessa valtion ja taide-elämän kanssakäyminen pyrittiin ainakin näennäisesti tasa-arvoistamaan, ja yksittäisten järjestötoimijoiden avoin valta-asema hävitettiin. (mt., 121–123)

Paula Tuomikoski-Leskelän väitöskirja *Taide ja politiikka* (1977) edelleen valottaa poliittisen päätöksenteon ja taideyhdistyslaitoksen suhteen historiallista kehittymistä. Vedenjakajana toimi 1960-luku; tällöin valtio otti hoitaakseen tai valvoakseen monia aikaisemmin yhdistysten tai yksityisten tahojen hoitamia sektoreita. Taidehallinnon kehitys, määrärahojen lisääminen ja tästä johtuva kasvava merkitys taiteellisten yhteisöjen ylläpitämisessä johti siihen, että yhteiskunnan vaikutusvalta taiteen kentässä kasvoi. Vielä 60-luvulla taidejärjestöt taistelivat riippumattomuuden ja sisäisen kontrollin puolesta taidehallinnon poliittista päätöksentekoa vastaan, mutta 70-luvulla politisoituminen tapahtui jo taidejärjestökentän sisällä. Puolueet julkaisivat taidepoliittisia ohjelmia ja valtion taidepoliittiset elimet noudattivat kokoonpanoltaan parlamentaarisia voimasuhteita. (mt., 247–270)

3.2. Kulttuurialan yhdistykset tänään

Siisiäisen mukaan modernin suomalaisen yhdistyslaitoksen kehitys alkoi 1800-luvulla suomalaiskansallisen liikkeen aikoina ja sai täyden muotonsa 60-luvulla, mutta vasta silloin kaikilla yhteiskuntaluokilla, kerrostumilla ja vähemmistöillä oli mahdollisuus vapaasti luoda omia yhdistyksiään. Historiallinen perintö vaikutti vielä 1990-luvullakin. Keskeisin muodollinen järjestäytymisen elementti on rekisteröity yhdistys. Rekisteröity yhdistys on suomalaisen kollektiivisen toiminnan malli, jossa korostuvat toiminnan valistuksellisuus, julkisuus, rauhanomaisuus sekä viranomaisten kunnioitus ja järjestäytyneisyys ”anarkismin” vastakohtana. Malli ohjaa myös monin tavoin yhdistystoiminnan sisältöä. (Siisiäinen 2002a, 13–14) Kollektiivisen identiteetin merkitys on kuitenkin tänä päivänä erilainen kuin aikaisemmin, ja täten myös yhdistysten rooli identiteetin muodostamisessa on muuttunut.

”Monet suomalaiset valitsevat yhdistyksensä 2000-luvun alussa siten, että ne toimivat lähellä omaa elämää koskettavia kysymyksiä tai mahdollistavat oman itsensä henkisen, ruumiillisen tai aineellisen kehittämisen. Yhä useammin nämä tekijät nivoutuvat uudenlaisiksi kokonaisuuksiksi, joiden elementtejä on vaikea erottaa toisistaan.” (mt., 31)

Kulttuurialan yhdistysten määrä oli noin 10 prosenttia kaikista yhdistyksistä vuoteen 1970 saakka, minkä jälkeen määrä on noussut 1990-luvulla 26 prosenttiin. Kaikista kulttuurialan yhdistyksistä kolmannes on taidealan yhdistyksiä, ja näistä suurimman yksittäisen taiteenalan muodostavat musiikin alan yhdistykset. Määrän lisääntyessä kulttuurialan yhdistykset differentioituvat: yhä harvemmat niistä ovat yleis- tai kattojärjestöjä, ja tavallisempaa on kuorojen ym. pienten ryhmien organisoituminen yhdistykseksi. (Siisiäinen 2002b, 295–298). Kulttuurialan yhdistysten määrä on siis merkittävä kaikesta kolmannen sektorin toiminnasta Suomessa. Myös kulttuurielämän kannalta katsottuna yhdistysten panos on erittäin tärkeä: esimerkiksi suurimmalla osalla kulttuurifestivaaleista on yhdistysmuotoinen taustaorganisaatio (Kangas 2003, 46).

Lisätietoja siitä, miten kulttuurialan yhdistykset kokevat oman toimintakenttensä ja sen muutokset Suomessa, on saatu jyvaskyläläisistä yhdistyksistä tehdyssä tutkimuksessa, jota Anita Kangas analysoi. Tutkimuksessa kulttuurialan yhdistysten toiminnassa erottuivat selkeät profiilit. Niillä oli yleensä yhteiskunnallista toimintaa, järjestöjen omaa edunvalvontaa, taidetapahtumien organisointia, julkisuusorientoitunutta työtä, asiantuntijatehtäviä, ostopalvelutoimintaa ja liiketoimintaa. Suurin osa kulttuuriyhdistyksistä ei pitänyt toiminnassaan laisinkaan tärkeänä taloudellisen voiton tai ylijäämän tuottamista vuosittain, yhteistoimintaa yritysten kanssa eikä myöskään palvelujen tuottamista ja markkinointia. Taideyhdistykset muodostivat poikkeuksen, ne painottivat enemmän markkinointia ja palvelujen tuottamista. Jyvaskyläläiset yhdistykset, kuten suomalaiset yleensä, saavat budjetistaan noin kolmasosan julkisina avustuksina ja kaksi kolmasosaa omana varainhankintana jäsenmaksutulojen, palveluiden myynnin ym. kautta. (Kangas 2003, 52–53)

Vapaaehtoistyö on yhdistysten toiminnan kulmakivi, ja sillä on myös suuri taloudellinen merkitys. Vapaaehtoiset hoitavat kaikenlaisia tehtäviä hallinnosta rahankeruuseen. (Pyykkönen 2002, 87–98) Jyvaskyläläistutkimuksen tekijät toteavat kiteytetysti saman idean,

joka esiintyy muissakin kolmannen sektorin tutkimuksissa. Vapaaehtoistoiminnassa syntyvä työpanos ei näy talouden tunnusluvuissa mitattuna, eikä se täten palaudu taloudelliseksi resurssiksi. Vapaaehtoistoiminnan arvo ilmenee muina pääoman muotoina, esimerkiksi sosiaalisena ja kulttuurisena. Se tuottaa yhdistykselle materiaalisia ja immateriaalisia toimintaresursseja mm. vuorovaikutusverkostojen muodossa. Nämä verkostot perustuvat vastavuoroisuuteen, keskinäiseen luottamukseen ja yhteenkuuluvuuteen. Vapaaehtoistoiminnalle perustuvien yhdistysten vahvuus on inhimillisissä voimavaroissa, joukkovoimassa, asiantuntemuksessa ja kenttäkokemuksessa. (mt., 110) Vapaaehtoistoiminnan merkitys yhdistykselle on tärkeä huomata, sillä vapaaehtoisten osallistujien ei-taloudelliset päämäärät saattavat olla ristiriidassa nykyään usein yhdistyksille asetettujen taloudellisten päämäärien kanssa, ja tämä asetelma voi tuoda jännitteitä yhdistyksen toimintaan. Tämän asia on tutkimukseni mukaan vaikuttanut myös Äänekoski Jazz ry:n toimintaan sen vapaaehtoisten kautta.

3.3. Yhdistysten toiminnan taloudellinen ja oikeudellinen sääntely

Aatteellisten yhdistyksien, kuten taide- ja kulttuuriyhdistyksien asemaa säännellään Suomessa yhdistyslailla. Aatteelliset yhdistykset voivat olla joko rekisteröityjä tai rekisteröimättömiä, mutta liittyminen yhdistysrekisteriin tuo yhdistykselle oikeustoimikelpoisuuden ja on myös edellytyksenä monille julkisille tuille. Patentti- ja rekisterihallitus pitää yllä yhdistysrekisteriä, jossa maaliskuussa 2007 oli noin 125 000 rekisteröitynyttä yhdistystä (www.prh.fi). Rekisteröidyn yhdistyksen jäsenet eivät henkilökohtaisesti vastaa yhdistyksen velvoitteista kuten rekisteröimättömän, vaan vastuu niistä on yhdistyksellä (Helander 1998, 70). Suomessa on varsin laaja rekisteröityjen yhdistysten kenttä, mikä kuvastaa suomalaisen yhdistystoiminnan perinteistä kunnioitusta toiminnan virallisuutta kohtaan ja sitä ajatusta, että yhdistyksen rekisteröinti on sen virallisen aseman tunnustamista (Siisiäinen 2003, 15).

Yhdistysten toimintaa verrataan taloudellisessa mielessä usein yritystoimintaan. Yhdistysten tehtävä on aatteellinen, säännöissä määriteltä; yrityksistä poiketen tuotanto ei ole keskeisessä asemassa, eivätkä yhdistykset tavoittele voittoa. Myös organisaatioissa on eroja. Yhdistyksen organisaatio on usein joustavampi kuin yrityksen, ja työvoima on pääosin vapaaehtoistyövoimaa. (Virtanen ja Näsi 2003, 167) Yhdistysmuotoisilla toimijoilla on omat

sääntönsä koskien verotusta ja tukipolitiikkaa. Verolainsäädännön näkökulmasta Suomessa tärkeintä on yhdistyksen toiminnan yleishyödyllisyys. Yhdistykset voivat siis harjoittaa taloudellista toimintaa joutumatta saman verokohtelun alaisiksi kuin voittoa tavoittelevat yritykset. (Helander 1998, 75)

Yhdistyksen tehtävät voidaan jakaa kahteen osaan: varsinaiseen aatteelliseen tehtävään ja sen rahoittamiseksi järjestettyyn taloudelliseen tehtävään. Taloudellisen puolen hoitaminen on usein edellytys sille, että yhdistys pystyy harjoittamaan varsinaista aatteellista toimintaansa. (Virtanen ja Näsi 2003, 169) Tulo- ja arvonnlisäverotuksessa myönnettyt helpotukset myönnetään yhdistyksille sen vuoksi, että ne suorittavat sellaisia tehtäviä, jotka tulevat yhteiskunnan yhteiseksi hyödyksi. Verovapaus ei toisaalta ulotu kaikkeen yhdistyksen toimintaan: elinkeinotoiminta on rajattu verovapauden ulkopuolelle. Välillä rajanveto verovapaan ja veronalaisen toiminnan välille on hankalaa, sillä aatteellisen yhdistyksen varainhankinta voi perustua samanlaisille liiketaloudellisille periaatteille kuin yksityisen elinkeinonharjoittajan. Käytännössä verottajan ratkaistavaksi jää esimerkiksi se, kuinka laajaa yhteisön harjoittama liiketoiminta voi olla ilman, että yhteisö menettää yleishyödyllisen statuksensa. (Juanto 1999, 266–271) ”Voittoa tavoittelemattomuus” saattaa terminä hieman hämätä; yleishyödyllinen yhdistys toki saa tehdä voittoa paljonkin, kunhan voitto käytetään yhdistyksen säännöissä määritellyn tarkoituksen toteuttamiseen eikä esimerkiksi toiminnassa mukana olevien henkilöiden vastikkeettomaan palkitsemiseen.

Julkiset avustukset muodostavat merkittävän osan useiden festivaalien ja niiden taustayhteisöjen rahoituksesta, ja julkishallinnon toimilla saattaa olla vaikutusta festivaalin päätöksiin (Kukkonen 2001, 7). Suuri haaste yhdistysten taloudelle lähitulevaisuudessa tulee EU-lainsäädännöstä, joka ei tunne yleishyödyllisten yhdistysten erityisasemaa yrityksiin nähden (katso esim. Kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytykset 2006). Tämä asia alkaa heijastua myös kansallisissa käytännöissämme. Esimerkiksi voimassa 1.6.2005 lähtien on ollut uusi ohje yleishyödyllisten järjestöjen verotuksesta. Yhä suurempi osa yhdistysten perinteisestä varojenkeruusta nähdään ohjeen mukaan liiketoimintana, joka on arvonnlisäveron ja mahdollisesti myös tuloveron alaista. Ohjeen vaikutukset eivät vielä ole varmoja, mutta mahdollisesti se pakottaa yhdistykset yhtiöittämään varainhankintansa, esimerkiksi palvelujen myymisen. (Verotusohje yleishyödyllisille yhdistyksille ja säätiöille)

3.4. Kulttuuriyhdistysten rahoituslähteet

Yleisesti voisi ajatella, että yhdistyksissä omaksutaan tiettyjä käytäntöjä sen vuoksi, että niiden koetaan onnistuneesti vastaavan joihinkin tarpeisiin, oli kyseessä sitten päätöksenteon joustavuuden hakeminen, sponsorirahoituksen etsiminen tai yhteydenpito kumppaneihin. Kaikki nämä tarpeet tähtäävät yhdistyksen tarkoituksen toteuttamiseen, sen intressiin. Vakiintuneet käytännöt muuttuvat sen vuoksi, että keinot vastata tarpeisiin muuttuvat. Tarkoitin tällä sitä, että lähestyäkseen säännöissä määrättyjä tavoitteitaan (jotka ovat myös usein yhdistyksissä aktiivisesti toimivien ihmisten tavoitteita), yhdistyksen täytyy eri aikoina käyttää erilaisia keinoja. Muutospaineita voi aiheutua yhdistykselle ulkoapäin, esimerkiksi se saattaa joutua etsimään uusia rahoituslähteitä toiminnalleen vanhojen ehtyessä. Muutospaine voi myös tulla yhdistyksen sisältä, ydinorganisaatiosta tai jäsenistöstä käsin, eri toimintoihin erikoistuneiden aktiivien lopettaessa toimintansa. Jäljempänä esitän myös muita mahdollisia syitä käytäntöjen vakiintumiselle ja muutokselle.

Kulttuurin julkiselle rahoittamiselle on eri aikoina esitetty erilaisia perusteluja. Yksi varmasti perinteisimmistä on luovuuden, estetiikan ja laadun korostaminen - nämä periaatteet näkyvät esimerkiksi taiteilijoille suunnatussa tuessa. Taiteilijalle on haluttu tarjota taloudellisesti riippumaton asema, jotta hän voisi luoda vapaasti, ottamatta huomioon markkinatalouden ehtoja, jotka voisivat vaikuttaa työhön (Syrjästä esiin 1998, 57–58). Julkisen rahan katsannosta käsin järjestöt ja yhdistykset ovat yksi taiteen ja kulttuurin ylläpidettävä tukipilari, muiden ollessa laitokset, taiteilijat ja kulttuuriteollisuus. Järjestöt ovat usein taustalla taide- ja kulttuurifestivaaleilla, jotka muodostavat keskeisen osan suomalaista kulttuuritarjontaa. Festivaalit, jotka usein ovat lyhyen ajanjakson aikana järjestettäviä, antavat mahdollisuuden kulttuuritarjontaan sellaisillakin alueilla, joissa ei ole yleisöpohjan vähyden takia mahdollisuutta ympärivuotiseen tarjontaan. (Kangas ym. 2002, 78–80)

3.4.1. Rahoituslähteiden muutos

Julkinen sektori omaksui 90-luvulla uuden julkishallinnon ideologian, jota voi luonnehtia termeillä managerisoituminen, markkinaistuminen ja voimavarojen käytön säännösten purkaminen. Managerisoituminen tässä tarkoittaa sitä, että julkisen sektorin tuotteiden ja palvelujen tuotannossa poliittinen päätöksenteko vain tilaa tuotteet ja palvelut, itse toteutus

tapahtuu tuottavien yksiköiden itsenäisten päätösten mukaisesti (tilaaja-tuottaja –malli). Malliin liittyvät tulosperusteisuus ja johdon vastuu. Markkinaistumisen prosessi taas pitää sisällään esimerkiksi liiketaloudellistumisen, kilpailuttamisen ja yksityistämisen. Edellä mainittujen muutosten lisäksi tilanteeseen on vaikuttanut kiihtyvä kansainvälistyminen ja keskittyminen sekä verkottuminen. (Heiskanen 2001, 50)

Pekka Oesch tutkimuksessaan Kulttuuri- ja taideyhdistysten rakennemuutos (2000) tarkastelee sitä, miten tietyllä aikavälillä valtion rahoitusosuus jakaantui yhdistysten edustamien eri taiteenalojen ja toiminta-alueiden kesken ja minkälainen vaikutus kehityksellä on ollut yhdistysten mahdollisuuksiin työllistäjänä. Tarkastelun kohteena olivat toisaalta julkisen rahoituksen ja oman varainhankinnan sekä yksityisten tulonlähteiden muutokset, toisaalta yhdistyksen toiminnan keskeiset menot. (mt., 27) Tutkimus tehtiin Opetusministeriön harkinnanvaraista avustusta saaneiden joukosta, mikä tarkoittaa, että tarkastelun ulkopuolelle jäi suuri osa esimerkiksi nuorista, viihteelliseen sisältöön painottuvista tai muutoin OPM:n kriteereitä täyttämättömistä tahoista. Tutkimuksen mukaan valtion palvelujen supistamisen myötä 1990-luvulla hyvinvointipalveluja tuottavat ja vapaaehtoistyötä tekevät yhdistykset nousivat tärkeään asemaan. Kolmas sektori nostettiin vuosikymmenen puolivälissä ratkaisuksi kaikkiin ongelmiin, mutta se oli kuitenkin riippuvainen julkisesta rahoituksesta. Kolmannen sektorin odotettiin poistavan työttömyyden, olevan vastuullinen kauppakumppani, demokratisoivan vallankäytön ja muuttavan ihmiset omatoimisiksi yhteisöön kuuluviksi vastuunkantajiksi. Näistä ainakin kulttuurialalla oletus yhdistysten työllistävästä voimasta osoittautui vääräksi. (mt., 20) Samaan aikaan kulttuuri- ja taideyhdistysten harkinnanvaraisten valtionavustusten kasvu oli muita rahoitusmuotoja hitaampaa, avustusjärjestelmän piiriin tuli uusia yhdistyksiä ja tuki painottui toiminta-avustusten sijaan aiempaa enemmän projektiavustuksiin. Yhdistysten tärkeimmäksi tulonlähteeksi muodostuivat omasta toiminnasta ja varainhankinnasta kertyneet tulot. (mt., 11)

Näkemyks taiteen ja kulttuuripalvelujen tukemisesta pelkästään siksi, että ne ovat arvokkaita sinänsä tai että kaikilla kansalaisilla pitäisi olla yhtäläiset mahdollisuudet niiden käyttöön, on työnnetty taka-alalle (Heiskanen 2000, 44). Nykyinen retoriikka taiteen ja kulttuurin merkityksestä näyttää pohjautuvan yhä enemmän liberaaliin markkinatalouteen. Pienehköjen ryhmien suosiossa olevien taidemuotojen ei katsota enää välttämättä ansaitsevan voimakasta

valtiollista tukea, vaan kuluttajien toivotaan ottavan vastuu rahoittamisesta (Kangas 2003, 48). Vilkas kulttuurielämä voidaan nähdä osana kaupunkien markkinointistrategiaa, ja tällä tavoin perustellaan kuntien vaikeassa taloudellisessa tilanteessa kulttuurin rahoittamista. Kulttuurifestivaalit itsekään eivät aina perustele olemassaoloaan kulttuurin ja taiteen itseisarvolla vaan näkevät paljon vaivaa osoittaakseen, kuinka taiteeseen sijoitettu euro moninkertaistuu erilaisina tuottoina paikkakunnalle (Oesch 2000, 45–46).

Raija Julkusen Suunnanmuutos-teoksessa (2001) esittelemien teesien mukaan vähentynyt julkinen rahoitus kulttuurille ei ole ohimenevä, lamasta johtunut notkahdus vaan tulosta järjestelmällisestä valtion takaisinvyörytyksestä, joka alkoi jo 1980-luvulla. Tämän prosessin päämäärä on jälkiekspansiivinen regiimi, johon kuuluvat yksityisen sektorin ja markkinoiden alueen laajentaminen, demokratian ohentaminen, valtion muodonmuutos uusliberalistiseen suuntaan ja budjettien kestävyys. Julkunen sanoo, että monet asiat ovat muuttuneet peruuttamattomasti; yksi tärkeimmistä on idea siitä, mitkä tehtävät kuuluvat valtiolle ja mitkä eivät. (mt., 106–123) Tätä taustaa vasten voisi ajatella, että entisen kaltaista valtion promovointia ja rahoittamaa kulttuuritoimintaa ei enää tule olemaan, ja tärkeää olisi etsiä uusia teitä ja mahdollisuuksia kulttuuritoimijoille. Ilkka Heiskasen, Pertti Ahosen ja Lasse Oulasvirran teos Taiteen ja kulttuurin rahoitus ja ohjaus: kipupisteet ja kehitysvaihtoehdot (2005) kertoo kulttuurin taloustieteestä käsin Julkusen kuvaileman muutoksen ilmentymistä. Teoksessa muotoillaan kolme vaihtoehtoista kehityskaarta taiteen rahoitukselle ja ohjaukselle vuoteen 2012 mennessä; kriisiskenaario, stagnaatioskenaario ja mahdollisuuksien avautumisskenaario. Skenaariot näyttävät strategisen suunnittelun tarpeellisuuden ja tekijät toteavat, että tärkeää on tehdä tietoisia päätöksiä, sillä muussa tapauksessa jännitteiden purkautuminen voi muuttaa asetelmia sattumanvaraisesti. (mt., 276–286)

3.4.2. Rahoituslähteiden muutoksen vaikutuksia yhdistystoiminnalle

Julkisen tuen, yksityisen tuen ja oman myynnin osuudet saattavat vaikuttaa festivaalien ohjelmiston luonteeseen, ja toisaalta saattavat kertoa tulonhankintatavoista ja sitä kautta kustannusrakenteesta, sekä myös ohjelmiston suuntaamisesta (Kukkonen 2001, 7). Ainakin Äänekoski Jazz ry opetusministeriön tukea hakiessaan vetoaa siihen, että julkinen rahoitus mahdollistaa suuremman taiteellisen kunnianhimon ja riskinoton ohjelmistopolitiikassa kuin kaupallisin perustein tehtävä ohjelmisto (ÄJAGe).

Tutkimuksensa perusteella Pekka Oesch toteaa:

”Useiden kolmannen sektorin kulttuuri- ja taideyhdistysten tuottamat kulttuuripalvelut liittyvät joko suoraan tai välillisesti myös osaksi kulttuuriteollisuutta. Tarjoamiensa palvelujen tuotteistamisessa ja markkinoinnissa yhdistykset ovatkin lisääntyvässä määrin joutuneet soveltamaan yrity maailman käytäntöjä. Koveneva kilpailu on edellyttänyt tehokkaampaa, ammattimaisempaa ja pitkäjänteisempää toimintaa, jonka perustana on aiempaa suurempi riippumattomuus julkisesta rahoituksesta. Karsimalla palvelutuotannon amatöörimäisimpiä piirteitä ne myös pystyivät hankkimaan aiempaa enemmän omia tuloja. Luopuminen kokonaan alkuperäisestä yhdistysmuotoisesta toiminnasta merkitsisi kuitenkin valtionavustusten menettämistä ja eräät vaihtoehtoiset kulttuuripalveluja tuottavat järjestöt ovatkin hajauttaneet toimintojaan perustamalla yhdistyksen rinnalle yrityksen hoitamaan kaupallisimpia palvelutuotannon osa-alueita. Tästä huolimatta valtaosa kulttuuri- ja taideyhdistyksistä tullee jatkossakin perustamaan taiteenalan ja toiminta-alueensa päälinjat kansalaistoiminnan vakiintuneiden lähtökohtien varaan, vaikka liiketaloudellisten periaatteiden hyödyntäminen olisikin osa yhä useamman yhdistyksen toimintaa.” (Oesch 2000, 155)

Aila-Leena Matthies (1999, 41) analysoi rahoituksen muutosta ekonomisen ja eettisen rationaliteetin kautta. Yhtäältä yhdistykset, tai yleisemmin kolmannen sektorin toimijat, pohtivat toimintansa ja henkilökohtaisen panoksensa mielekkyyttä, jäljittävät alkuperäisiä aatteellisia tavoitteitaan ja miettivät toiminnan hyötyjä ja häviäjiä. Toisaalta toimijat joutuvat nykyään asettamaan itsensä osaksi kansantaloutta, toimimaan liiketaloudellisin keinoin, kilpailemaan ja tehostamaan. Rahoitusrakenteen muutoksen takia näiden kahden rationaliteetin täytyisi voida olla olemassa yhtä aikaa, jotta järjestön toiminta olisi menestyksellistä ja tyydyttävää sekä taloudellisesti että aatteellisesti. Myös Helander (2001, 35) toteaa, että toimintaympäristön muutokset saattavat muuttaa yhdistyksen luonnetta. Ajan kuluessa muutosta voi esiintyä niin paljon, että alkuperäiset tavoitteet jäävät jollakin tavoin etäisiksi ja toissijaisiksi. Useat järjestöt on perustettu alun perin ajamaan jäsentensä etuja. Jos järjestön perustava toiminta-ajatus vähitellen esimerkiksi ulkopuolelta saadun rahoituksen luonteen johdosta muuttuu, saattaa myös jäsenyyden keskeisin motivaatioperusta olennaisesti muuttua. Viime vaiheessa harrastuspohjaisina toimintansa alkaneet jäsenperustaiset järjestöt saattavat muuttua organisaatioiksi, joiden toiminnassa jäsenten merkitys käy yhä pienemmäksi. (Helanderin 2001, 130 mukaan Tommy Lundström & Filip Wijkström)

Juha Heikkala toteaa kirjassaan *Järjestön strategia* (2001), että useimpien määritelmien mukaan järjestötoiminnan kulmakiviä ovat jäsenyys, vapaaehtoisuus ja demokraattisuus. Nämä periaatteet ovat kuitenkin yhteiskunnan muutoksessa paineen alla. Jäsenten intressien rinnalla järjestöt joutuvat ottamaan huomioon myös muiden sidosryhmien kuten julkisen hallinnon ja poliittisen järjestelmän intressit. Julkiset avustukset vaativat myös toiminnallista vastiketta. Ammattimaistumisen vaatimuksen myös vapaaehtoistoiminta ja vapaaehtoinen sitoutuminen saattavat vähentyä ja demokraattinen päätöksenteko jäädä toteutumatta. Monesta syystä järjestötoiminnassakin valta kasaantuu. (mt., 44)

Pohjoismainen kolmannen sektorin tutkimus sekä amerikkalainen non-profit –sektorin tutkimus ovat havainneet samantyyppisiä toimintaympäristöjen muutoksia kuin edellä kuvattu markkinaistuminen ja professionalisoituminen (katso esim. Helander 1998, 128-130 sekä DiMaggio 1986, 3-13). Tämä osoittaa selkeästi, että muutos ei ole vain Suomessa tapahtunut erityinen muutos, vaan sen ideologiset perustelut ovat yleisemminkin käytössä ja mahdollisesti omaksutaan maahamme muiden maiden esimerkin mukaan. Mielestäni markkina-ajattelun korostaminen johtaa kulttuuriseen yksipuolistumiseen. Tästä syystä on tärkeä ryhtyä pohtimaan (ja näin onkin tehty), millä lailla EU:n mittakaavassa ainutlaatuinen suomalainen järjestökenttä saadaan lainsäädännöllisesti suojeltua.

4. Uusi institutionalismi ja Niklas Luhmannin systeemiteoria yhdistystoiminnan tulkintakehyksenä

Teoreettiseksi viitekehykseksi, jonka avulla tarkastelen aineistoani, olen valinnut uuden institutionalismin teorian ja sen vastapainoksi Niklas Luhmannin näkemyksen autopoieettisesta järjestelmästä. Uusi institutionalismi sopii mielestäni hyvin tapaustutkimukseen sen painottaessa kulttuurisesti määräytyviä instituutioita. Seuraavassa esittelen myös uuden institutionalismin kritiikkiä.

4.1. Uusi institutionalismi

Uuden institutionalismin teoriat ovat joukko painotukseltaan ja tieteenalataustaltaan erilaisia teorioita. Peter A. Hall ja Rosemary C.R. Taylor esittävät artikkelissaan ”Political Science and

the Three New Institutionalisms” (1996, 5) jaon, joka on monien myöhempien tutkijoiden käytössä. He jakavat uuden institutionalismin teorian historialliseen institutionalismiin, rationaalisen valinnan institutionalismiin ja sosiologiseen institutionalismiin. Näillä kolmella suuntauksella on samantyyppisiä pohjaoletuksia, mutta myös eroavaisuuksia, ja täten myös omat vahvuutensa ja heikkoutensa analyysissä. Kaikki kolme suuntausta ovat syntyneet vastavoimana 1960- ja 1970-lukujen behaviorismille.

Historiallinen institutionalismi kahdesta muusta eroten painottaa vallan asymmetrian tärkeyttä instituutioiden toiminnassa ja kehityksessä, näkee institutionaalisessa muutoksessa merkittävänä polkuriippuvuuden ja tarkoittamattomat tulokset sekä yhdistää poliittisen vaikuttamisen ja poliittiset käytännöt instituutioiden muokkautumiseen (Hall ja Taylor 1996, 7). Rationaalisen valinnan institutionalismi nimensä mukaan olettaa että toimijat tekevät valintoja rationaalisesti, ja tästä johtuen suuntauksen näkemys on, että politiikka on joukko kollektiivisen toiminnan dilemmoja, kun yksilön valinta ei johda yhteisön kannalta tuottavimpaan tulokseen. Tässä näkemyksessä instituutiot vaikuttavat yksilön valintoihin siten, että ne antavat vihjeitä siitä, kuinka muut ihmiset valitsevat ja näin auttavat yksilöä strategiseen ajatteluun, jolla on paras mahdollinen tulos. Instituutiot kehittyvät sellaisiksi, millaisina ne parhaiten palvelevat yksilöitä. (mt., 12–13) Kolmas haara, sosiologinen institutionalismi, painottaa kulttuurin merkitystä ja juontaa pitkälti juurensa organisaatioteoriasta. Perusargumentti on, että instituutiot eivät kehity tietynlaisiksi siksi, että muoto olisi järkevin ja tehokkain, vaan muodot määräytyvät kulttuurin ja sen tapojen, myyttien ja seremonioiden mukaan. Sosiologinen institutionalismi määrittelee instituution laajemmin kuin kaksi muuta, lukien mukaan myös kognitiiviset skriptit ja muut tarkoituksia luovat kehukset. Näiden kautta instituutiot vaikuttavat yksilöihin. Sosiologisen institutionalismin mukaan institutionaalinen muutos johtuu siitä, että halutaan lisätä organisaation tai sen jäsenten sosiaalista legitimaatiota. Muutokset voivat täten olla myös ristiriidassa organisaation alkuperäisen tarkoituksen kanssa. (mt., 13–16)

Sosiologisen institutionalismin lähtökohta on ehkä hedelmällisin omalle tutkimukselleni. Hallin ja Taylorin mukaan tämän suuntauksen kehittäjiä olivat erityisesti Meyer, Rowan, Scott, DiMaggio ja Powell (Hall ja Taylor 1996, 29). Tämän suuntauksen teorioille on yhteistä se, että ne eivät näe organisaatiota yksittäisten ihmisten rationaaliin valintoihin perustuvina kokonaisuuksina, vaan organisaatiot institutionalisoituneiden käytäntöjensä

kautta muokkaavat, mahdollistavat ja rajoittavat yksilöitä (DiMaggio ja Powell 1991a, 3). Instituutio ei ole välttämättä yksilöiden tietoisien toiminnan tulos, vaan prosessi jonka takia jotkin sosiaaliset suhteet ja toiminnat muodostuvat itsestäänselvyyksiksi ja jossa toimijoiden yhteinen ymmärrys määrittää sen, millä on merkitystä ja millaiset toiminnot ovat mahdollisia. Mikä tahansa käyttäytyminen ja aihepiiri voi institutionalisoitua. Monet eri alueet organisoituvat samalla tavalla, ja tätä ei voi laittaa yksilön valinnan ansioksi, vaan käytäntöjen jotka koetaan itsestäänselvyyksinä ja jotka myös uusintavat itseään. (mt., 4-10) Organisaatioissa yksi merkittävimmistä käytäntöjä järjestelävistä periaatteista on epävarmuuden vähentäminen organisatoristen rutiinien avulla. Niiden kehittäminen vapauttaa huomiota muihin asioihin. (mt., 18-23)

Instituutioita ei siis yleensä synnytetä tietoisesti, vaan niiden muodostumiseen on muutamia mekanismeja. W. Richard Scott on määritellyt institutionalisoitumisen kolmeksi peruspilariksi säätelevän, normatiivisen ja kognitiivisen. Nämä kolme systeemiä voivat toimia yhdessä, mutta niillä on toisistaan erottuvat mekanismit ja prosessit. Toimintoja säätelevä institutionalisoituminen perustuu pakkoon ja ilmenee yleispätevinä sääntöinä, lakeina ja sanktioina. Säätelevä systeemi tarvitsee ”neutraalin” kolmannen osapuolen, joka on usein valtio. Toimintojen normatiivinen institutionalisoituminen perustuu toisaalta toimijoiden moraaliseen sitomiseen (missiot, sisäinen velvollisuuden tunne), toisaalta aseman toimijoille asettamiin velvoitteisiin (velvollisuus viran/ yhteiskunnallisen aseman tai koulutuksen ja kokemuksen kautta saavutetun kompetenssin ”toteuttamiseen”). Normatiiviset systeemit sekä rajoittavat että mahdollistavat sosiaalista elämää, niistä yksilö saa sekä oikeuksia että velvollisuuksia. Toimintojen kognitiivinen institutionalisoituminen perustuu toimintojen yhdensuuntaistumiseen, jonka perustana on tieto siitä, mitkä toimintojen lähtökohdat ja muodot ovat yleisimpiä, menestyvimpiä tai kulttuurisesti, poliittisesti tai moraalisesti sopivimpina pidettyjä. Usein toiminta mukautuu kulttuuris-kognitiivisesti siksi, että muunlainen käyttäytyminen tuntuu mahdottomalta: rutiineja noudatetaan koska ne otetaan itsestäänselvyyksinä, ”näin me asiat teemme”. (Scott 2001, 47-58)

Olen kiinnostunut omassa tutkimuksessani organisaation toimintojen ja sen toimintaympäristön suhteesta. Uusi institutionalismi näkee organisaation monimutkaisessa suhteessa toimintaympäristöönsä. Meyerin ja Rowanin mukaan nykymaailmassa organisaatiot joutuvat omaksumaan käytäntöjä, jotka on määritelty etukäteen ja institutionalisoitu

yhteiskunnassa. Näin toimivat organisaatiot lisäävät legitimiyytään ja tulevaisuudennäkymiään, huolimatta siitä kuinka tehokkaita ja sopivia lyhyellä tähtämellä nämä käytännöt ovat. Heidän argumenttinsa on, että monien organisaatioiden formaalit rakenteet kuvastavat paremmin ympäristössä vallitsevia myyttejä kuin niiden omien toimintojen tarpeita. (Meyer & Rowan 1991, 41) Byrokratian lisääntyminen ja muu organisatorinen muutos johtuu prosessista, jossa organisaatioista tulee toistensa kaltaisia ilman, että niistä välttämättä tulee tehokkaampia. Toimijoiden kesken isomorfismia tuottaa erityisesti se, että kaikki toimijat ovat riippuvaisia jostain yhdestä rahoittajasta. Tällaisessa tilanteessa nähdään vain harvoja esimerkkejä toisella tavalla tekemisestä. (DiMaggio & Powell 1991b, 64–77) Organisaatiolta odotetaan legitimiyyttä vahvistavia toimia, jotta ne hyväksyttäisiin; tämä hyväksyntä vuorostaan tuo sekä rahallista että henkistä tukea. Organisaatiot joutuvat muuttamaan toimintojaan saadakseen oikeutuksen, ja sitä kautta ulkopuolista (rahallista) tukea. (Scott 1991, 170–176)

Organisaatiot tarvitsevat legitimaatiota selvitäkseen ja menestyäkseen. Legitimaatio on yleistetty oletus tai ajatus, että toiminta on haluttua, oikeaa ja hyväksyttyä tietyssä sosiaalisesti rakennetussa normien, arvojen, uskomusten ja määrittelyjen systeemissä. Toiminnan tai toimijan legitimiys on symbolinen arvo, joka tulee esittää näkyvästi ulkopuolisille. Kaikki kolme pilaria tarjoavat kukin erilaisen pohjan legitimiydelle. Sääntelevä painotus tuo tärkeimpään osaan säännöt ja lait ja niiden noudattamisen. Normatiivinen painottaa syvempää, moraalista perustaa. Kulttuuris-kognitiivinen näkemys painottaa legitimaatiota, joka tulee kun omaksutaan yhteinen referenssikehys tai tilanteen määritelmä. (Scott 2001, 59–61)

Toimintojen muutosalttiuteen liittyen stabiilius on joidenkin tutkijoiden mukaan organisaation normaali olomuoto, toisten mielestä sitä ei voi ottaa annettuna vaan entropia on luonnollista (Scott 2001, 112). Yhdistystoiminnan vapaaehtoisuuteen perustuva luonne aiheuttaa mielestäni ristiriitaisen tilanteen suhteessa toimintojen institutionalisoitumiseen. Toisaalta on mahdollista, että yhdistyksessä kerran syntyneet käytännöt vakiintuvat nopeasti ja kestävät pitkään, koska toimijoilla ei ole resursseja varsinaisesti arvioida käytäntöjä, niiden osuvuutta ja onnistuneisuutta, vaan kaikki liikenevä työpanos käytetään toiminnan toteuttamiseen. Toisaalta nykyään osallistumiseen liittyvät heikot siteet saattavat johtaa toimijoiden runsaaseen vaihtuvuuteen, jolloin toiminnoillakin on mahdollisuus muuttua henkilöiden

vaihtuessa, ja pysyvyys riippuu siitä, kuinka hyvin toimintaan mukaan tulevat henkilöt ”ajetaan sisälle” asioihin.

4.2. Kriittisiä näkökulmia uuteen institutionalismiin

Uuteen institutionalismiin kriittisesti suhtautuvat tutkijat ovat tuoneet esille esimerkiksi johtajuuden merkityksen, jota uuden institutionalismin teoriat eivät ole ottaneet tarpeeksi huomioon. Lisäksi uutta institutionalismia on arvosteltu siitä, että se ei auta ymmärtämään organisaation muutosta, pelkästään stabiiliutta. John L. Campbell johdannossaan teokseen *Institutional Change and Globalization* argumentoi, että uuden institutionalismin teoriat eivät välttämättä pysty määrittelemään, onko muutos organisaatiossa evolutiivista vai revolutiivista vai kenties jotain muuta. Hän myös toteaa, että monet sosiologisen institutionalismin edustajat myöntävät itsekkin, että aina ei ole selvää, mikä institutionalisoitumisesta johtuu normatiivisista, mikä kognitiivisista tekijöistä; milloin normit ovat niin ilmiselviä että niistä tulee osa kulttuuris-kognitiivista skeemaa. Kolmas ongelma, yhteinen kaikille kolmelle institutionalismin teorialle, on se, että ne käyttävät käsitteitä kuten polkuriippuvuus määrittelemättä niihin liittyviä mekanismeja tarkemmin. (Campbell 2004, 1-30)

Muutoksen analysoiminen on haasteellista institutionalismille, sillä ajattelu lähtee toimintojen vakiintumisesta. Jostein Askimin (2004) mukaan arvosteluun teorioiden kykenemättömyydestä analysoida muutosta on kuitenkin ajan myötä paremmin vastattu. Askim kuitenkin esittää uuden käsitteen ”prosessuaalinen institutionalismi”, joka pyrkii ratkaisemaan sosiologisen uuden institutionalismin ”sokean pisteen” ongelman: miksi ympäristön paine aiheuttaa muutoksen organisaatiossa A mutta ei organisaatiossa B?

Ensimmäinen prosessuaalisen institutionalismin lähtökohta on Askimin mukaan se, että analyysin kohdetta lähestytään prosessina, ei organisaationa. Avainkohtana on kohteen määrittelemisen prosessina ja sen jakaminen pienempiin osaprosesseihin. Toiseksi tutkimuksen tulisi olla tapausorientoitunutta, ei ”variaatio-orientoitunutta”, jossa tutkitaan vaihtelujen korrelointia. Tapaus tutkimuksella saadaan selityksille pitävyyttä myös mikrotasolla. Kolmanneksi tutkimuksessa tulisi eksplisiittisesti käyttää hyväksi sosiaalisten mekanismien lähestymistapaa. Tässä lähestymistavassa käytetään teoriaa alemmalla tasolla

kuin tutkimuskohde (esim. yksilö verrattuna yhteisöön) tekemään korkeamman tason teoriasta tarkempaa, paikkaansa pitävämpää ja täydempää. Uuden institutionalismin teoriassa tämä lähtökohta auttaa vastaamaan peruskysymykseen siitä, millä tavalla instituutio vaikuttaa yksittäiseen ihmiseen. Neljäs lähtökohta on tapaustutkimuksen kirjoittaminen analyyttisena narratiivina. Analyyttinen narratiivi tarkoittaa sitä, että kohteen tarinat ja kontekstit tutkitaan ja niistä tuotetaan näkyviä ja muodollisia päättelyketjuja. Viides lähtökohta on analyyttisten yleistysten tekeminen; tapaustutkimusta ei nähdä vain näytteenä vaan johtopäätösten lähteenä. (Askim 2004)

Boin ja Christensen artikkelissaan *Reconsidering leadership and institutions in the public sector – A question of design?* (2004) nostavat esille johtajuuden merkityksen. Taustalla on Selznickin vuonna 1957 kirjoittama teos *Leadership in Administration*, ja tämän pohjalta artikkelin kirjoittavat argumentoivat, että johtajan rooli on institutionalisoitumisessa paljon suurempi kuin mitä institutionalismin teoriat käsittelevät. Johtajuudella pystytään valitsemaan ja muuttamaan instituution normeja ja arvoja, ja sosialisoida ihmiset (työntekijät) myös näihin arvoihin. Johtajan tulee valita organisaation missio, auttaa sitä pääsemään päämäärään käyttäen formaaleja tai informaaleja tekniikoita, sekä pitää yllä organisaation yhtenäisyyttä. Tämä vaatii jatkuvaa ympäristön tarkkailua ja siihen reagoimista.

Edellä esitellyt kriittiset näkökulmat on tärkeä ottaa huomioon, jotta institutionalisoitumisesta ei tule vahvaa kokonaisteoriaa, joka selittää kaiken. Aineistoa analysoidessani organisaation prosessuaalisen luonteen ja sen johtamisen merkityksen huomioon ottaminen sekä erityisen huomion kiinnittäminen muutoksen syihin on tarpeen. Prosessuaalisuuden korostaminen johtaa helposti organisaation elinkaaren tarkasteluun, sillä tämä näkökulma antaa mahdollisuuden nähdä kohde prosessina ja estää samojen lähtöoletusten tekemisen tutkittaessa organisaatiota eri aikoina.

4.3. Niklas Luhmannin systeemiteoria ja yhdistykset

Luhmannin systeemiteorian näkökulma painottaa uuden institutionalismin teorioista poiketen organisaation kehitystä omalakisena, itsemäärävänä systeeminä, jossa toiminnat voivat kehittyä ja muuttua muustakin syystä kuin siksi, että sääntelevä, normatiivinen tai

kognitiivinen institutionalisoituminen tuovat ulkopuolisia paineita tai määräyksiä, joiden mukaan toimintaa kehitetään.

Niklas Luhmannin systeemiteoreettinen ajattelu on siis relevantti teoria, kun haetaan vastapainoa edellä esitetyle uudelle institutionalismille. Luhmannin mukaan yhteiskunta järjestyy funktiojärjestelmiin kuten oikeus, talous ja politiikka, jotka ovat suljettuja systeemejä ja uusintavat itseään autopoieettisesti. Funktiojärjestelmä erottautuu ympäristöstään, ja tämän erottelun kautta rakentaa informaatiojärjestelmän. Informaatio on funktiojärjestelmän sisäinen ominaisuus, informaatiota ei siirry ympäristöstä järjestelmään. Yksi funktiojärjestelmä pystyy käsittelemään vain oman järjestelmänsä koodin mukaisia asioita. (Luhmann 2004, 48-58)

Siisiäinen on soveltanut Luhmannin ajatusta yhdistyslaitokseen, ensinnäkin yleisesti organisoitumiseen liittyen. Luhmannin mukaan vaihtoehtojen rajoittamiseen on kaksi tapaa: historia ja organisoituminen, joka tarkoittaa yhteisistä päämääristä ja vakiintuneista keinovalikoimista sopimista. Yhteiskunnalliset instituutiot ja organisaatiot, siis myös yhdistykset, ovat mekanismeja, joilla toimintatilanteiden sattumanvaraisuutta yksinkertaistetaan. Systeemin eriyttäminen, eli sen sisäisen työnjaon luominen ja tehtäviin erikoistuminen, tapahtuu sitä kautta, että toimijat vahvistavat yhteiskunnan erilaisissa alasysteemeissä keskinäistä yhteisymmärrystään yleistämällä samansuuntaisesti odotuksiaan. (Siisiäinen 1996, 16) Tämä johtaa siihen, että myös rekisteröity yhdistys täyttää formaaliselta luonteeltaan Luhmannin autopoieettisen järjestelmän kriteerit: se erottaa organisaationsa rajanvedolla ulkomaailmasta, määrittää päätöksenteollaan hyväksyttävissä olevan kommunikaation ja sitä kautta suodattaa ulkoisia vaikutteitaan. Pitkälle eriytyneessä modernissa yhteiskunnassa yksilöt ovat yhdistyksen (kuten muidenkin organisaatiojärjestelmien) jäseniä vain siltä persoonansa osalta, jolla osallistuvat yhdistyksen sisäiseen kommunikaatioon. (Siisiäinen 2002c, 9)

Toiseksi Siisiäinen toteaa (2002b, 290), että Luhmannin systeemiteorian mukaan analysoituna yhdistyslaitosta tarvitaan välittäjänä eri alajärjestelmien erilaisille koodeille, sillä yhdistysmallilla on voitu ratkoa kaikkien modernien yhteiskunnan alajärjestelmien sisäisiä ongelmia ja luoda siteitä alajärjestelmien välille. Luhmannin ajatuksessa siis yhteiskunta jakaantuu osajärjestelmiin eli funktiosysteemeihin, joista kullakin on oma autonomisuutensa

sekä toiminta-alueensa ja –logiikkansa. Niiden sisäinen kommunikaatio toimii jakamalla kaikki informaatio kahteen vastakäsitteeseen, esimerkiksi talouden funktiosysteemissä omistus/ei-omistus. Nämä peruskäsitteet määräävät, mitkä asiat voivat tulla osajärjestelmien käsiteltäväksi ja johtaa päätöksenteon kautta tuloksiin. Jotta järjestelmä voisi vaikuttaa toiseen osajärjestelmään, täytyy asiat pukea toisen systeemin omalle kielelle. Muuten osajärjestelmät eivät pysty käsittelemään uusia asioita. Yhdistykset voisivat olla organisatorinen muoto, jonka välityksellä yhteiskunnan osajärjestelmät ovat vuorovaikutussuhteessa niitä muuttamaan pyrkivien liikkeiden kanssa. Vaikka luhmannlaisittain osajärjestelmät olisivat autonomisia, ne ovat kuitenkin välittävien organisaatioiden ja toimivien subjektien kautta aina suhteessa ulkomaailmaan ja kansalaisyhteiskuntaan. Yhdistykset voivat vaikuttaa yhteiskunnan osajärjestelmiin niiden yksilöiden kautta, joiden kommunikaatioista kyseessä olevat järjestelmät koostuvat. (Siisiäinen 1996, 30-33)

Luhmannin systeemin toiminnassa on mielestäni kytkös taas Siisiäisen teoriaan yhdistystoiminnan funktioista, erityisesti koskien yksilöjäseniä. Ilmifunktiot yksilöiden jäsenyydelle yhdistyksessä kirjautuvat yhdistyksen tarkoitukseen, sen sääntöihin, aatteeseen ja julkilausuttuihin toimintatapoihin. Tämä jäsenten yhdessä kommunikaation kautta tuottama näkemys on Luhmannin systeemit teoriassa systeemiä ja sen ulkopuolta erottava rajanveto. Jäsenet vahvistavat yhteisymmärrystään heille yhteisestä intressistä, jonka vuoksi organisaatio on olemassa. Piilofunktiot nähdäkseni liittyvät suhteeseen yhteisesti rajatun systeemin ja sen ulkopuolisten systeemien välillä. Näihin muihin systeemeihin kaikilla toimijoilla on yhteyksiä omien muiden jäsenyyksiensä kautta. Kukin jäsenistä tuo mukanaan kuhunkin systeemiin myös muita jäsenyyksiään, ja tällä tavalla yhdistyksen tai organisaation välittävä luonne eri systeemien välillä syntyy. Yksilön piilofunktiot voivat liittyä jäsenyyksien yhtäaikaaisuuteen; jäsenyydellä yhdessä systeemissä voidaan esimerkiksi tavoitella etuja toisessa systeemissä.

4.4. Muutos organisaatiossa

Voimakkaita ja yllättäviä ulkoisia muutostekijöitä voidaan instituutioanalyseissa tarkastella Ilkka Heiskasen mukaan kahdella tavalla: joko shokkeina, äkillisinä olosuhteiden muutoksina, tai institutionaalisen rakenteen testeinä, jotka paljastavat sen luonnetta, merkitystä ja käynnissä olevia muutossuuntia. Shokit voi nähdä myös katalysaattoreina. Ulkoiset muutokset

voivat tapahtua myös pidemmällä aikavälillä tai olla myös systeemisiä tekijöitä, esimerkiksi institutionalisoituneiden toimintamuotojen leviäminen maasta toiseen. Systemisten muutostekijöiden joukossa keskeisessä asemassa ovat yhteiskunnan valtasektoreilta sen syrjäisemmille sektoreille etenevät vaikutukset. Esimerkkinä institutionaalisen muutoksen leviämisestä voidaan mainita vaikka hyvinvointivaltion purkamisen yhteydessä tapahtuvan yksityistämisen eteneminen sektorilta toiselle. Tietoista lainaustakin tapahtuu, kuten taide- ja kulttuurilaitosten liiketoiminnallistuminen tai pyrkimys siirtyä elämysteollisuuden piiriin. Eri sektoreiden sisällä tai niiden kesken voi myös syntyä sisällöllisiä jännitteitä esim. arvoista, tästä esimerkkinä talouden ja taiteen usein ristiriitaiset keskinäiset suhteet. (Heiskanen 2001, 20–21)

Taiteellisen työn ja kulttuuritoiminnan kannalta katsottuna institutionaaliset muutokset voivat olla yhteiskunnallisia tapahtumia tai prosesseja, syitä, jotka muokkaavat ja uudelleen suuntaavat toimintoja ja luovat niille entistä parempia tai huonompia olosuhteita. Ulkoiset tekijät voivat muuttaa myös ”suoraan” toimintoja, esimerkiksi voimakas taloudellinen lama voi taiteen ja kulttuurin toimintakentällä synnyttää institutionaalisia muutoksia, ja toisaalta vaikuttaa suoraan vähentämällä taide- ja kulttuurilaitosten kävijämääriä ja tuloja. Toimijat, taide- ja kulttuurilaitokset, jäävät helposti puun ja kuoren, institutionaalisen muutoksen ja suorien ulkoisten muutosimpulssien väliin. Reaktiot riippuvat muutosten nopeudesta ja voimasta, ja toiseksi organisaatioiden toimintakentästä ja perinteistä. Reaktiot riippuvat suuressa määrin myös ”uuden” institutionaalisen ohjauksen luonteesta, siitä, sopiiko se yhteen organisaation odotusten, tottumusten ja vakiintuneen organisaatiokulttuurin kanssa. (Heiskanen 2001, 22–24)

Muutosta yhdistyksen toiminnoissa voi siis analysoida monelta eri kannalta. Uuden institutionalismin teorit korostavat toimintojen institutionalisoitumista, ja niitä on arvosteltu kyvyttömyydestä selittää muutosta. Prosessuaalisen institutionalisoitumisen näkökulma helposti vie organisaation elinkaaren huomioon ottamiseen. Toisaalta Luhmannlaisittain analysoituna yhdistyksen toiminnoissa tapahtuvat muutokset johtuvat siitä, että organisaatio sisäisessä kommunikaatiossaan koodaa uudelleen yhteiskunnan eri osajärjestelmissä olevaa informaatiota. Tässä tapauksessa yksilöiden kommunikaatiolla ja heidän osallistumisellaan eri osajärjestelmiin on merkitystä.

5. Toimintojen institutionalisoituminen Äänekoski Jazz ry:ssä

Edellisessä luvussa esittelin valitsemani teorit, jotka tarjoavat työkaluja toiminnan vakiintumisen ja muutoksen ymmärtämiseen. Uuden institutionalismin näkökulmat tarkastelevat tätä prosessia sellaisten mekanismien tuloksena, joissa organisaation toimintaympäristö vaikuttaa organisaatiossa vakiintuviin toimintoihin. Luhmannin systeemiteoria taas näkee lähtökohtana organisaation suljetun systeemin kommunikaation. Tässä luvussa käsittelen ensin suomalaisen jazzin historiaa ja sen jälkeen käyn läpi Äänekoski Jazz ry:n toimintaa vuosina 1984–2000 peilaten sitä esittelemiini teorioihin.

5.1. Suomalaisen jazzelämän historiaa

Suomessa ensimmäiset ulkomaiset jazzmuusikot ovat esiintyneet 1920-luvulla, vaikka levytysten ja maineen kautta jazzmusiikki tunnettiin jo aikaisemmin. Aluksi jazz tuli Suomeen Saksan, Ruotsin ja Venäjän kautta, ja Suomessa käyvät muusikot jakoivat oppejaan eteenpäin suomalaisille kevyen musiikin soittajille. (Haavisto 1991, 29–32) Ensimmäisenä jazz-termiä Suomessa käytti nimimerkki Olli Iltalehdessä vuonna 1919. Vuonna 1932 levytetty ”Muistan sua Elaine” mainitaan useasti Suomen ensimmäisenä jazzlevynä. (Haavisto 1992, 59–60) Jazzista tuli suosittua tanssimusiikkia, ja Rytmi-lehti, joka on maassamme jazzmusiikin pitkäaikaisin äänenkannattaja, perustettiin 1934 (Haavisto 1991, 68). Hämeenlinnan soitannollinen kerho, joka on vanhin jazzmusiikkiin liittyvä yhdistys, perustettiin 1945 ja sen ohjelmaan jazzmusiikki on kuulunut aina. 1960-luvulla jazzelämä vahvistui monellakin tapaa. Vuonna 1966 perustettiin sekä Suomen Jazzliitto jazzinharrastajien yhteiseksi elimeksi että Pori Jazz -66 ry, joka ryhtyi järjestämään Pori Jazzeja. (Rytmi 2/75)

1970-luvulla jatkui edellisen vuosikymmenen kehitys harrastajien ja organisaatioiden lisääntyessä. Esimerkiksi vuoden 1975 loppuessa Suomen Jazzliitolla oli 10 jäsentä: Helsinki Jazz ry, Hämeenlinnan soitannollinen kerho ry, Jazzkerho Break ry, Oulu Jazz 20 ry, Pori Jazz -66 ry, Teekkarien jazzkerho Vantaalta, Turku Jazz ry, Vaasa Jazz club ry, Jazz-Club Perdido Kokkolasta ja SIP-Jazz Club ry Kouvolasta. Oulunkylän Pop/Jazzopisto aloitti toimintansa samoin kuin Uuden musiikin orkesteri UMO, muita big bandeja toimikin jo

ympäri Suomea. Pori Jazzista tuli 70-luvulla kansainvälinen huipputapahtuma, ja toiseksi merkittävin jazzfestivaali oli Turun jazzpäivät. (Rytmi 2/76)

Jazzyhdistykset rakentuivat yleensä aktiivisten soittajien ympärille, ja ne järjestivät pääasiassa omia jameja, konsertteja ja big band –toimintaa. Muista poiketen Helsinki Jazz ry:llä oli jatkuvasti yleisöluentosarjoja, jotka käsittelivät jazzmusiikin eri alueita. Säännöllisiä suurempia tapahtumia olivat Turun ja Porin lisäksi Valtakunnalliset jazzpäivät, jotka Jazzliitto järjesti joka vuosi yhteistyössä jonkin paikallisyhdistyksen kanssa, sekä Helsingin juhlaviikkojen jazztarjonta. Itse Jazzliiton toiminta yski melko pahasti 80-luvulle saakka. Musiikkityyleistä puhuttaessa moderni jazz oli melko harvojen arvostamaa, sen sijaan perinteinen jazz, swing ja dixieland elivät toista tulemistaan. (Rytmi 1978–1980)

1930-luvulla Jyväskylän korkeudellakin tanssiyhdytöt ottivat ohjelmistoonsa jazzmusiikkia. Keski-suomalaisista jazz- ja rytmimusiikin historiaa valottava teos Yy, kaa, koo... (Julin ym. 2004) kertoo, että 50-luvulla Äänekoskellakin (silloin 6000 asukasta) oli useita tanssiyhdytöitä sekä big band. Jazzkerho, jossa oli jäseniä yli 70, kokoontui kaksi kertaa kuukaudessa. Jo 40-luvun puolella aloittaneesta Swingers-kokoonpanosta löytyi soittajia, jotka myöhemmin Äänekoski Jazz ry:n alkuaikoina 80-luvulla vaikuttivat ”vanhoina herroina” paikallisissa jameissa. (mt., 91–97) 1980-luvun alussa jo Jyväskylässäkin oli jazzyhdistys Trane. Kaamosjazz ja Tampere Jazz Happening syntyivät, ja Järvenpään Puistoblues alkoi saavuttaa huomattavia mittoja. Äänekoski Jazz ry:n perustamisvuotena 1984 aloittivat myös Kainuun Jazzkeväät Kajaanissa, Kalottjazz & Blues Torniossa ja Helsinki Sea Jazz. Samana vuonna järjestettiin Suomen Jazzliiton ensimmäiset bändikilpailut. (Rytmi 1980–1985)

Vuosina 1974–1981 Suomen Jazzliitto julkaisi Rytmi-lehteä. Lähes jokaisessa numerossa kirjoittajat kiinnittivät huomiota jazzmusiikin huonoon asemaan Suomessa. Jazzyhdistykset ja muusikot kamppailevat rahapulassa, sillä julkista rahaa tukemiseen ei tahdo löytyä sen paremmin valtakunnallisella kuin kunnallisellakaan tasolla. Järjestetyistä tapahtumista vain populaareimmat keräävät tarpeeksi yleisöä ollakseen kannattavia, ”oikeaa” jazzmusiikkia tarjoavat konsertit ja tapahtumat ovat poikkeuksetta tappiollisia. Resursseja puuttuu markkinoinnista ja yleisön koulutuksesta. Vielä 1970-luvullakaan muusikko ei elänyt pelkästään jazzmusiikkia tekemällä.

Aluksi Suomen Jazzliitto toimi harrastajatasolla täydessä tuntemattomuudessa, pitkään sen merkittävimpiä ja näkyvimpiä tuloksia olivat Yrjö-patsaan jako ja Jazzpäivien järjestäminen. Kun vuonna 1979 OPM myönsi sille rahaa mm. toiminnanjohtajan palkkaamiseen, toiminnanjohtajat vaihtuivat lähes vuosittain ja välillä liitto oli täysin ilman henkilökuntaa. (Rytmi 1979) Vuonna 1980 taas uusi toiminnanjohtaja totesi, että Jazzliitto on ollut koko historiansa ajan erilaisen kähmännän, kateuden ja vihamielisyyden pesäpaikka, osittain johtuen helsinkikeskeisyydestä, ja se kaipaa pitkäjänteistä, realistista ja rohkeaa suunnittelua tulevaisuutta varten (Rytmi 2/80). Pienistä piireistä johtuen henkilöiden ja koulukuntien mielipide-erojen voidaan sanoa osaksi lamauttaneen jazzkentän valtakunnallisesti merkittävän organisatorisen kehityksen Suomessa.

Taloudelliset vaikeudet kuuluivat lähes kaikkien toimintaa järjestävien huolenaiheisiin. Ainoastaan Pori Jazz menestyi huomattavan hyvin. Vuonna 1975 tapahtumaan myytiin 43 000 pääsylippua ja omarahoitustaso oli hyvin korkea, noin 80 % (Rytmi 2/75). Pori Jazzeja koskeva mielipiteiden vaihto on kuitenkin ehkä Suomen jazzhistorian kiivainta. Rytmi-lehdessä ensimmäinen maininta on vuonna -77 julkaistusta lukijakirjeestä, joka toteaa: ”on erittäin ikävää, jos näiden Suomessa ainutlaatuisten festivaalien järjestäjät lähtevät lisää yleisöä – lisää rahaa – linjalle. Jos kyseiset lisät vaativat entistä enemmän sähköistä ääntä ja yksinkertaisia rock-rytmejä, olen varma, että monikin jazzin harrastaja rypistelee korkeaa otsaansa ja ihmettelee, onko hän ollenkaan niillä musiikkijuhlilla, joille luuli tulleensa.” (Rytmi 1/77) Muutamaa vuotta myöhemmin lehden pääkirjoitus tarttuu samaan asiaan: ”Tämän kevään jazzkeskusteluissa Porin jazzfestivaalit ovat joutuneet tulilinjalle ensisijassa ohjelmapolitiikkansa johdosta. Perustellusti on väitetty festivaalien ohjelmiston olevan nykyään rakennettu mahdollisimman suurten yleisöjoukkojen liikkeelle saamiseksi. Vuosien saatossa Porin festivaaleista on tullut instituutio, joka pyörii jo lähes parin miljoonan markan vuosibudjetin varassa. Musiikillisesti rohkeammat vaihtoehdot ovat taloudellisia riskejä, joiden välttämistä on suunnittelussa vältetty [!] [...] On luultavaa, että Porissa ei löydy halukkuutta festivaalien pienentämiseen. Kuitenkin festivaalien pitäminen nykyisenä suurena kansanjuhlanä merkitsee, että musiikillisesti rohkeammat kokeilut jäävät Suomessa kuulematta ainakin Porin juhlien kuluessa.” (Rytmi 3/80) Pääkirjoitus ehdottaakin uuden, ”toisenlaisen” jazzfestivaalin luomista. Kun Helsingissä sitten järjestettiin 1981 jazztapahtuma ikään kuin vaihtoehtona Porille, todettiin, että ongelma oli tuttu: tapahtuma oli

”taiteellisesti erittäin onnistunut, mutta taloudellisesti täydellisen epäonnistunut” (Rytmi 2-3/81).

Edellä kuvattu keskustelu kuvastaa hyvin ristiriitaa, johon ainakin kaikki suomalaiset jazzfestivaalit ovat joutuneet ottamaan kantaa tavalla tai toisella. Tietty asiantuntijaryhmä eli intohimoiset harrastajat, muusikot ja musiikkikriitikot arvostavat ennen kaikkea laadukasta musiikkia, ja sen synonyymi monelle on epäkaupallisuus. Jos festivaali tarjoaa pelkästään ”epäkaupallista” musiikkia, se joutuu keräämään rahoituksensa suurelta osin julkisista varoista, jolloin se saa helposti muun kuin oman yleisönsä silmissä elitistisen leiman, ja toiminta on joka vuosi katkolla, ennen kuin avustuspäätökset julkistetaan. Jos taas festivaali tarjoaa suureen yleisöön meneviä suosikkeja, sen maine hyvän musiikin vaalijana joutuu epäilyksen alle ns. asiantuntijapiireissä, ja sen kompetenssi jazztapahtumajärjestäjänä ehkä kyseenalaistuu. Tilannetta voitaisiin hedelmällisesti analysoida bourdieulaisittain kamppailuna symbolisesta pääomasta. Omaan teoreettiseen viitekehykseeni kuuluvasti kysymys on legitimaatiosta: ne organisaatiot, jotka toteuttavat kulttuurisesti hyväksytyjä muotoja ja aktiviteetteja, saavat tukea myös normatiivisilta auktoriteeteilta. Tällaiset toimijat selviytyvät tutkimusten mukaan luultavammin kuin ne, joilta nämä puuttuvat. (Scott 2001, 158) Kysymys on erityisesti siitä, miltä taholta legitimaatiota halutaan; mitkä ovat ne tahot, joiden tarjoamista resursseista toiminta on eniten riippuvaista. Suurimmalla osalla jazzfestivaaleista on takanaan yhdistys, jonka aktiivit haluavat tehdä töitä nimenomaan jazzmusiikin hyväksi, ja heidän motivaationsa laskee, jos he eivät koe tapahtuman heijastavan pyrkimyksiään. Monelle jazzfestivaalille kunnan myöntämä avustus on yksi suurimmista yksittäisistä avustuseristä, ja paikallispolitiikoilla taas voi olla aivan omat tavoitteensa ja vaatimuksensa festivaalille: paikkakunnan identiteetin vahvistuminen, valtakunnallinen näkyvyys ym. (esim. Ilmonen 1995). Jazzfestivaalin toteutuminen näyttää olevan monen kompromissin summa. Tällaiset ongelma-alueet ovat tuttuja muillekin taide- ja kulttuuriyhdistyksille, ei vain jazzfestivaaleja järjestäville.

5.2. Toiminnan aloittaminen

Äänekoski Jazz ry:n dokumentoitu historia lähtee liikkeelle vuonna 1984 Äänekoskella Rokkishokki-tapahtuman yhteydessä järjestetystä Jukka Linkolan ja Eija Ahvon konsertista,

jossa yleisölle tehtiin kirjallinen kysely tarpeesta ja kiinnostuksesta jazzyhdistyksen perustamiseksi. Kyselyn takana oli joukko miehiä, osa itse muusikoita, osa aktiivisia kuuntelijoita. Aloitteen takana ollut porukka oli käynyt aktiivisesti muilla Suomessa järjestettävillä jazzjuhlilla, ottanut niiden järjestelyistä ja organisaatiosta mallia ja idea mahdollisesta omasta tapahtumasta oli kytemässä. (Haastattelu 27.11.2003, Kalevi Plattonen, Teuvo Suistela ja Hannu Puurunen)

5.2.1. Äänekoski Jazz ry:n perustaminen

Myönteisesti yhdistyksen perustamiseen suhtautuneet kutsuttiin kirjeitse yhdistyksen perustamiskokoukseen 13.12.1984 äänekoskelaiseen ravintolaan. Paikalle saapuikin paikkakunnan kokoon ja musiikinlajin marginaalisuuteen nähden runsaasti ihmisiä, 17. Ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin nuori muusikko Pekka Siistonen. (ÄJAC)

Perustavan kokouksen pöytäkirjassa todetaan, että aktiivisia jazzin harrastajia, niin soittajia kuin kuuntelijoitakin on Ala-Keiteleen alueella runsaasti, joten yhdistyksellä on hyvät toimintaedellytykset jazzin tunnetuksi tekemiseen (ÄJAC 13.12.84). Sääntöihin kirjattu yhdistyksen tarkoitus on ”edistää jazz-musiikin harrastusta ja jazz-tietoutta Ala-Keiteleen kuntien alueella sekä toimia alueen jazz-muusikoiden ja jazz-musiikin harrastajien yhteiselimenä” (mt.,.). Tavoitteessa on siis vahva seutukunnallinen painotus; aktiivisia muusikoita oli alueella yhdistyksen perustamisen aikaan todellakin paljon, ja yhdistyksen erittäin tärkeä tavoite oli saada heille esiintymismahdollisuuksia, koulutusta ja virikkeitä.

Tarkoituksensa toteuttamiseksi yhdistys päätti järjestää konsertteja, jameja ja muita tilaisuuksia. Perustavassa kokouksessa tehtiinkin runsas lista siitä, mitä toiminta voisi käytännössä olla: säännöllisiä jami-iltoja paikallisissa ravintoloissa, omien levyjen kuunteluiltoja, asiantuntijaluentoja, jazz-musiikin koulutusta, korkeatasoisia konsertteja, matkoja festivaaleille, yhteistyötä musiikkikirjaston kanssa, big band -toimintaa, suuremman jazztapahtuman järjestämistä, muusikkojen kartoittamista... (ÄJAC 13.12.84) Paikallinen lehdistö noteerasi uuden yhdistyksen perustamisen. Myös ensimmäisistä jameista kirjoitettiin kuvien kanssa (SisäSuomalainen 23.1.1985).

Yhdistyksen ensimmäinen puheenjohtaja Pekka Siistonen toteaa, että koska toiminnassa mukana oli soittavia ja ei-soittavia aktiiveja, yhdistys tahtoi panostaa sekä omien muusikkojen esiintymismahdollisuuksien lisäämiseen että laadukkaiden jazzkonserttien ja luentojen tuottamiseen (haastattelu 31.10.2003). Myös pitkäaikaiset aktiivit Kalevi Plattonen, Hannu Puurunen ja Teuvo Suistela myöntävät, että paikallisten aktiivimuusikkojen olemassaolo oli yksi ratkaiseva tekijä. Näin jazzkonserteissa ja jameissa pystyttiin hyödyntämään omaa porukkaa, joka monta vuotta soittikin ilmaiseksi yhdistyksen tapahtumista. Tapahtumia järjestettiin varsinaisesti yhdistyksen aktiivien ja jäsenten kiinnostus huomioon ottaen, mutta Keitele jazz-tapahtuman ajateltiin alusta asti houkuttelevan mukaan ”suurta yleisöä”. (haastattelu 27.11.2003)

5.2.2. Yhdistyksen innostunut alku

Järjestäytymiskokouksen jälkeen ensimmäinen varsinainen hallituksen kokous pidettiin jo muutaman viikon päästä, 3.1.85. Kokouksessa päätettiin ensimmäisten jamien, ensimmäisen konserttimatkan ja ensimmäisen levyjenkuunteluillan ajankohdasta. Jameihin valmistautuminen tarkoitti myös halukkaiden yhtyeiden ja muusikkojen kartoittamista. (ÄJAC 3.1.85) Ensimmäisen kevään aikana hallituksen kokoontumistahti oli hyvin tiheä, kerran tai kaksi kuukaudessa muiden tapahtumien lisäksi. Keväällä 1985 yhdistys järjesti jami-iltoja, konserttimatkoja, levyiltoja sekä jazzkonsertteja niin, että tapahtumia oli kolme, jopa viisi kertaa kuukaudessa. Big band alkoi toimia heti alkukevällä, ja ensimmäisen keikkansa se soitti olutkarnevaaleilla Hotelli Hirvessä huhtikuussa. Big bandin todettiin olevan yhdistyksen pitkällä tähtäimellä kunnianhimoisin suunnitelma (ÄJAC 18.3.85). Toisaalta jo ensimmäisen toimintakuukauden jälkeen nousi johtokunnassa esiin kysymys, onko tarjontaa liikaa ja turtuuko yleisö, jos jameja pidetään paikkakunnalla kuukausittain (ÄJAC 6.2.85).

Helmikuussa 1985 sihteerin muistiinpanoista löytyy arviota siihen mennessä tehdyistä asioista ja saadusta palautteesta (kun jazzyhdistys oli toiminut reilun kaksi kuukautta). ”Innostus jazzin levittämiseen on ollut erittäin hyvä, etenkin johtokunta on ollut erittäin aktiivisesti mukana kaikissa tilanteissa. Myös muutamat jäsenet ovat olleet innolla mukana. Tehtävät johtokunnan sisällä on tällä hetkellä painottunut siten, että Kusti [Kai-Petri Gustafsson] ja Pekka [puheenjohtaja Siistonen] ovat hoitaneet jamien ym. soittotilanteiden jammaillijat

paikalle. Puheenjohtaja Pekka on neuvotellut ravintoloiden kanssa jamien pidosta [...] Minä taas keskittynyt tiedottamiseen, jäsenkortiston hoitamiseen [...] lisäksi olen pitänyt yhteyttä Jazzliittoon.” Sihteerin mukaan tehtävien jakamista pitäisi vielä uudistaa siten, että kaikilla johtokunnan jäsenillä olisi motivoivia tehtäviä, kun nyt asiat ovat kolmen henkilön harteilla. Kaiken kaikkiaan kuitenkin johtokunta työyhteisönä oli ollut tiivis ja työteliäs porukka. ”Henki on ollut hyvä”. (ÄJAC)

Ylipäänsä heti ensimmäisen kevään aikana, pitkälti yhdistyksen aktiivisuuden ansiosta, suhteet kentän muihin toimijoihin lähtivät muotoutumaan. Yhdistys joutui miettimään suhdettaan ÄRMY:yn (paikkakunnan toinen elävän musiikin yhdistys), millä tavalla yhdistysten toimialat eroavat toisistaan ja toisaalta millainen yhteistoiminta on mahdollista (onko yhdistyksen linjan mukaista tehdä bluesilla rahaa (ÄJAC 23.2.85)). Yhdistys myös kartoitti luontevia yhteistyökumppaneita, joita olivat esimerkiksi Jyväskylässä ja Viitasaarella toimivat jazzyhdistykset sekä Suomen Jazzliitto. Kiinteät suhteet solmittiin myös toiminnan rahoittajiin, Äänekosken kulttuuritoimeen, Kansan Sivistystyön liittoon ja Työväen Sivistysliittoon. Yhdistyksen säännöllisen toiminnan mahdollistivat yhteydet paikallisiin ravintoloihin ja hotelleihin. Myös paikalliset yritykset otettiin mahdollisuuksien mukaan tukemaan toimintaa. (ÄJAC 1985)

Organisaation muodosta ja toimivuudesta käytiin pohdintaa; johtokunnan jäsenet ja muusikot kuuluivat aktiiviseen ryhmään, joka toteutti suurimman osan yhdistyksen tapahtumista. Aktiiveilla oli kuitenkin pelko siitä, että jäsenistä ne, jotka eivät ole muusikoita, jäävät jollain tavalla tapahtumien ulkopuolelle. Johtokunta totesi kokouksessa huolissaan, että omat levyt – illoissa ei ole käynyt odotettua määrää ihmisiä. Se linjasi, että nämä illat ovat yhdistyksen tärkeimpiä koulutustilaisuuksia, ja niihin täytyy löytää vielä enemmän sisältöä esimerkiksi asiantuntija-esitelmien muodossa. (ÄJAC 18.3.85) Toukokuussa pidettiin illanvietto, jonka tarkoituksena oli lisätä johtokunnan ja jäsenistön kanssakäymistä.

Ensimmäinen vuosi näytti jo yhden piirteen tapahtumien yleisösuosiosta: jamit ja tanssi-illat (jazz-tanssit ja sambailta) keräsivät runsaasti väkeä ja olivat Keitelejazzeilla jopa loppuunmyytyjä, mutta varsinaiset jazzkonsertit kiinnostivat paljon harvempaa yleisöä (ÄJAD 85).

Äänekoski Jazz ry nimestään huolimatta oli tarkoitukseltaan koko seutukuntaa palveleva, ja tämä pyrittiin ottamaan toiminnassa huomioon. Jameja järjestettiin sekä Äänekoskella että Suolahdessa, ja mukana olevia soittajia oli lähikunnista, myös Jyväskylästä. Yksi Keitelejazz-festivaalin arvoista oli pitkään, että sen aikana konsertteja järjestettiin myös Äänekosken ulkopuolella.

Taulukko 1. Ensimmäinen toimintavuosi 1985 pähkinänkuoressa

jäseniä	79
jäsentiedotteita	6
johtokunnan kokouksia	14
jami-iltoja	6
pienimuotoisia Kuhnamo-jameja	4
konserttimatkoja	3
levyiltoja	3
Keitelejazz-festivaali, kävijöitä	900
lisäksi konsertti, sambailta ja jazztanssit	

Äänekoskella perustettu yhdistys ei ollut valtakunnallisessa mitassa mitenkään ainutlaatuinen. OPM:n jazztyöryhmä totesi vuonna 1997, että 80-luvun puolessavälissä Suomen Jazzliiton paikallisyhdistysten klubitoiminta alkoi vilkastua samalla kun Jazzliiton kiertuet toiminta käynnistyi. Myös jazztapahtumien määrä lähti nousuun 80-luvulla. (OPM:n työryhmien muistioita 1997) Suomen Jazzliiton jäsenkirje 1/85, ensimmäinen Äänekoski Jazz ry:n saama, ilmoittaa, että jazzliiton 21 vanhan jäsenyhdistyksen lisäksi alkuvuonna on hyväksytty kaksi jäsentä lisää, Äänekoski Jazz ry ja UMO. Kuitenkin jälkepäin aktiivit ajattelevat olleensa jossain mielessä uranuurtajia: ”Ollaan lähdetty liikkeelle silloin, kun jazz ei ollut vielä muotia” (haastattelu 27.11.2004). Pekka Siistosen mukaan yhdistyksen perustamiseen liittyi myös yleinen aktiivinen järjestäytyminen kulttuurin puolella (haastattelu 31.10.2003). Elävän musiikin yhdistyksiä syntyi joka puolelle Suomea. Äänekosken paikallisyhdistys ÄRMY oli perustettu 1982, ja Äänekosken teatteri alkoi aktiivisesti toimia 80-luvun alkupuolella. Muidenkin aktiivien mielestä yhteistoiminta ja yhteisöllisyys ylipäänsä siivittivät yhdistystoimintaa. Yhdistys ei tarkoittanut aktiiveille pelkästään jazzmusiikin edistämistä, vaan se oli erittäin tärkeä osa sosiaalista elämää. Suureksi osaksi hyvän kaveriporukan takia innostus talkoilla tekemiseen säilyi korkealla hyvin pitkään. (haastattelu 27.11.2004)

5.2.3. Ensimmäinen Keitelejazz-festivaali

Heti ensimmäisenä toimintakesänä järjestettiin myöhemmin yhdistyksen tärkeimmäksi toimintamuodoksi vakiintuva Keitele jazz-festivaali. Jo yhdistyksen perustamisen yhteydessä oli todettu, että Keski-Suomesta puuttuu jazztapahtuma. Festivaali suunniteltiin lähes kokonaan loppukevään ja kesän aikana. Johtokunnan pöytäkirjasta 25.3.1985 (ÄJAC) löytyy merkintä, jonka mukaan harkitaan järjestettävän heinäkuun loppupuolella viikonlopputapahtuma, johon voisi sisältyä esimerkiksi ulkoilmakonsertti, jazz-risteily, lastentapahtuma, jamit ym. Nelipäiväisen tapahtuman järjestäminen ulkomaalaisine pääesiintyjineen oli silti alle vuoden ikäiseltä yhdistykseltä rohkea tempaus. Kesällä 1985 totesi SisäSuomalainen: Jääkö Pori toiseksi? Keitele Jazz aloittaa (4.8.1985).

Yhdistysaktiivien haastatteluista käy ilmi, että vaikka suuremman tapahtuman järjestäminen oli ollut jo alusta asti yhdistyksen suunnitelmissa, päätökset ensimmäisen festivaalin laajuudesta, muodosta ja esiintyjistä tehtiin pitkälti muutaman kesäkuukauden aikana ennen festivaalia. Äänekosken kaupunki oli mukana tukemassa festivaalia, aluksi melko vaatimattomalla taloudellisella panoksella. Tukijoiden vakuuttaminen oli yllättävän helppoa, sillä kaikki olivat asiasta innostuneita, vaikka järjestäjillä ei välttämättä ollut juurikaan esittää konkreettisia ehdotuksia. Musiikillisesta linjasta ei kovin paljon puhuttu, mutta ideana oli tarjota ”jotain jokaiselle”. Toisaalta rokkia ja muuta jazzista etäämmällä olevaa musiikkityyliä ei esitelty ensimmäisenä vuonna. Myöhemmin yksi Keitelejazzin tavoitteista oli esiintymismahdollisuuksien järjestäminen myös nuorille, tuntemattomammille muusikoille. Tällöin monesti esiintymässä oli Suomen Jazzliiton yhtyekilpailuissa palkittuja yhtyeitä. Festivaalin rakenne suunniteltiin niin, että varsinaiset konsertit ja jamit olivat peräkkäin. Yleisön ajateltiin kulkevan kaikissa tapahtumissa. Vaikka tämä ei ollut kaikkein realistisin suunnitelma, oli ensimmäinen Keitelejazz uusi kokemus sekä yleisölle että järjestäjille, ja innostus oli suuri. Myös soittajilta saatiin positiivista palautetta, ja ensimmäinen puheenjohtaja Siistonen muistaa, kuinka hienolta tuntui, kun ensimmäisen festivaalin jälkeen tulivat ensimmäiset yhteydenotot ulkomaisilta promoottoreilta. (haastattelut 31.10.2003 ja 27.11.2003)

Timo Vähäsilta, Suomen Jazzliiton silloinen toiminnanjohtaja totesi KeskiSuomalaisen haastateltavana, että Äänekosken jazzyhdistyksen erikoisuutena oli aktiivisuus sekä laaja muusikkopohja, jolloin toiminta ei kasaannu yhden ihmisen harteille. Myös kaupungin kulttuuritoimen mukaantulo toimintaa tukemaan niin varhaisessa vaiheessa oli epätavallista.

(Keskisuomalainen 12.8.85) Yhdistyksen edustajat saivat lehdissä selvittää yhdistyksen tarkoitusta ja tulevaisuudensuunnitelmia. Keitele jazz-tapahtumasta kaavailtiin vuosittaista kohtauspaikkaa keskisuomalaisille muusikoille, ja myös koulutusta ja musiikkikurssitoimintaa kaivattiin Äänekoskelle. (Kansan Uutiset 15.8.85)

Rahaa anottiin ensimmäisenä toimintavuotena säännöllisesti KSL:n ja TSL:n paikallisrahastoista, Keski-Suomen maakuntarahastosta ja useampaan kertaan eri tarkoituksiin Äänekosken kaupungin kulttuurilautakunnalta. Kaikki mainitut tahot ovat myöntäneet avustusta jokaiseen säilyneeseen anomukseen. Ensimmäistä Keitele jazz-festivaalia nämä tahot olivat tukemassa yhteensä 5755 markalla, mikä oli enemmän kuin festivaalin pääsylipuista saatu tulo ja 44 prosenttia kaikista festivaalin tuloista. (ÄJAGe 1985)

Haastatellut aktiivit muistavat ensimmäiset festivaalit kovana hässäkkänä. Töitä lähdettiin tekemään innolla, mutta kaikille kyseessä oli ensimmäinen kerta. Festivaalin käytössä oli yksi PA-laitteisto, jota järjestäjät kuljettivat koko tapahtuman ajan ravintolasta toiseen konsertteja varten. Hallituksen jäsenistä kaikki tekivät kaikkea, ”se oli sellaista kokonaisvaltaista mylläkkää”. (haastattelu 27.11.2003)

Ensimmäisen festivaalin kritiikkipalaveri kokosi monia ajatuksia siitä, kuinka järjestäjien mielestä toimintaa pitäisi parantaa, jotta järjestelyt sujuisivat mahdollisimman hyvin. Organisaation kannalta tärkein kriittisyyden aihe oli työnjako, jota ei ollut kunnolla tehty. Sekä valmisteluissa että festivaalin aikana liian iso osa toimista kasaantui muutamalle henkilölle. Työnjaossa olisi pitänyt ottaa huomioon myös hallituksen ulkopuoliset jäsenet. Vastuuhenkilöiden nimeäminen eri alueille olisi ollut hyvä ratkaisu ongelmaan. (ÄJAC 14.8.1985) Tällainen työnjako syntyi, mutta vasta huomattavasti myöhemmin; Kalevi Plattonen muistaa, että ainakin kymmenen ensimmäisen toimintavuoden ajan aivan kaikki asiat käsiteltiin johtokunnassa (haastattelu 27.11.2003). Tiedottaminen oli toinen selkeä kritiikin kohde. Laadullisesti sitä keuhuttiin, mutta määrällisesti se jäi vaatimattomaksi sekä ajallisesti liian myöhäiseksi. Linjaltaan festivaaliin oltiin tyytyväisiä: jokaiselle jotakin mutta laadukasta ja hyvällä meiningillä. Kritiikin kohteita löytyi muista vain melko vaatimattomista asioista, lipunmyynnin järjestämisestä ja selkeämpien sopimuksien tekemisestä. Toisaalta nämä pienet asiat aiheuttivat ylimääräisiä, suunnittelemattomia kustannuksia. Ylipäänsä tapahtuman sisältöön, sen laatuun ja määrään oltiin hyvin tyytyväisiä ja kritiikkiä aiheuttivat

lähinnä muut järjestelyt. Yhdistyksen sisäinen henki todettiin erittäin hyväksi, ja toiminta oli joustavaa. (ÄJAC 14.8.1985)

5.2.4. Toinen toimintavuosi: organisaation ja toiminnan kehittäminen

Äänekoski Jazz ry:n toisen toimintavuoden toimintasuunnitelman kansi kertoo yhdistyksen toiveen: Keitele-Jazz isolleen. Kun ensimmäisen festivaalin toteutunut menobudjetti oli noin 17 500 markkaa, esitettiin toimintasuunnitelmassa toiselle Keitelejazzille 82 260 markan budjettia. Avustukset todettiin hallituksessa merkittäväksi osaksi yhdistyksen tuloja, mutta kanta oli, että ne eivät saa muodostua pääasiallisiksi tulolähteiksi. Pääpaino tapahtumien rahoituksessa tuli olla pääsylipputuloissa, mutta myös sponsoreita päätettiin etsiä varsinkin festivaalin toteuttamista varten. Myös tiedottamisessa ja jäsenten aktivoimisessa tuli pyrkiä parempaan, jotta runsaat järjestetyt tapahtumat löytäisivät yleisönsä ja menestyisivät taloudellisesti. Suunnitelmissa oli yleisökasvatusta eli lasten jazz-leiri, johon otettaisiin 5–12 -vuotiaita lapsia, sekä jazz-workshop festivaalin yhteydessä paikallisille muusikoille. Myös big band –toimintaa haluttiin kehittää. (ÄJAD)

Yhdistyksellä oli yksimielinen halu toimia omilla ehdoillaan ja saada omasta toiminnasta kannattavaa. Usko yhdistyksen tärkeyteen ja tarkoitukseen oli luja. Tarvittiin oikeanlaista ja tarpeeksi laajaa tiedotusta, ja sen jälkeen toiminta tulisi taloudellisestikin kannattavaksi. Yhdistyksen jäsentiedotteen 2/86 (ÄJAHb) mukana lähti jäsentiedustelu, jossa kyseltiin toiveita esiintyjistä, esiintymispaikoista ja mielipiteitä konserttilippujen hinnoista ym. Jäsentiedote ilmaisi huolensa siitä, että jäsenistö oli ollut huolestuttavan harvinainen näky yhdistyksen järjestämässä tilaisuuksissa, vaikka ”yhdistyksen ehdottomana hengissä pysymisen edellytyksenä on jäsenien aktiivinen osallistuminen järjestettyihin tilaisuuksiin”. Alkuaikojen jäsenkirjeet sisälsivät muutenkin monisanaisia kehotteluja ja vakuutteluja konsertteihin osallistumisesta.

1986 alkuvuotena oli suunnitelmissa järjestää kuukausittaisia jami-iltoja. Tätä varten piti saada kaikki paikalliset muusikot innostumaan asiasta, ja uuden johtokunnan järjestäytymiskokouksessa (puheenjohtajaksi oli vaihtunut pitkäaikaiseksi osoittautuva Kalevi Plattonen) päätettiin ottaa yhteyttä kaikkiin seutukunnan kulttuuritoimiin ja muihin yhdistyksiin, jotta tällainen muusikkokokous voitaisiin pitää. (ÄJAC 2.2.1986) Toisen Keitelejazz-tapahtuman suunnittelu alkoi hyvissä ajoin edellisen festivaalin jälkeen. Jo maaliskuussa oli olemassa melko valmis ohjelmarunko. Paikallisten muusikoiden innostaminen asiaan ei ollut aivan menestyksellistä, sillä vuoden lopussa yhdistys oli

järjestänyt enemmän jazzkonsertteja kuin epävirallisempia jameja. Myös yhdistyksen kunnianhimoisimmaksi tavoitteeksi mainittu big band lopetti toimintansa jo tammikuussa 1986 soittajapulan vuoksi (ÄJAD TK 1986). Ensimmäinen puheenjohtaja Siistonen toimi big bandin johtajana, ja totesi jälkikäteen tavoitteiden olleen hieman liian kunnianhimoisia verrattuna harrastajien tasoon. (haastattelu 31.10.2003)

Toisen Keitelejazzin suurin tukija oli Äänekosken kaupunki, jolle Äänekoski Jazz ry perusteli anomustaan näkyvyydellä lehdistössä, kulttuuritarjonnan kohenemisella sekä sillä, että säännöllisellä, laadukkaalla jazztapahtumalla olisi ennen pitkää merkitystä matkailijoiden houkuttelemisessa kaupunkiin (ÄJAGe 13.11.1985). Toisenkin festivaalin avustukset olivat lipputuloja suuremmat, 42 % kokonaistuloista. Osuuspankki oli festivaalin sponsori. Taloudellisesti yhdistys pääsi nollatulokseen kaikkien avustusten ja tappiontakuiden nostamisen jälkeen. Tämä oli järjestäjille positiivinen merkki, ja kolmansiä Keitelejazzeja alettiin välittömästi suunnitella.

Etukäteen Keitelejazzien linjaa suunniteltiin monipuoliseksi, jotta voitaisiin esitellä eri tyyllilajeja. Esiintyjiksi seutukuntalaisten lisäksi oli tarkoitus saada pari suomalaista huippukokoonpanoa sekä mahdollisuuksien mukaan ulkomaisia esiintyjä (Sisä-Suomen Lehti 27.1.86). Puheenjohtaja kehotti kuitenkin Pori Jazzia olemaan rauhassa; Keitelejazz ei pyri kilpailemaan maan suurten festivaalien kanssa, vaan tavoitteena on pienimuotoinen, maakunnallinen tapahtuma (Kansan Uutiset 8.7.86). Keitelejazzia järjestäjät luonnehtivat myös nuorten, vasta läpimurtonsa tehneiden tai juuri laajemman kuulijakunnan tietoisuutta tavoittelevien yhtyeiden ja muusikoiden tapahtumana. Nuoret muusikot tarvitsivat tilaisuuksia esiintulolleen, ja jos yhdistys onnistuisi tässä, se olisi ollut yleisön ja yhdistystä tukeneiden muiden tahojen odotusten mittainen. (Sisä-Suomen Lehti 25.6.86)

Koko yhdistyksen historian jatkunut trendi oli nähtävillä myös toisilla Keitelejazzeilla. Ravintolajamit ja ilmaiskonsertit saivat ihmisiä liikkeelle ja keräsivät myönteistä palautetta, mutta varsinaiset jazzkonsertit kokivat melko vaatimattoman yleisönsuosion. Festivaalia pyrittiin kuitenkin markkinoimaan koko maakuntaan (ÄJAD TK 1986).

Toisen kokonaisen toimintavuoden loppupuolella hallitusta askarruttivat edelleen organisaation toimiminen ja toiminnan painopistealueet. Toiminnassa Keitelejazzin ei haluttu

jäävän ainoaksi muodoksi, vaan mietittiin mitä muita asioita pitäisi painottaa. Organisaation toimivuudessa taas pohdittiin seuraavia kysymyksiä: Toimiiko organisaatiomme kunnolla? Tyydyttääkö organisaatiomme jäsenten (myös johtokunnan) tarpeita hyvin vai huonosti? Onko organisointitavoissamme muuttamisen tarvetta? Ovatko asettamamme tavoitteet olleet yhdessä hyväksytyjä? Hoidetaanko tehtävät kunnolla viivyttämättä loppuun asti? Mikä organisaatiossamme toimii hyvin, mikä huonosti? Miten mielestämme voimme organisaatiotamme kehittää? (ÄJAC 5.12.1986)

Edellisistä kysymyksistä voinee helposti päätellä, että ainakin joidenkin johtokunnan jäsenten mielestä organisaation toiminnassa olisi ollut kehittämisen varaa. Tehokkuuskysymys on yksi merkittävä, ja varmasti liittyy siihen, että toimintaa oli runsaasti, ja se toteutettiin täysin vapaaehtois pohjalta. Tällöin ajanpuutteen ja kommunikaatiokatkosten vuoksi aikataulut venyvät, sekä tapahtuu se monissa vapaaehtoisorganisaatioissa huomattu ilmiö, että tehtävät kasaantuvat muutamalle toimijalle. Tähän viittasi myös puheenjohtaja lehtihaastattelussa, jossa hän totesi Keitelejazzin läpiviemisen olevan liian iso urakka pelkälle johtokunnalle (Sisä-Suomen Lehti 13.8.86). Ehkä huolenaiheita kuvastaa paljonkin kysymys siitä, olivatko tavoitteet olleet yleisesti hyväksytyjä. Tapahtumissa kävi jäseniä melko vähänlaisesti, ja yhdessä nämä asiat johtivat pohdiskeluun yhdistyksen tarpeellisuudesta, tavoitteenasettelusta ja elinmahdollisuuksista. Yhdistyksen johtokunnan kokouksissa käsiteltiinkin eniten Keitelejazz-festivaalin järjestämistä, mutta heti sen jälkeen jäsenten aktiivisuuden parantamista ja yhdistyksen tulevaisuuden suuntaviivoja (ÄJAD TK 1986).

Yhdistyksen toimintakertomus vuodelta 1986 toteaa, että jäsenmäärä kasvoi, ja suunnitellut tapahtumat voitiin toteuttaa suunnitellulla budjetilla. Kulunut vuosi koettiin oppimisen aikana, jolloin virheistä opittiin ja toimintarutiinit kehittyivät. Tästä on kokoavasti todettu: toiminta oli hakeutunut seutukunnan koon vaatimalle tasolle. Yhtenä positiivisimmista asioista toimintakertomus mainitsee sen, että yhdistys oli saanut sekä henkistä että rahallista tukea kaupungin päättäjiltä. (ÄJAD) Tähän liittyi kulttuurilautakunnan yhdistykselle joulukuussa myöntämä 1500 mk:n tunnustuspalkinto, jonka perusteluna olivat aktiivinen työ jazzmusiikin tunnetuksi tekemisessä ja paikkakunnalle merkittävän kulttuuritapahtuman, Keitelejazzin, luominen.

Taulukko 2. Toinen toimintavuosi 1986 pähkinänkuoressa (ÄJAD)

jäseniä	91
jäsentiedotteita	4
johtokunnan kokouksia	12
jami-iltoja	3
konsertteja	4
konserttimatkoja	3
Keitele jazz-festivaali, kävijöitä	1000

Palkitsemiseen liittyikin mielestäni yksi erittäin merkittävä vapaaehtoistoiminnan piirre. Toimijoiden intoon ja jaksamiseen näyttää usein vaikuttavan yleinen mielipide tai päättäjien suhtautuminen paljon enemmän kuin taloudellinen toteutuma. Tappiollinenkin toiminta pelastetaan mielellään, jos sitä pidetään arvossa ja merkittävänä paitsi aktiivien kesken, myös ulkopuolelta. Sen sijaan raha ei riitä ainoaksi kannustimeksi, mikäli toiminta ei saa henkistä tukea ympäröivästä yhteisöstä ja laajemmaltikin.

Tähän positiiviseen, kannustavaan palautteeseen liittyi myös Keitele jazz-tapahtuman yhteydessä pidetty tiedotus/kutsuvierastilaisuus. Siellä muusikko Heikki Sarmanto toivoi, että Keitele jazz ei paisuisi miksiäkään ”pikkuporiksi”, vaan säilyttäisi oman persoonallisen linjansa ja järjestelyissä otettaisiin huomioon seutukunnan resurssit. Timo Vähäsilta totesi Äänekoski Jazz ry:n saaneen paljon mainittavaa aikaan vähässä ajassa ja kehotti jatkamaan aktiivista kamppailua jazzin tunnetuksi tekemisen parissa. Kaupungin edustajat totesivat yhdistyksen ja Keitele jazzin tarpeellisuuden paikkakunnan kulttuurielämässä. Esiintymässä olleet taiteilijat poikkeuksetta kehuivat Keitele jazz-tapahtumaa ja sen järjestelyjä haastatteluissa. (Sisä-Suomen Lehti 13.8.1986)

Toinen tärkeä työintoa ylläpitävä asia oli muusikoilta saatu kiitos. Osaksi hyvän maineen, osaksi pienten piirien siivittämänä tieto tapahtumasta kulki suusta suuhun ja toisen festivaalin jälkeen järjestäjät totesivat, että keikkatarjouksia tulee joka puolelta Suomea seuraavaa vuotta varten. Festivaalin linjaa haettiin kokoa ajan, vaikka järjestäjät eivät pitäneet huonona myöskään ”jokaiselle jotain” -periaatetta. Keitele jazzin lisäksi pyrittiin koko ajan järjestämään muitakin konsertteja, mutta nämä olivat lähes poikkeuksetta tappiollisia. Jazzliiton kiertueet kävivät paikkakunnalla, mutta niiden järjestämiseen jouduttiin hakemaan ylimääräisiä avustuksia tai käyttämään Keitele jazzien mahdollisia tuottoja. Kuitenkin 90-

luvun vaihteeseen asti yhdistyksellä oli säännöllistä konserttitoimintaa. (haastattelu 27.11.2003)

Äänekoski Jazz ry joutui toimintansa alkuvaiheessa etsimään itse toimintatilansa sekä konkreettisessa että abstraktissa mielessä, mitään valmista ei ollut olemassa. Kun esimerkiksi haluttiin järjestää jमित, täytyi ensin etsiä paikka, sitten soittajat, varusteet, muu järjestäjäporukka yhdistyksen aktiiveista, viimeiseksi yleisö. Toiminnassa toki lähdettiin vahvasti siitä ajatuksesta, että potentiaalinen yleisö on olemassa. Yleisö löysikin pian osan yhdistyksen järjestämistä tapahtumista, ja nuoren yhdistyksen jäsenrekrytointi oli vaikuttavaa: ensimmäisten Keitelejazzen aikaan yhdistyksellä oli jo seitsemisenkymmentä jäsentä. Jäsenten liittymisinto varmasti johtui osaltaan siitä, että äänekoskelaisten jazzin ystävien järjestäytyminen yhdistykseksi todella lisäsi paikkakunnan jazztoimintaa monella tavalla.

5.2.5. Yhdistyksen toimintojen muotoutuminen

Organisoiduttuaan yhdistysaktiivit eivät tyytyneet siihen, että uudessa yhdistyksessä olisivat tehneet sitä, mitä aikaisemmin tekivät organisoitumatta eli konserttimatkoja ja klubi-iltoja, vaan yhdistysmuoto tuntui edellyttävän huomattavan aktiivista toimintaa. Yhdistykseen kohdistuvat säätelevät paineet (yhdistyslaissa olevat päätöksentekojärjestelmät, kirjanpitovelvollisuus ym.) eivät millään tavalla tuntuneet haittaavan, ehkä ennemminkin kannustavan. Alkuvuosien tapahtumatiheys tarkoittaa sitä, että yhdistyksen jäsenillä oli suuri henkilökohtainen kiinnostus itse asiaan eli jazzmusiikkiin. Myös organisaation muodostaminen mahdollisti monia asioita ja näin toimi innostuksen lisääjänä. Elävän musiikin (erityisesti jazzin) tilaisuudet ja sitä kautta muusikoiden mahdollisuudet esiintyä olivat ennen yhdistyksen perustamista seutukunnalla melko vähissä.

Kuten luonnollista on, yhdistyksen alkuvaiheessa vakiintuneet käytännöt liittyivät lähinnä säätelevään institutionaalistumiseen. Rekisteröidyn yhdistyksen perustaminen ja ylläpitäminen vaativat tiettyjä käytäntöjä, ja tämä osio näytti sujuneen Äänekoski Jazz ry:ltä sen verran kitkattomasti, että luultavasti osalla aktiiveista oli jo kokemusta yhdistystoiminnasta. Toinen rutiiniksi tullut alue oli julkisten avustusten anominen eri tahoilta.

Normatiivinen institutionalisoituminen, keinot edistää jazzmusiikkia ja yhdistyksen aktiivien roolit tässä toiminnassa, olivat vielä muotoutumassa ensimmäisinä vuosina. Aktiiveilla oli suuri innostus järjestää monenlaista toimintaa hyvin tiheällä aikataululla. Tähän vaikuttivat toisaalta innostus jazzmusiikkiin, toisaalta jäsenten kuvailema ystäväpiiri ja sosiaalinen ympäristö, joka toiminnan ympärille muotoutui. Tosin yhdistyksen hallitus itse huomasi välittömästi vaaran siinä, että toiminnasta tulee vain suljetun ystäväpiirin toimintaa. Asiasta keskusteltiin monesti hallituksessa ja sille yritettiin löytää ratkaisua. Itse toiminnot hakivat vielä paikkaansa. Ainakin näytti siltä, että jäsenistöä ja yleisöä ei saatu aktivoitua tapahtumiin niin usein kuin aktiivit olisivat halunneet, ja tämä aiheutti haluja pohtia yhdistyksen toiminnan laajuutta ja muotoja. Vaikka muutamilla yhdistyksen hallituksen jäsenillä olikin joitain tehtäviä, joista he yksin olivat vastuussa, tapahtui suurin osa toiminnasta ilman tehtäväjakoja. Osasyynä lienee se, että toiminnasta innostuneet halusivat aluksi todella olla kaikessa mukana. Organisaation elinkaaren teorian mukaan toiminnan alkuvuosina perinteitä ei ollut vielä muodostunut, ja käytäntöjen vaihtaminen oli helppoa tämänkin takia.

Kognitiivinen institutionalisoituminen tapahtui alkuvuosina ennen kaikkea suhteessa paikalliseen tasoon, vasta toissijaisesti valtakunnallisiin kulttuuritoimijoihin nähden. Legitimaation hankkiminen yhdistyksen jäsenten, paikallislehdistön, paikallistason poliittisten vaikuttajien, paikallisten muusikoiden ja paikallisen yleisön silmissä oli luonnollisesti aloittelevalle yhdistykselle kaikkein tärkeintä. Tähän yhdistys pyrki esimerkiksi järjestämällä paljon yleisötilaisuuksia ja levittämällä ne eri puolille seutukuntaa, eri tapahtumapaikkoihin. Suurimmassa osassa yhdistyksen tilaisuuksista esiintyi paikallisia soittajia. Toinen tapa legitimaation hakemiselle oli kiinteiden yhteyksien luominen muihin paikallistason toimijoihin, esimerkiksi yhdistyksiin, kaupungin kulttuuritoimeen ja ravintoloihin. Kiitosta toiminnasta tulikin lehdistöstä sekä kaupungin taholta esimerkiksi kulttuuripalkinnon muodossa. Toiminnan jatkamiseen ja laajentamishaluihin vaikuttivat varmasti merkittävinä myös asiantuntijapiirien, Jazzliiton ja vierailevien muusikoiden taholta tulevat keuhut.

5.4. Yhdistystoiminnan vakiintuminen

Haastattelemiini aktiivit totesivat, että yhdistyksen ensimmäiset 10 vuotta olivat ”menestyksestä ryhmätoimintaa”, ja aktiivien innostus säilyi valtavan kovana pitkään, ei

vain ensimmäisinä vuosina. Ensimmäiseen kymmeneen vuoteen ei johtokunnan kokoonpanokaan suuresti muuttunut. (haastattelu 27.11.2003)

5.4.1. ”Suomen pienin festivaali” vakiinnuttaa asemansa

1980-luvun aikana tapahtui toiminnan painopisteen muutos. Toimintasuunnitelmat ja toimintakertomukset vuosilta 1987–1989 toteavat, että Keitele jazzin järjestämisestä on tullut yhdistyksen ensisijaista toimintaa. Tämä johtui monesta syystä. Ensinnäkin festivaalin ulkopuolella järjestetyt tilaisuudet eivät keränneet tarpeeksi yleisöä kattamaan kuluja, ja yhdistyksen talous oli monta kertaa tiukalla (esim. ÄJAC 28.8.1987). Paikallislehdistö ei myöskään innostunut tiedottamaan tilaisuuksista toivotulla tavalla. Nuorten muusikkojen sukupolvi, joka oli pitänyt yllä aktiivista jamitoimintaa, muutti paikkakunnalta pois opiskelemaan, ja omaehtoinen konserttitoiminta oli täten hyvin pientä. 80-luvun loppupuolella yhdistys järjesti Keitele jazzin lisäksi muutaman konsertin vuosittain. Johtokunnan piirissä järjestettiin edelleen festivaalimatkoja. (ÄJAD 1987–1989)

”Kolmas Keitele jazz on kuultu ja koettu. Perustellusti voidaan todeta, että kolmas kerta toden sanoi, tapahtuma on lyönyt itsensä läpi. Yhdistyksen määrätietoinen työ Keitele jazzin kehittämiseksi on tuottanut hyviä hedelmiä. [...] Tapahtuman tulevaisuus näyttää hyvältä. Se vaatii vielä kuitenkin kehittämistä, kehittämistä nimenomaan pitkällä tähtäimellä. Tavoittemme Keitele jazzin suhteen ovat varsin korkealla. Pyrkimyksenämme on luoda Keitele jazzista korkeatasoinen maakunnallinen jazztapahtuma, jolla on merkitystä laajemminkin.” (Kirje Äänekosken kaupungin kulttuurilautakunnalle 15.9.1987) Helsingin Sanomat kirjoitti Keitele jazzista ensimmäistä kertaa kesällä 1988, ja tämän järjestäjät ottivat merkittävänä huomionsoitukseksi. Toimintakertomuksissa 1987–1989 todetaan, että Keitele jazz-festivaali vietiin läpi rutiinilla ja kovalla työllä. Palautekeskusteluissa todettiin moneen kertaan, että asioita täytyy hoitaa aikaisemmin ja vastuualueista on sovittava tarkemmin (esim. ÄJAC 19.9.87). Samat keskustelut toistuivat siis vuodesta toiseen, mutta festivaalin toteuttamisvaiheessa uudistuksia ei tehty. Välillä raha-asiat aiheuttivat vaikeuksia, ja budjettivajetta korjattiin pankkilainoilla ja erilaisilla rahankeräystapahtumilla kuten discojen järjestämisellä. Pääosin toiminnassa päästiin ”kuiville”.

Yhdistyksen budjetti kasvoi vähitellen, samoin Keitelejazzin yleisömäärät ensimmäisen vuoden noin 900 kuulijasta vuoden 1995 yleisömenestykseen, reiluun 2000 kävijään. ”Pääkonsertit” tapahtuivat edelleen pienissä paikallisissa ravintoloissa, paitsi vuoden 1994 tapahtuma, joka siirrettiin Painotalon halliin, jossa mahdollinen yleisömäärä oli huomattavasti suurempi. Vuosien varrella kokeiltiin myös erilaisia konserttipaikkoja, mm. jazzristeily laivalla ja konserttitalit Suolahdessa ja Äänekoskella. Tapahtuman pituus vaihteli kolmen ja neljän päivän välillä, festivaaliviikonloppu oli useimmiten heinä- ja elokuun vaihteessa. Vuonna 1990 toteutettiin pienimuotoinen yleisökysely, johon vastasi 125 kävijää. Näistä jopa puolet oli ensimmäistä kertaa Keitelejazzeilla. Kyselyssä kiitettiin eniten musiikkia, korkeatasoisia esiintyjä, pienimuotoisuutta ja tunnelmaa. (ÄJAD 1990)

Vuonna 1988 lehtijutut mainostivat Keitelejazzia etukäteen ”Suomen pienimpänä jazzfestivaalina”, ja järjestäjät olivat tästä mielissään. Sisä-Suomen Lehden pääkirjoitus 29.7.1988 toteaa, että nimitys on vahvaa plussaa. ”Valtakunnan kesäisiä musiikkijuhlia on moitittu siitä, että niitä yritetään paisuttaa liikaa. [...] Niin kauan kuin vapaaehtoisia voimia riittää tapahtumien järjestämiseen, ja asiaa viedään eteenpäin asiana, eikä vaihdeta juhlien päätarkoitusta rahankeräämiseksi, voidaan perinteitä jatkaa. Kun vapaaehtoisvoimat ehtyvät, on jäljellä kaksi vaihtoehtoa: joko katkaista perinne tai ottaa palkattua henkilökuntaa, jolloin tapahtumien paisuttaminen ja ennen kaikkea välttämätön tarve lisäyleisöstä tulevatkin itsestään kuvaan mukaan.” Realistinen ja toteutunut ennustus niin Keitelejazzin kuin monen muunkin kesäjuhlan kehityksessä.

Äänekoski Jazz ry:n aktivistit saivat kymmenen vuoden aikana myös lehdistössä hyvin läpi omat periaatteensa Keitelejazzin järjestämisessä, pienuuden ja ohjelman laadukkuuden. Vuosikymmenen ajalla lehdissä toistuvat teemat kokoa esimerkiksi Keskisuomalaisen juttu 25.7.1992: ”Pieni Keitelejazz pysyy sitkeästi hengissä [...] Keitelejazzin pääasia on musiikki eivätkä suuria yleisöjoukkoja vetävät tähdet”. Brändäyksestä ja imagonrakentamisesta ei puhuta yhdistyksen dokumenteissa, mutta onnistunut esimerkki näistä Keitelejazzin julkinen kuva on silti.

Kuitenkin vuonna 1994 yhdistyksen aktiivit kertoivat myös julkisuudessa paineista suurentaa tapahtumaa. Suomalaisen jazzin huipputimet oli käyty läpi, ja yhdistyksen budjetti taas ei kestänyt ulkomaisten huippuartistien tuottamista Suomeen. Festivaalin kehittäminen kuitenkin

vaatisi budjetin kaksinkertaistamista. ”Miehet [Hannu Puurunen ja Kalevi Plattonen] aikovat juhlaajatsien jälkeen tapittaa tiukasti Äänekosken ja Suolahden päättäjiä silmiin ja kysyä, lähdetäänkö Keitele jazzista kehittämään selvästi aikaisempaa enemmän yleisöä keräävää kesäfestivaalia vai unohdetaanko koko juttu. –Meillä ei ole mitään sitä vastaan, että tapahtuman ympärille syntyy myös markkinameininkiä, kunhan se vain toteutetaan tyylikkäästi, Kalevi Plattonen vakuuttaa.” (Keskisuomalainen 26.7.1994)

Kirjeessä kulttuurilautakunnalle niinkin varhain kuin 15.9.1987 todetaan seuraavasti: ”Olemassa olevat puitteet tällä hetkellä ovat sen kaltaiset, ettei tapahtumaa määrällisesti voida paljontaan kehittää. Sen sijaan tapahtuman sisältöön tullaan jatkossa panostamaan entistä enemmän. Tilaisuuksien määrä ja luonne tulee jatkossakin olemaan samankaltainen kuin aiemmin. Taiteilijoiden tasokkuuteen tullaan kiinnittämään erityistä huomiota. Olemassa olevien mahdollisuuksien / resurssien puitteissa yleisölle tullaan tarjoamaan parasta.” (ÄJAGe)

Vuodesta -88 eteenpäin hallituksen pöytäkirjoissa käsiteltävänä ovat lähinnä Keitele jazziin ja talouteen liittyvät asiat. Vuoden 1989 toimintasuunnitelma toteaa, että Äänekoski Jazz on avoin kaikille ehdotuksille, jotka kehittäisivät tapahtumaa [Keitele jazzia], kunhan niihin löydetään myös tekijät. Vuonna 1990 toimintasuunnitelmassa haikaillaan, kuten edellisenäkin vuonna, paikallisen jamitoiminnan elvyttämistä ja yhdistyksen jäsenten aktivoimista. Ideojien ja toteuttajien joukko todetaan vuodesta toiseen valitettavan pieneksi. ”Mikäli mitään ei tehdä, on lähitulevaisuudessa odotettavissa ns. burn out ilmiöitä tai muuten kyllästymistä kasvavia tehtäviä kohtaan.” (ÄJAD)

Vuosina 1987–1994 kaikki toimintasuunnitelmat ja toimintakertomukset mainitsevat aktiivien vähyden, kiireen tunnun Keitele jazz-festivaalin järjestelyissä sekä laskevan jäsenmäärän. Vuoden 1992 toimintasuunnitelma loppuu seuraavasti: ”Mutta mitä tästä eteenpäin? Miten yhdistyksen tulisi kehittyä jatkossa pitkällä tähtäimellä? Kuinka kauan nykyiset, vähät, aktiivit jaksavat puurtaa?” (ÄJAD) Mielestäni kirjatut ajatukset kertovat siitä, että yhdistyksen tarkoituksesta ja toimintatavoista keskusteltiin jatkuvasti, vaikka keskustelut eivät hallituksen pöytäkirjoissa näykyään. Aktiivit, jotka olivat olleet mukana jo yhdistyksen alusta asti, jaksoivat edelleen, mutta kokivat vaikeaksi asiaksi esimerkiksi sen, että paikallista jamitoimintaa ei pystytty elvyttämään, vaikka se on erittäin merkittävä asia ilmapiirin ja

yleisönkasvatuksen takia, sekä sen, että jazzyhdistys ei kerännyt enää jäseniä ja tällä tavoin sen toimintaa ei ehkä koettu enää ”ruohonjuuritasolta lähteväksi”. Minkä tähden aktiivit sitten jaksoivat toimia yhdistyksessä? Luultavasti Keitelejazzin menestys, yleisömäärien ja rahallisen tuen kasvu olivat merkittäviä seikkoja motivaation ylläpitämisessä. Toki myös festivaalin ikä alkoi velvoittaa. Keitelejazz oli aluksi rohkea yritys, mutta saavutti maineen ohjelmistoltaan korkeatasoisena ja intiiminä festivaalina, oli siis sitä mitä jazzdiggarit arvostivat. Keitelejazz edusti ehkä myös kävijöiden mielissä vastakohtaa kasvaville musiikkitapahtumille, joiden ohjelmistosuunnittelussa yleisömassojen tavoittelu oli etusijalla.

5.4.2. Toimintojen väheneminen ja jähmettyminen

Äänekoski Jazz ry:ssä käytäntöjen institutionalisoituminen oli tapahtunut kymmenen vuoden aikana. Erityisesti normatiivinen institutionalisoituminen lisääntyi, kun yhdistyksessä toimiville aktiiveille muotoutui omat tehtävät ja roolit. Rutiinit lisääntyivät, ja ne toisaalta helpottivat toimimista, toisaalta rajoittivat sitä. Festivaalin järjestäminen oli ehkä vähitellen enemmän pakko kuin oman vapaaehtoisen toiminnan tulos, sillä ainakin osa aktiiveista olisi halunnut kehittää toimintaa, mutta resurssit, erityisesti raha ja paikkakunnalla olevat tilat tulivat vastaan. Muutospaineita ei tullut ulkoapäin, vaan yhdistyksen aktiivitoimijat itse pitivät sekä julkisuudessa että omassa keskustelussaan yllä muutoksen tarpeellisuutta ja mahdollisuutta.

Organisaation elinkaareissa oltiin käännekohdassa, jossa toiminnan oli mahdollista lakata kokonaan tai muuttua uudenaikaiseksi. Yhdistyksen hallituksessa toimivat aktiivit olivat työskennelleet ystäväryhmänä yhteisen intressin puolesta, mutta osin jo väsyttäneet itsensä. Toiminnan jatkamiseen tarvittiin rohkeaa muutosta ja muutoksen johtamista organisaation sisältä.

5.5. Keitelejazz kasvaa ja yhdistystoiminta muuttuu 1995–1996

Ajan mittaan festivaalia järjestävä ydinryhmä alkoi kokea raskaaksi sen, että konsertteja oli Keitelejazzien aikaan hyvin monissa eri paikoissa, ja kuljetukset näiden paikkojen välillä veivät suuren osan ajasta. Vuoden 1995 festivaali oli menestys sekä taiteellisesti että

taloudellisesti, kaikki aikaisemmat yleisöennätykset lyötiin kirkkaasti (ÄJAD TK 1995). Yleisöltä tuli erittäin hyvää palautetta ja myös järjestäjät kokivat ohjelmiston onnistuneeksi. Jo aikaisemmin oli pohdittu sitä, että ravintoloiden pieni koko asettaa rajat festivaalin kasvulle. Nimekkäämpiä esiintyjä ei voitu hankkia, koska yleisöä mahtui tiloihin niin vähän, etteivät pääsylipputulot riittäneet kattamaan tarpeeksi suurta osaa kustannuksista. Reilun kymmenen vuoden aikana oli Suomen melko kapea jazzkärki käyty läpi jo useampaan kertaan. Järjestäjät kokivat, että tällaisenaan festivaalin tie oli kuljettu loppuun, sitä ei pystyttäisi enää kehittämään. (haastattelu 27.11.2003, toimintasuunnitelma 1995 ÄJAD)

5.5.1. Keitelejazzin laajenemisen suunnittelu

Vuoden 1995 toimintasuunnitelma toteaa – lähes samoin sanakääntein kuin Matti Laipion Suomen Jazzliiton haasteita pohtinut asiakirja 25.10.94 – että yhdistykseen kohdistui monenlaisia odotuksia ja paineita. Keitelejazzilta odotettiin kasvua ja ohjelmiston laajenemista. Ilman selkeitä linjauksia, tavoitteita ja toimintatapoja näiden tavoitteiden toteuttamiseksi oli uhkana se, että toiminta urautui toistamaan ennenkin tehtyjä asioita samalla tavalla. Asiakirjassa todetaan, että tavoitteiden puute heijastui toimintaan toisaalta seisovuutena, toisaalta impulssinomaisuutena. Kuten alkupuolella tutkimusta totesin, Scottin mukaan sellaisen organisaation, jolla on tarkka tavoite, käytännöt institutionalisoituvat vähemmän kuin sellaisissa organisaatioissa, joissa on sumea tavoite ja huonoja teknologioita. Yhtenä tärkeimmistä syistä muuttumattomuuteen nähtiin se, että yhdistyksen ydinryhmä oli pysynyt muuttumattomana pitkään, eikä kukaan ollut aktiivisesti vaatinut muutosta. Toimintaan piti saada lisää uusia ihmisiä, ja pitkään toiminnassa mukana olleilta vaadittiin uudistumiskykyä ja joustoa. Toimintasuunnitelmassa yhdistys mittasi omaa ja Keitelejazzin asemaa saaduilla tunnustusmaininnoilla sekä yhteiskunnan ja elinkeinoelämän taloudellisella tuella. Kuitenkin suhteellisen pieni, mutta sitäkin innostuneempi yleisö oli ollut aina tekemisen suurin innoittava tekijä. Toimintasuunnitelmassa on päätös, että kesän 1995 festivaali viedään läpi edelliseen tapaan, mutta suunnittelu ja lobbaaminen kesän 1996 festivaalin laajenemista varten aloitetaan välittömästi. (ÄJAD)

Toimintasuunnitelmasta 1995 oli luettavissa lievää turhautumista ja väsymistä yhdistystoimintaan ja Keitelejazzien järjestämiseen. Toimintakertomus samalta vuodelta toteaaakin, että johtokuntaa vaivanneesta pienestä alkukankeudesta huolimatta vuodesta

muodostui suhteellisen vilkas ja antoisa. Kesän festivaali sujui ”totutulla rutiinilla”, vaikka järjestävät aktiivit joutuivatkin vähälukuisina hieman lujille. Yhdistys piti useita aivoriihiä kesän 1996 suunnittelujen parissa, ja rahoituksen hakeminen seuraavalle kesälle oli hyvin aktiivista. (ÄJAD)

Äänekosken kaupunginhallitus sai Äänekoski Jazz ry:ltä 29.5.1995 ehdotuksen uudistuneesta Keitele jazzista, johon kuuluisi kaupungin tuen nostaminen 200 000 markkaan ja samalla ”yksinoikeus” festivaaliin, eli tapahtumia ei enää järjestettäisi Suolahdessa. Tätä panostusta vastaan Keitele jazz toisi kaupungille tunnettuutta, myönteistä julkisuutta ja jopa rahallista hyötyä matkailutuloista. Kaupunginhallitus käsitteli asiaa useaan otteeseen. Se pohti Keitele jazzin tukemisesta tulevia hyötyjä kolmelta eri kantilta: 1) sosiaalisena ja henkisenä kulttuuritapahtumana, joka tarjoaa elämyksiä äänekoskelaisille ilman sen kummempaa hyötyajattelua, 2) kaupungin imagoa parantavana valtakunnallisena tilaisuutena ja 3) myönteisinä vaikutuksina talouteen eli yritysten liikevaihdon ja työpaikkojen lisäyksenä. Kaupunginhallituksen pohdintoihin kuului esityksen vertaaminen kansainvälisesti tunnettuihin kesäjuhliin. Esimerkiksi Kuhmo sijoitti kamarimusiikkijuhliinsa 380 000 mk, mikä on noin 10% festivaalin kokonaisbudjetista, ja sai sillä rahalla kansainvälisen julkisuuden lisäksi 40 000 kävijää. Yksi päätelmä tästä oli, että kaupungin avustuksen nelinkertaistuessa myös Keitele jazzin kävijämäärän tulisi nelinkertaistua noin 10 000 vieraaseen. (ÄJAD 7.8.95)

Taiteellisen linjan pohtiminen oli suuri haaste järjestäjille. Minkälaisella ohjelmistolla Keitele jazzin kävijämäärä pystyttäisiin kaksin- tai kolminkertaistamaan? Silloinen puheenjohtaja Kalevi Plattonen totesi haastattelussa, että festivaalin siirtyessä teltaan pohdittiin paljon sitä, kuinka voidaan tehdä tarpeeksi korkealaatuinen ohjelmisto taiteellisesti ja samalla saada myydyksi tarpeeksi lippuja. Ohjelmiston tuli olla kaupallinen, mikä tässä ei tarkoittanut kaupallista musiikkia tai hittimusiikkia, vaan strategiaa. Millainen olisi ohjelmisto, joka kokonaisuudessaan myisi niin, että yhdistys pääsisi tapahtumasta omilleen? Yhdistys oli aina luottanut tarkkaan budjettiin, ja tappiollisiin vuosiin oli suhtauduttu hyvin luonnollisesti; ne eivät herättäneet katastrofimieliä, vaan tappiollisen vuoden jälkeen yhdistys teki suunnitelman, jonka mukaan tappiot saatiin ajan mittaan maksetuksi pois. Silti vuoden 1996 kaltaisen riskin ottaminen jännitti. (haastattelu 27.11.2003)

5.5.2. Keitelejazzin kasvu valtakunnallisesti merkittäväksi tapahtumaksi

Kaupungin myönnettyä halutut 200 000 mk, todettiin toimintasuunnitelmassa 1996, että vihdoinkin päästään tekemään tapahtumaa, jollaisesta on unelmoitu. Henkisten voimavarojen riittämisestä yhdistys oli hieman huolissaan, sillä aktiiviporukka ei ollut lisääntynyt. Tähän asiaan oli kiinnitettävä huomiota, mikäli tulevat jazzit aiottiin viedä kunnialla läpi. Yhdistys myös totesi toimintasuunnitelmassa, että monet aikaisempina vuosina suunnitelmiin kirjatut tavoitteet olivat jääneet pelkiksi suunnitelmiksi, ja ehkä oli hyvä suhtautua asiaan realistisesti ja tehdä Keitelejazzista selkeä pääkohde. Toimintasuunnitelma toteaa: ”Keitelejazzeilla on nyt varsinaisen näytön paikka, sillä tulevana kesänä ratkeaa paljolti tapahtuman tulevaisuus. Kykenemmekö vakuuttamaan kaupungin päättäjät niin, että he päättävät tukea yhtä vahvasti myös seuraavan vuoden tapahtumaa. Sen puolesta Äänekoski Jazz ry valjastaa kaiken osaamisensa ja kokemuksensa peliin.” (ÄJAD)

Keitelejazz siis uudistui vuonna 1996. Konsertit siirtyivät Äänekosken Rantapuistoon rakennettuun teltaan, johon mahtui 800 ihmistä, kun aikaisempina vuosina ravintolat olivat olleet loppuunmyytyjä n. 150 hengen yleisöllä. Suuremmat lipputulot mahdollistivat nimekkäämpien artistien kiinnittämisen. Yhteen paikkaan keskittymällä välttyttiin tavaroiden ja henkilöiden kuljetukselta eri konserttipaikkojen välillä ja yleisölle oli selvää, missä tapahtumat olivat. Teltassa oleva ravintola oli oma, jolloin sekä kulut että tuotot hoidettiin itse. Suuremmat avustukset mahdollistivat panostuksen markkinointiin, jolloin festivaali toden teolla tuli valtakunnalliseen tietoisuuteen. Kokonaisuudessaan suurempi mittakaava vaati paljon aikaisempaa enemmän talkootyöläisiä, työnjakoa hallituksen jäsenten kesken sekä lisää yhteistyökumppaneita. Festivaalin aikaisen toiminnan painopisteet muuttuivat radikaalisti. Aikaisemmin järjestäjien suurin työ oli koitunut siitä, että konserttipaikkoja oli useampia; nyt suurin työ oli siinä, että konserttipaikka täytyi rakentaa ja saada toimimaan. Ennakkojärjestelyjä tarvittiin myös paljon enemmän, mutta siihen järjestäjät olivat varautuneetkin aloittamalla kesän valmistelut jo reilu vuosi aikaisemmin. Kun vielä verrataan vuoden 96 tilannetta 80-luvun puoliväliin, merkittävää on myös tekninen kehittyminen. Festivaalin alkuaikoina järjestelytyöt olivat vaatineet paljon puhelinsoittoja ja osaavaa faksin käyttöä. Varsinkin yhteydet ulkomaille olivat hankalia. Kymmenessä vuodessa tietokoneet yleistyivät ja sähköpostin kautta hoidettavat yhteydenotot alkoivat olla tavallisia. Ensimmäistä kertaa festivaalilla oli musiikillinen teema, Ladies in Jazz, ja myös tämän toivottiin herättävän

lisää mielenkiintoa yleisössä ja lehdistössä. Tässä toiveessa yhden konsertin osalta onnistuttiinkin yli odotusten; Keitelejazzelle saatiin esiintymään jazzlaulajatarlegenda Betty Carter trionsa kanssa. Artisti ei esiintynyt muualla Suomessa samana vuonna, ja itse asiassa Keitelejazzin konsertti jäi Carterin viimeiseksi konsertiksi maassamme, hän kuoli vuonna 1998. (Haastattelu 27.11.2003)

taulukko 3. Vertailu vuosien 1995 ja 1996 rahoitusosuuksista, (ÄJAGd)

	Vuosi 1995	Vuosi 1996
Kokonaisbudjetti	170 000	660 000
Kaupungin avustus	40 000	200 000
Kaupungin avustus prosentteina	23	30
kaikki avustukset yhteensä	95 400	301 700
mainostulot ja sponsorointi	25 000	80 000
pääsylipputulosten osuus prosentteina	24	15

Yhdistykselle aiheutui vuoden 1996 festivaalista noin 31 000 markan tappio. Kaupunginhallituksen pöytäkirjassa (7.10.1996) todetaan, että kaupungin kannalta festivaalin selkeitä heikkouksia olivat torstai- ja perjantai-iltapäivien vähäinen yleisömäärä ja festivaalihengen puuttuminen katukuvasta. Myös yhdistyksen hallituksen kritiikkipalaveri (ÄJAC 27.8.1996) kiinnitti samaan asiaan huomiota. Kaupungin myönnettyä tappiontakuum, yhdistyksen toimintakertomuksessa vuodelta 1996 ei oltu enää pettyneitä taloudelliseen tulokseen, vaan todettiin tapahtumien käytännön järjestelyjen toimineen erinomaisesti ja tämä yhdistettynä onnistuneeseen teemavalintaan ja korkealaatuisiin esiintyjiin toi festivaalille ja yhdistykselle valtakunnallista myönteistä julkisuutta. Järjestäjien hyvää suoritusta siivittivät yhdistyksen toimintaa kohtaan osoitettu luottamus ja odotukset. (ÄJAD)

Lehdistön huomio oli viimein valtakunnallista ja kaivatun positiivista. Jukka Hauru Helsingin Sanomissa arvioi, että uudistumisensa myötä Keitelejazz nousi maan parhaiden festivaalien joukkoon. Hän kiitti festivaaleja siitä, että pääesiintyjissä ei ollut yhtään rocktähteä vaan jazzesiintyjä, mikä viittaa varsinkin Pori Jazzin liepeillä muutamia vuosikymmeniä käytyyn keskusteluun. (Helsingin Sanomat 29.7.1996) Ilta-Sanomissa Betty Carter antoi festivaalin järjestäjille täyden kympin, mikä oli yksi vuoden parhaimmista kunnianosoituksista (Ilta-Sanomien 29.7.1996). Mielellään Äänekoski Jazz ry otti vastaan myös Keski-Suomen läänin taidetoimikunnan myöntämän 20 000 markan taidepalkinnon (Sisä-Suomen Lehti 5.11.1996).

Festivaaliorganisaation, joka edelleenkin koostui ydinryhmältään yhdistyksen hallituksen jäsenistä, rakenne muuttui festivaalin mittakaavan muuttuessa. Vuonna 1996 saatiin viimein aikaiseksi vastuualueiden jako. Jokaisella yhdistyksen hallituksen jäsenellä oli oma vastuualueensa (esim. teltan rakentaminen ja purkaminen, ravintolan toiminta, paidanmyynti) ja hänen tehtävänsä oli hankkia tarvittava määrä talkoolaisia toteuttamaan työ. Suurempi panostus ei sinänsä pelottanut tekijöitä, sillä suuri osa käytännöistä pysyi muuttumattomina. Kuitenkin telttaan siirtyminen, yleisön moninkertaistuminen ja esiintyjien tason nousu toi mukaan ammattimaisuuden vaatimuksen, joka osaltaan alkoi verottaa talkoohengellä toimivia aktiiveja. 1990-luvun lopulla osa heistä jättäytyikin pois aktiivisesta toiminnasta. Tämä oli suuri muutos Äänekoski Jazz ry:ssä, sillä johtokunnan jäsenten mukanaoloaika oli ollut erittäin pitkä, monella n. 15 vuotta. (Haastattelu 27.11.2003)

Vuodet 1995–1996 olivat suuren murroksen aikaa Äänekoski Jazz ry:ssä. Vaihtoehtoina olivat festivaalitoiminnan lopettaminen ja sen radikaali muuttaminen, sillä järjestäjät kokivat entisellä linjalla olevan mahdotonta jatkaa. Tähän yhtenä syynä oli taiteellinen kunnianhimo. Tasokkaimpia tähtiä ei ollut mahdollista saada Äänekoskelle, sillä sekä puitteet että budjetti olivat liian pieniä. Osaksi syynä oli varmasti myös rehellinen kyllästyminen toimintaan, sillä yhdentoista toimintavuoden aikana mitään suuria muutoksia ei tapahtunut. Tähän viittaavat myös toimintasuunnitelmassa 1995 mainitut pysähtyneisyys ja aktiivisten toimijoiden uudistushaluttomuus. Keitele jazzin järjestämiseen liittyvät käytännöt olivat rutinoituneet niin, etteivät ne muuttuneet ellei ”joku aktiivisesti vaatinut muutosta”. Muu konserttitoiminta kuin Keitele jazz oli jäänyt pois sekä materiaalisten että inhimillisten resurssien puuttumisen takia, mikä taas köyhdytti toimintaa ja antoi aktiiveille ehkä vähemmän tyydytystä talkoilla tehtävästä työstä. (Haastattelu 27.11.2003)

Muutokset seurasivat toisiaan ja johtuivat toisistaan. Laadukkaampien artistien hankkiminen vaati isommat puitteet ja enemmän pääomaa. Kaupungin avustuksen kasvaminen toi mukaan edellytyksen näkyvyydestä ja hyvästä mainoksesta. Sponsorien mukaan tuleminen toi vaatimukset VIP-vieraille soveltuvista olosuhteista. Vaatimus suuremmista lipputulosta toi paineita ohjelmiston rakentamiseen ja markkinointiin. Suuremmat puitteet tarkoittivat enemmän talkootyötä. Tämä kaikki tarkoitti suurempaa taiteellista ja taloudellista riskiä sekä ammattitaidon ja ammattimaisuuden osoittamista.

Yhteistyö ja verkottuminen ei koskaan tuntunut välttämättömältä Äänekoski Jazz ry:lle. Yhdistys oli mukana muutamassa eri hankkeessa koskien keskisuomalaisia kulttuuritapahtumia sekä piti yllä suhteita muihin musiikkifestivaalitoimijoihin Keski-Suomessa ja koko Suomessa, mutta aktiivit toteavat, että tällaisista yhteyksistä ei yleensä jäänyt mitään konkreettista käteen. Yhteistyökuvioihin lähdettiin avoimin mielin, mutta mahdolliset hyödyt olivat hyvin rajalliset ja kilpailuasetelmat kentällä taas olivat melko vahvoja. Usein hedelmällinen yhteistyö olisi vaatinut paljon rahaa, mitä kellään toimijalla ei ollut käytettävissä. Suuri rajoite tässä mielessä oli se, että vuoteen 1997 asti yhdistys toimi täysin vapaaehtoistyöllä, jolloin varsinaisen toiminnan toteuttamisesta kyllä selvittiin mainiosti ja siihen riitti myös mielenkiintoa, mutta tämän päälle tulevaan yhteistyötoimintaan, jonka hyötyjä oli kaiken lisäksi vaikea ymmärtää, energiaa ei enää riittänyt. (Haastattelu 27.11.2003)

Sääntelevän institutionalisoitumisen määrä kasvoi luonnollisesti, kun mukaan tulivat mm. alkoholin ja ruuan myynti sekä suuret määrät talkoolaisia. Yhdistyksen täytyi paneutua alkoholilainsäädäntöön, vakuutuksiin sekä muihin uusiin asioihin. Tämä ei varmastikaan ollut ratkaiseva ero aikaisempaan toimintaan; luvat ym. asiat olivat perinteisesti yhdistyksen sihteerin ja puheenjohtajan harteilla. Paljon suurempi käytäntöjen muutos tapahtui organisaatiossa tehtävien eriytymisen takia. Toisaalta tämä muutos oli välttämätön töiden lisääntyessä, toisaalta se vaikutti suuresti ryhmän dynamiikkaan ja yhteishenkeen. Aktiivit totesivat haastattelussa, että koska järjestävä porukka oli myös kiinteä ystäväpiiri, festivaalin järjestämiseen liittyi kaikenlaista yhteistä hauskanpitoa. Kun festivaalin laajenemisen myötä vapaaehtoisia tuli lisää, työtä oli enemmän ja sitä tehtiin ammattimaisemmin, tällainen hauskanpito katosi. (haastattelu 27.11.2003)

5.6. Festivaali nykykuosissaan 1997–2000

Vuonna 1996 festivaali saavutti kokoluokan, jossa se pysyi 90-luvun loppupuolen ajan. Myös konsepti on säilynyt muuttumattomana nykypäivään saakka. Pääkonsertit järjestetään teltassa Häränvirran rannalla, lisäksi järjestetään akustisempi konsertti Äänekosken kaupungintalon valtuustosalissa, klubikonsertteja sekä ilmaiskonsertteja. Pääkonsertti-illoille on muodostunut

teemoja tai genrejä, esimerkiksi yksi tai kaksi iltaa ovat rock- ja pop-painotteisia, ja paikkansa on myös maailmanmusiikilla. Kokonaiskävijämäärä vaihtelee 5000 hengen molemmin puolin. Pääkonserttien esiintyjistä noin puolet tai enemmän on ulkomaalaisia vierailijoita. Vuonna 1998 festivaali hyväksyttiin anomuksesta Finland Festivals –ketjuun. Samana vuonna tehtiin erittäin hyvä tulos ja torstain ns. ryminäilta (rock/pop-ohjelmistolla) myytiin loppuun, mutta kuten järjestäjät toimintakertomuksessa totesivat, tyytyväinen voi olla vasta sitten kun varsinaiset jazzillat ovat loppuunmyytyjä. (Toimintakertomukset 1997–2000, ÄJAD)

Festivaalin uusi mittakaava toi uudet haasteensa toiminnalle. Toimintasuunnitelma 1997 toteaa: ”Festivaalista (1996) saatu palaute (pääosin erittäin positiivista) asettaa Keitelejazzin tekijöille entistä suurempia paineita. Kuinka säilyttää festivaalin vetovoimaisuus jatkossakin? Miten festivaalin sisältöä ja mahdollisesti ulkoisia tekijöitä uudistetaan jatkossa? Kuinka festivaalin rahoitus hoidetaan vuosi vuoden jälkeen? Miten taloudelliset vastuut jaetaan? Kuinka kaupunki, yritys-elämä, kaupunkilaiset sidotaan Keitelejazzin tukijoukoiksi?”. Edelleen pieni aktiivisten toimijoiden joukko ja heidän jaksamisensa huoletti hallituksen jäseniä. (ÄJAD)

Vuonna 1997 Jukka Vehkala teki yhdistyksestä kulttuurituottajien oppisopimuskoulutuksen lopputyönsä arvioiden Keitelejazzin organisaatiota festivaalin aikana (ÄJAD). Lopputyön analyysin mukaan ostopalveluja käytettiin yhä enemmän, ja festivaalin aikaiset vastualueet oli jaettu rakentamisen, infopisteen, edustustehtävien, backstagen palvelujen ja esiintyjistä huolehtimisen, kuljetuksien, oheistuotteiden, talouden ja lipunmyynnin sekä ilmaiskonserttien järjestämisen osa-alueisiin. Kullakin alueella oli vastuuhenkilönsä ja tarvittava määrä vapaaehtoisia. Festivaali järjestettiin suuressa koossaan vasta toista kertaa ja jokaiselta osa-alueelta löytyi parannettavaa. Vapaaehtoisten voimia oli keskitetty väärin asioihin; toiset ryhmät olivat liian pieniä ja toiset liian suuria, osa käytännön ongelmista valkeni vasta konserttitilanteessa, alueen rakennelmat olivat keskeneräisiä ja riittämättömiä, autoja oli liian vähän. Paljon kritiikkiä suunnataan lopputyössä myös ravintolatoiminnasta ja järjestyksenvalvojapalveluista vastanneille yhteistyökumppaneille.

Lopputyöstä on luettavissa, että alkuvuosien suurimmasta ongelmasta, kuinka aktiivit itse ehtivät tehdä kaiken, siirryttiin nopeasti johtamisen ongelmaan eli kuinka hyvin onnistutaan satojen vapaaehtoisten ja yhteistyökumppanien toiminnan ohjaamisessa siihen suuntaan,

mihin järjestävä organisaatio haluaisi sitä kehittää. Ostopalvelujen lisääntyessä festivaalikonaisuus oli vähemmän yhdistyksen kontrolloitavissa ja enenevässä määrin festivaalivieraiden kokemus elämys oli riippuvainen eri puolilta tulleiden vapaaehtoisten tai palkattujen henkilöiden osaamisesta ja palveluasenteesta.

Vapaaehtoistoiminnalle ominainen jatkuvuuden puute joissain toiminnoissa näkyi suurempana ongelmana, kun festivaalin mittakaava kasvoi. Joinakin vuosina jäsenhankintaa jaksettiin aktiivisesti tehdä ja jäseniä oli yli 60, joinakin vuosina jäsenmaksun maksoi 20 henkeä tai se unohdettiin periä kokonaan. Festivaalin jälkihoitoa yhteistyökumppaneihin ja artisteihin päin tehtiin vuosittain vaihtelevasti jaksamisesta riippuen. Rahoituksen hankkimisen aikataulu ei ollut säännöllinen. (esim. toimintakertomukset 1997 ja 1998)

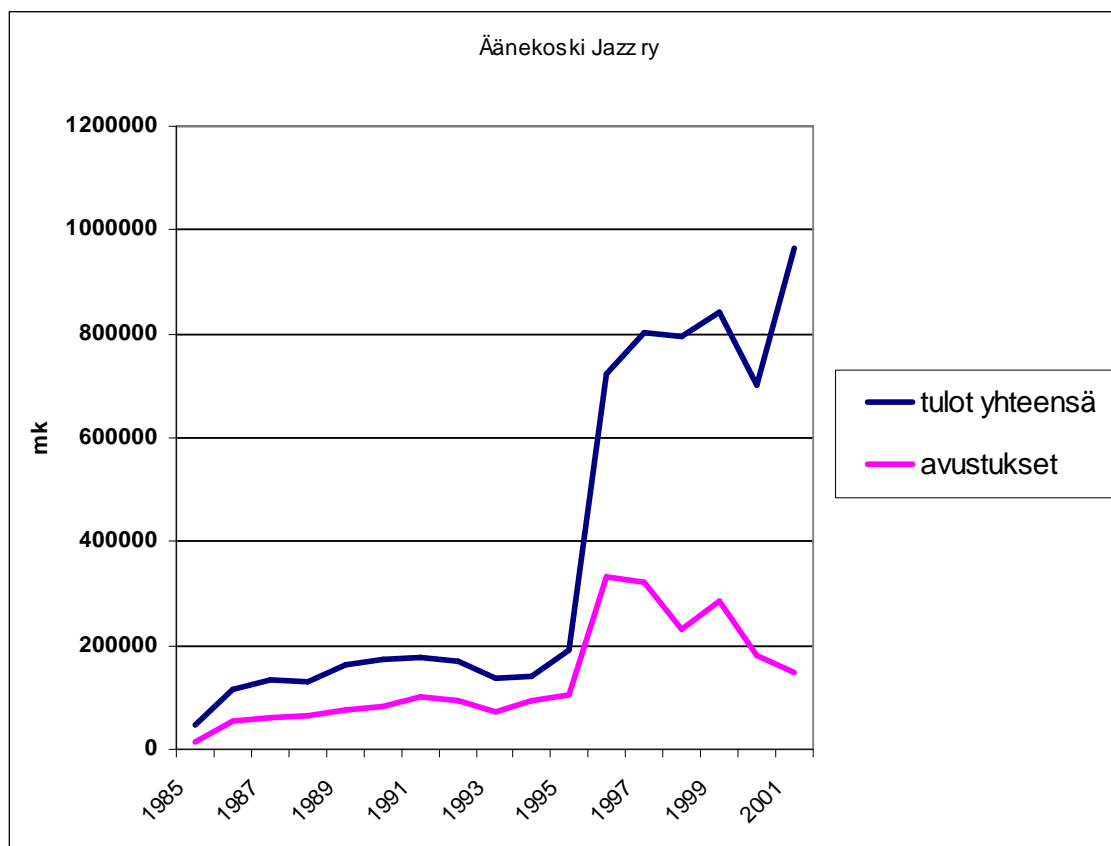
Vuodet 1999 ja 2000 olivat aktiivien väsymisen aikaa. Tämä näkyy esimerkiksi yhdistystoiminnan dokumentoinnin ja toteuttamisen vähytenä. Festivaalit järjestettiin kuten ennenkin, mutta ne olivat pääsylipputuloiltaan pettymyksiä. Toiminnan laajeneminen ja sen tuomat uudet velvollisuudet, jotka työllistivät henkilöitä ilman palkkaa ympäri vuoden, alkoivat vaatia veronsa. Kenties festivaalin järjestäminen nähtiin jossain määrin enemmän velvollisuutena kuin saavutettuna mahdollisuutena. Tilanne muistutti viiden vuoden takaista mutta eri syistä; silloin lopputulos ei riittänyt enää tyydyttämään aktiiveja, nyt lopputulos oli antoisa mutta siihen pääseminen vaati (liian) suuria ponnisteluja. Henkilöresurssit tai rahalliset resurssit, joilla olisi voinut palkata lisää tekijöitä, eivät riittäneet lisääntyvän työmäärän kattamiseen. Ehkä vastalauseena tai sitten väsymyksestä johtuen sääntelevän institutionalisoitumisen myötä syntyneet käytännöt jossain määrin romahtivat, kun pyrittiin entisenlaisen legitimaation saavuttamiseen eli noudattamaan samanlaisia ohjelmasuunnitteluun ja tapahtumasuunnitteluun liittyviä käytäntöjä kuin muut korkealaatuiset jazztapahtumat.

Vuosina 2001–2005, jolloin kirjoittaja oli yhdistyksen puheenjohtajana, aktiiviryhmä johtokunnassa ja sen lähellä pakon edestä vaihtui eli uusia aktiiveja löydettiin, kun pitkään toimineet jäivät pois. Ajanjakson loppupuolella yhdistyksessä alusta asti tai matkan varrella pitkään toimineita tuli osittain takaisin mukaan. Taloudellisessa suunnittelussa onnistuttiin siten, että tappiota ei tullut koskaan enemmän kuin voitiin Äänekosken kaupungin tappiontakuualla kattaa. Festivaaliyleisön ja vapaaehtoistoimijoiden käytöksen muutos näkyi

jaksolla selvästi. Kävijät ostavat yhä vähemmän lippuja etukäteen, ja tämä tarkoittaa järjestäjälle yhä suurempaa taloudellista riskiä, johon kesätapahtumissa säät vaikuttavat radikaalisti. Myös oman kokemuksen ja muilta tapahtumajärjestäjiltä saadun tiedon mukaan alttius toimia vapaaehtoisena tapahtumissa on laskemassa. Kaikki tämä tuo uusia muutoksia yhdistysten järjestämien tapahtumien toimintaan.

Aila-Leena Matthies ja Voitto Helanderin alussa esitetyt ajatukset ekonomisen ja eettisen rationaliteetin ristiriidasta voidaan oman tutkimuksen pohjalta todeta hyvin paikkansa pitäviksi. Kolmannen sektorin toimijoiden täytyy löytää henkilökohtaisen panoksensa mielekkyys verrattuna toimintaan ja alkuperäisiin aatteellisiin tavoitteisiin, kun toiminta muuttuu. Kolmannen sektorin toiminnalle luonteenomaisesti toiminnan muuttuessa käy usein niin, että aktiivitoimijat vaihtuvat; entisten paikalle tulee sellaisia, jotka pystyvät sitoutumaan uuteen toimintaan ja sen perusteisiin.

Taulukko 4. Äänekoski Jazz ry:n saamien avustusten osuus kaikista tuloista. Luvut on korjattu vuoden 2001 rahan arvoa vastaaviksi.

Taulukon numero 2 tarkoituksena on pelkistetysti osoittaa, millä tavoin avustusten määrä (valtio, kunta, säätiöt) on kehittynyt Äänekoski Jazz ry:ssä suhteessa yhdistyksen muihin tuloihin. Muut tulot ovat toimintatuloja eli lipunmyynnistä ja ravintolan pidosta saatuja tuloja, erilaisia myyntituloja mm. käsiohjelman mainospaikoista, sponsoritukea sekä varainhankintaa eli jäsenmaksuja. Taulukossa näkyvä kehitys ei ole epätavallinen. Siitä ovat kirjoittaneet tutkimuksissaan Ilmonen 1995, Heiskanen 2000, Oesch 2000 ja monet muut. Muutos on tapahtunut myös kohteissa, joita tuetaan julkisilla varoilla. Yleis- tai toiminta-avustusten sijaan rahoitetaan mieluusti projekteja tai hankkeita. Ns. suuri kuva vuosien 1993–2001 kulttuurin rahoituksen kehityksestä on se, että laman tuomien leikkausten jälkeen vuonna 2001 valtion rahoitukseen jäi huomattavasti reaalityttöjä, joita kokonaisrahoituksessa on paikattu lisääntyneellä kuntarahoituksella mutta erityisesti kulttuurilaitosten ja toimintojen omilla tuotoilla (Heiskanen ym. 2005, 25–26).

6. Yhteenveto

Tutkimuskysymykseni oli: millä tavalla Äänekoski Jazz ry:n toiminta ja käytännöt ovat muuttuneet yhdistyksen olemassaolon aikana, ja mitkä asiat muutoksiin vaikuttavat? Lupasin nostaa esiin ilmeisimpiä tekijöitä toimintojen institutionalisoitumiseen, ikään kuin antamaan esimerkkejä siitä, millä tavoin muutokset yhdistyksen toimintaympäristössä voivat vaikuttaa yhdistyksen toimintaan. Tässä luvussa kokoan yhteen tapauksen tutkimustulokset ja vetää yhteyksiä laajemmin yhdistyskentässä tapahtuneisiin muutoksiin.

6.1. Äänekoski Jazz ry:n muuttuneet käytännöt

Yksinkertaistaen voi todeta, että suuri osa yhdistyksen toiminnasta suuntautuu resurssien hankkimiseen, jotta yhdistys voisi toteuttaa aatteellista, yleishyödyllistä tarkoitustaan. Vaikka aktiivit olisivat syvästi yhtä mieltä tavoitteista, toimintaan liittyy niin kiinteästi muuttuva toimintaympäristö, että parhaista käytännöistä joudutaan neuvottelemaan jatkuvasti. Yhdistys joutuu itse pohtimaan sitä, mistä ulkopuolisesta tahosta he ovat riippuvaisia ja millä tavalla he pääsisivät mahdollisimman suureen itsenäisyyteen.

Äänekoski Jazz ry:n toiminnassa on edellisten kertomusten perusteella tapahtunut selkeä muutos. Aktiivisesti toiminnassa mukana ovat aina olleet hallituksen jäsenet. Keitele jazz-festivaalin laajennuttua aktiiveiksi voidaan laskea myös joka vuosi mukana olevat talkoolaiset. Yksinkertaistaen hallituksen toiminta on vaihtunut kaveriporukan yhteisestä ajanvietosta, johon kiinteästi liittyi innostus jazzmusiikin edistämiseen, Keitele jazz-festivaalia toteuttavan tiimin toiminnaksi. Keitelejazzin laajentumisen mukana ne, jotka henkilökohtaisesti pitivät jollain tavoin parempana aikaisempia käytäntöjä, tai joiden omat tavoitteet kehittyivät ajan myötä eri suuntaan, jäivät vähitellen pois toiminnasta. Ensimmäisen kymmenen vuoden aikana kaikki johtokunnassa päättivät kaikista asioista ja tekivät kaikkia asioita, Keitelejazzin laajenemisen jälkeen kukin oli vastuussa omasta kapeasta sektoristaan ja haasteeksi tuli sektorien välinen koordinointi ja johtajuus. Ensimmäisiä ”pettymyksiä” toiminnassa olivat jo muutaman ensimmäisen vuoden aikana huomattu jäsenmäärän väheneminen, jäsenten vähäinen osallistuminen yhdistyksen järjestämiin tilaisuuksiin, sekä muusikkojen väheneminen alueelta siten, että omia jameja ei enää pystytty pitämään. Tämä kaikki laittoi yhdistysaktiivit pohtimaan, toimiiko yhdistys oikein, tekeekö se sitä mikä sen jäseniä kiinnostaa. Jäsenten vähyys sekä jazzmusiikin edelleen pienet kuulijamäärät hyväksyttiin vähitellen toimintaan kuuluviksi tekijöiksi, ja kenties aktiivien toimintaa alkoi enemmänkin motivoida ydinjoukon jakama tavoite, johon Keitele jazz toimintakeinona vastasi.

Uuden institutionalismin teorian kautta nähtynä yhdistyksen toiminnat vakiintuivat yhdistyksen elinkaaren eri vaiheissa erilaisen institutionalisoitumisen pohjalta. Säätelevä institutionalisoituminen on pohjimmiltaan ulkosyntyistä, esimerkiksi yhdistyslaki ja arvonnäköalaki säätelevät tiettyjä osia yhdistyksen toiminnoista. Tällä tavalla vakiintuneita toimintoja olivat esimerkiksi päätöksentekojärjestys, kokouskäytännöt, yhdistyksen jäsenasiat, kirjanpito, tilinpäätöksen tekeminen ja mahdollisen harjoitettavan liiketoiminnan rajoitteet. Normatiivinen institutionalisoituminen taas on tulosta siitä, mihin aktiivisten toimijoiden sisäiset vaikuttimet ja asema organisaatiossa velvoittavat heitä. Äänekoski Jazz ry:n tapauksessa jazzmusiikin edistäminen vaati toimenpiteitä, kuten konserttien järjestämistä ja tiedottamista, ja kunkin aktiivin velvollisuutena oli osallistua tähän toimintaan siinä, missä hänestä on eniten hyötyä. Normatiivinen institutionalisoituminen johti siis joidenkin toimintatapojen yleistymiseen, esimerkiksi konserttien järjestämiseen, ja järjestäjien tehtävien jakautumiseen tässä toiminnassa.

Toimintojen kognitiivinen institutionalisoituminen taas johtui siitä, että yhdistyksessä oli olemassa tiettyjä käsityksiä siitä, millaista toimintaa esimerkiksi muut jazzkentän toimijat, oman kaupungin virkamiehet ja muut julkisen rahan jakajat suosivat ja edellyttivät. Kognitiivisen institutionalisoitumisen piirissä legitimiyyttä täytyi hakea useasta eri suunnasta; apurahoja myöntävät säätiöt, vertaisryhmä eli muiden festivaalien järjestäjätahot, lehdistö, kunnan hallinto ja ehkä tärkeimpänä yleisöt odottivat yhdistyksen osoittavan tarpeellisuutensa ja oikeutuksensa olemassaoloon eri tavoin. Näin myös vakiintuvat käytännöt valikoituivat tai vaihtelivat sen mukaan, kenen silmissä legitimiinä oleminen oli yhdistykselle kaikkein tarpeellisinta tai arvostetuinta kulloinkin. Jos valittiin legitimiuden määrittelijäksi eksperttilyeisö, jazziin erikoistuneet kuuntelijat ja toimittajat, käytännön täytyi olla korkeatasoisen, ei yleisöä kosiskelevan ohjelmiston kerääminen joka vuosi. Jos taas haluttiin edelleenkin saada kohtuullista avustusta kotikunnalta, täytyi kehittää käytäntöjä, jotka tarjosivat kuntalaisille mahdollisuuden pienellä panoksella osallistua tapahtumiin tai ehkä piti kehittää markkinointia siten, että kunta nousi siinä näkyvään asemaan; riippuen siitä, minkälaisia perusteluja kunnan päättäjät käyttivät tukiessaan yhdistystä. Ns. suuri yleisö, joka usein ja ainakin Äänekoski Jazz ry:n tapauksessa koostui paikallisista asukkaista, arvosti käytäntöjä, jotka tuovat paikkakunnalle jotain uutta, jotain josta pääsee osalliseksi. Valtakunnallisen arvostuksen, vaikkapa Finland Festivals –ketjun jäsenyyden tai OPM:n harkinnanvaraisen tuen saavuttamiseen liittyivät aktiivien käsityksen mukaan käytännöt, jotka tukivat toiminnan ainutlaatuisuutta, vapaaehtoisuutta ja voittoa tavoittelemattomuutta, ehkä aluepolitiikkaan vedoten tukevat paikkakunnan kehitystä tms.

Äänekoski Jazz ry:n reilun ensimmäisen kymmenen vuoden aikana kognitiivisen institutionalisoitumisen mallit olivat siirtyneet osaksi paikallistasolta valtakunnalliselle tasolle. Festivaalin järjestämisessä otettiin huomioon entisten intressiryhmien lisäksi valtakunnallinen lehdistö, jazzkriitikot, muualta Suomesta tuleva yleisö ja VIP-vieraat. Olosuhteiden ja järjestelyiden täytyi vastata sitä, mihin muilla suurilla jazzjuhlilla kävijät olivat tottuneet. Sponsorisopimukset ja niihin liittyvät asiat olivat varmasti omaksuttuja muilta festivaaleilta. Myös festivaalin onnistumisen kriteerit muuttuivat, ja tämä on mielestäni yksi selkeästi toimintaa ja yhdistysaktiivien motivaatiota muuttanut tekijä. Ravintolafestivaalin aikaan järjestäjät olivat vastuussa itselleen ja yhdistyksen jäsenille festivaalin onnistumisesta; onnistumisen tekivät yleisömenestys, hyvä tunnelma ja

taloudellinen nollatulos. Telttafestivaalin aikaan ”tulovastuullisia” oltiin myös rahoittajille ja muille viiteryhmille. Esimerkiksi aivan uutena seurattavana oli festivaalin ja sitä kautta Äänekosken kaupungin saama näkyvyys, joka oli kirjattu yhdeksi kaupungin kasvavan tuen ehdoksi (ÄJAD 25.11.1996).

Äänekoski Jazz ry:n vakiintuneissa käytännöissä sääntelevän institutionalisaation vaikutukset ovat varmasti helpoimmin havaittavissa, ja kuten aikaisemminkin totesin, niiden luominen on ollut selkeää mm. lakien ja säädösten pohjalta. Muiden kuin pakollisten käytäntöjen vakiintuminen onkin monimutkaisemman prosessin tulos, sillä pääsääntöisesti monet asiat vaikuttavat näihin käytäntöihin. Perustoimintatilanteena näyttäisikin olevan ristiriitatilanne. Yhdistyksen toiminta on monessa tilanteessa tulosta kompromisseista monien ulkosyntyisten vaatimusten edessä sekä näiden vaatimusten yhdistämisestä yhdistyksessä toimivien yksilöiden omaan motivaatioon ja tavoitteisiin. Ainakin jännitettä syntyi kognitiivisen ja normatiivisen institutionalisaation sisällä sekä näiden välillä. Kun festivaalin koko kasvoi, yhdistyksen toimintaympäristö ei ollut enää yksinkertainen määritellä, niin kuin se ehkä oli ollut yhdistystä perustettaessa ja toimintoja alulle pantaessa. Keitelejazzin vakiintuminen yhdistyksen toimintamuodoksi ja sen saaminen valtakunnalliseen tietoisuuteen sekä luonnollisesti tapahtunut kasvu asetti yhdistyksen toiminnan moneen eri kontekstiin: kilpailemaan jazztapahtumien kanssa valtakunnallisesta huomiosta ja jazzharrastajien käynneistä, osoittamaan hyödyllisyytensä kunnalle ja kunnallisille päättäjille, pyrkimään paikallisten asukkaiden suosioon. Kognitiivisen institutionalisaation kautta käytännöt muuttuivat siihen suuntaan, josta koettiin olevan eniten hyötyä eri toimintaympäristöihin nähden, ja nämä kokemukset eivät läheskään aina olleet tietoisia tai artikuloituja. Välillä nämä suunnat olivat vastakkaisia.

Kysymys oli ristiriitatilanteen jälkeen siitä, mihin arvojärjestykseen toimintaympäristöt laitettiin, millaista legitimaatiota mieluiten tavoiteltiin. Tämä taas aiheutti mahdollisesti ristiriidan siinä, mitä tapahtuman kehittäminen vaati yhdistyksen aktiiveilta ja mikä heidän oma motivaationsa toimia yhdistyksessä oli. Tuttu esimerkki monelle yhdistystoimijalle on varmasti asioiden hoitaminen viime tipassa, ja hyvät lupaukset jokaisen vuoden jälkeen, että ensi vuonna asiat hoidetaan aikaisemmin ja järjestelmällisemmin. Suunnitelmallisuus ja järjestelmällisyys taas ovat ensimmäisiä askeleita toiminnan vapaaehtoisen luonteen muuttumisesta ammatillisempaan suuntaan, mutta tätä harvemmin ajatellaan tai sanotaan

ääneen toimintaa kehitettäessä. Mielestäni tämä on yksi syy siihen, että ennakoimista ja järjestelmällisyyttä ei pystytä toteuttamaan määräänsä enempää; resurssien vähyyden lisäksi sen estää pelko toiminnan motivaation muuttumisesta vapaaehtoisesta pakolliseen, ei-kaupallisesta kaupalliseen.

Toiminnassa tapahtuneen muutoksen mekanismit noudattelivat mielestäni hyvin Scheinin teoriaa yhdistyksen elinkaareen liittyvistä mekanismeista. Alkuvaiheen muutokset tulivat luonnollisesti toiminnan kehittyessä, toiminnan laajetessa muutoksia tehtiin tietoisesti (tai oltiin tietoisesti tekemättä) ja kypsässä vaiheessa muutos tehtiin hyvin radikaalisti ja johtajuusvetoisesti, koska toisena vaihtoehtona nähtiin uhka toiminnan loppumisesta. Tasaantumisen vaiheessa toiminta oli saanut vankan jalansijan, mutta luovuus oli jäänyt taustalle ja toiminta alkoi menettää hohtoaan. Tasaantumisen vaiheen jälkeen voidaan jatkaa kriisin kautta uuteen nousuun tai pahimmassa tapauksessa lopettaa toiminta. (Heikkala 2001, 115-117) Puheenjohtaja Plattonen oli yksi muutosta aktiivisesti ajavista henkilöistä. Hänen asemansa organisaation johdossa varmastikin vaikutti siihen, minkä takia tästä organisaation elinkaareen liittyvästä taitekohdasta lähdettiin muuttamaan ja kehittämään toimintaa, eikä sitä lopetettu kokonaan. Muutosvastarintaa varmasti ilmeni, ja johtajuuden merkitys uudistusten toteuttamisessa oli mielestäni merkittävä.

Käytäntöjen muutosta ja muutoksen luonnetta ei olisi pystynyt selittämään uuden institutionalismin teorioiden mukaan yhtä hyvin. Koska mielestäni ei voi nähdä organisaatiossa tapahtuneen suuren muutoksen syntyneen ulkopuolelta institutionalisoitumispaineiden kautta, kritiikki uuden institutionalismin teorioiden selitysvuimasta koskien muutosta on oikeutettua. Organisaation prosessimaisen luonteen huomioon ottaminen on siis tällaisessa analyysissä välttämätöntä, ja yhdistyksen elinkaari on luonteva tapa ajatella tutkimuksen kohdetta prosessina.

Niklas Luhmannin idea organisaatiosta autopoieettisena osajärjestelmänä taas tarjoaa mahdollisuuden ottaa organisaation sisäinen kommunikaatio ja sen jäsenten rooli tarpeeksi vahvalla tavalla mukaan käytäntöjen vakiintumisen ja muutoksen tutkimukseen. Erityisesti tässä tapauksessa toiminnassa vuosina 1995–1996 tapahtunutta melko radikaalia muutosta ei voida mielestäni analysoida riittävästi toimintojen institutionalisoitumisen kautta; siihen ei näytä olevan säänteleviä, normatiivisia eikä kognitiivisia paineita, jotka olisivat suoraan

vaikuttaneet muutoksen syntymiseen. Ennemminkin organisaation sisäinen kommunikaatio ja siihen osallistuvien jäsenten intressit vaikuttivat toiminnan kehittymiseen. Myös monet yhdistyksen pysyvät käytännöt, esimerkiksi nuorten jazzmuusikkojen esiin nostaminen toiminnassa ja taiteellisessa ohjelmassa ovat yhdistyksen itse määrittelemien arvojen mukaista.

Toinen Luhmannilta tuleva idea on se, että vaikka jäsenet osallistuvat järjestelmän mukaiseen kommunikaatioon osallistuvat vain persoonansa siltä osalta, joka liittyy yhdistyksessä toimimiseen, yksilöillä on kytköksiä myös muihin yhteiskunnan osajärjestelmiin, ja tällä tavalla välittyy erilaisia asioita myös yhdistyksen sisäiseen kommunikaatioon. Pienen aktiivijoukon toiminnassa yksilöt vaikuttivat vahvasti toiminnan sisältöön ja keinoihin, joten heidän muut jäsenyytensä vaikuttivat yhdistyksen toimintaan. Tässä tutkimuksessa en pystynyt aineiston luonteen takia keskittymään tähän seikkaan, mutta mielenkiintoisena mahdollisena jatkotutkimusaiheena voisi nousta se, millaista roolia ihmisten muut jäsenyydet yhdistyksen toiminnassa näyttelevät.

6.2. Kulttuuriyhdistyksen muuttuvat toimintaympäristöt

Yhdistyksen toiminta riippuu sen ulkoisen ympäristön tarjoamista resursseista ja mahdollisuuksista, muista organisaatioista ja instituutioista sekä jäsenten ja kansalaisten arvoista, intresseistä ja tarpeista (Heikkala 2001, 57). Kulttuurin ja taiteen alueella markkinaistuminen on tosiasia, ainakin tapahtumajärjestämistä tarkasteltaessa. Toisaalta se tapahtuu ulkoa päin säädellen, esimerkiksi kuntien toiminta-avustusten muuttuessa palveluiden ostoksi tai kunnan imagon kehittämiseksi. Toisaalta, kuten Heiskanen totesi institutionalisoitumisen yhteydessä, kaupallisen sektorin kielenkäytöstä ja toimintatavoista otetaan mallia huomaamattakin.

Tutkimus ”Taiteen ja kulttuurin rahoitus ja ohjaus” kokoaa melko hyvin sitä toimintaympäristöjen muutosta, joka on käynyt ilmi Äänekoski Jazz ry:n tapauksessa. Teoksessa toiminnallista ja rakenteellista tarkastelua yhdistää institutionalisoitumisen näkökulma: missä määrin kulttuurin rahoituksen käytännöt ja kohteet ovat institutionalisoituneet ja pysyvät samoina, missä määrin taas järjestelmä muuttuu, joustaa ja

pystyy ottamaan huomioon muutokset olosuhteissa (Heiskanen ym. 2005, 15). Tutkimus käsittelee lähinnä rakenteellisia ongelmia: rahoitus- ja ohjausjärjestelmiä ja niiden toiminnan poliittis-hallinnollisia, taloudellisia ja oikeudellisia ehtoja ja näiden suhdetta taiteellisen työn ja kulttuuritoiminnan järkevään ja innovatiiviseen organisointiin. Tutkimuksessa keskeisessä asemassa ovat institutionaalisten sektoreiden (julkisen ja voittoa tavoittelevan ja voittoa tavoittelemattoman) suhteet, ja purettavina taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaltioideologinen skripti sekä toisaalta uusliberalistinen markkinamekanismien tehokkuutta korostava skripti (mt., 288). Tämä on oman tutkimukseni mukaan johtanut Matthiesin sanoin ekonomisen ja eettisen rationaliteetin yhtäaikaiseen olemassaoloon myös Äänekoski Jazz ry:n toiminnassa. Markkinalähtöinen ajattelu, joka on tullut myös julkisen sektorin tukijoiden (oma kunta) yhdeksi perustaksi, on vaikuttanut suuresti yhdistystoimintaan.

Veikkausvoittovarojen suuri rooli kulttuurin rahoituksessa on yksi teoksen perustava pohdinnan kohde. EU:n kilpailulainsäädännön vaikutukset rahapelimonopoliin ovat edelleen tätä kirjoittaessa epäselviä. Selvää kuitenkin on se, että mikäli valtion rahapelimonopolista joudutaan luopumaan, seuraukset ovat erittäin vakavat niin kolmannelle sektorille yleensä kuin kaikelle valtion tukemalla kulttuuritoiminnallekin. Kirjoittajat toteavatkin, että nykyisessä tilanteessa on kaksi kipupistettä: ”vapaiden määrärahojen niukkuuden vapaan luovan työn ja strategisten alojen harkinnanvaraiseen rahoittamiseen ja veikkausvoittovaroin rahoitettujen laitosten ja järjestöjen vaikeudet suunnitella toimintojaan pitävästi pitemmällä aikajänteellä”. (mt., 46) Vaikutus on suuri esimerkiksi festivaalikenttään, joka Suomessa saa valtion tukensa harkinnanvaraisista avustuksista, jotka taas rahoitetaan veikkausvoittovaroista.

Taiteen ja kulttuurin rahoitus ja ohjaus –teoksessa Ilkka Heiskanen yhdistää tapahtumakentän ja sen taustalla olevat yhdistykset ”uuteen kolmanteen sektoriin”. Tämä sektori hakee rahoituksensa sekä julkiselta että yksityiseltä sektorilta, ja yhdistyy yhä useammin taiteen ja kulttuurin käyttöön muiden elinkeinoalojen kuten matkailun ja yritystoiminnan edistämisessä. Uuden kolmannen sektorin toimijat ovat välineitä toisaalta aluekehitykseen ja kaupunkiympäristöjen suunnitteluun, toisaalta erilaisiin yhteiskunnallisiin tavoitteisiin kuten vanhusten virkistämiseen ja sairaalaympäristön elävöittämiseen. Uutta kolmatta sektoria pyörittävät managerit ja tuottajat. Koska taustalla olevat yhdistykset tai yhteenliittymät ovat löyhiä eivätkä tarjoa rakenteellista tukea, on tuottajien kenttä paljon perinteistä laaja-

alaisempi. Rahoitus on projektiluontoista, ja kulttuuri tai taide on vain yksi osa toteutettavaa hanketta, elämystä tai matkailukohdetta. (mt., 63–65) Äänekoski Jazz ry:lle tämä paine on näkynyt ammattimaisen toiminnan vaatimuksena, ja ongelmia on tuottanut toiminnassa erityisesti se, että yhdistyksellä ei ole palkattua työvoimaa vuoden ympäri. Toiminnan aatteelliseen pohjaan nähden ongelma on mielestäni erityisesti siinä, että jos Keitele jazzin kaltaisen yhden viikonlopun mittaisen tapahtuman tuottamiseen palkataan ympärivuotista henkilökuntaa, palkkakulut lohkaisevat suuren osan aikaisemmin tapahtuman sisältöön menneistä rahoista. Tähän muutokseen ei useinkaan olla valmiita yhdistyksen vapaaehtoisperiaatteella toimivassa hallituksessa.

Tutkimuksessa kirjoittajat toteavat, että heidän tarkastelunsa sivuuttaa kokonaan yleisöt ja osallistumisen näkökulman. Heidän tutkimuksensa ei ulotu niihin suoranaisiin vaikutuksiin luovan työn määrään, laatuun ja aineettomien voimavarojen varannon muutoksiin, joita julkisen rahoituksen ja ohjauksen tuottamalla toiminnan ehdoilla on. Olen valottanut esimerkin omaisesti näitä vaikutuksia omassa tutkimuksessani. Tutkijoiden näkemys kipupisteistä, joita liiketaloudelliset ja uusinstitutionaaliset organisaatioanalyysit tuottavat, kuvaavat hyvin monia niitä ongelmia tai ristiriitoja joita olen Äänekoski Jazz ry:n toiminnassa kuvannut. Erityisesti mielestäni merkityksellinen toimijan kannalta on Heiskasen, Ahosen ja Oulasvirran kuvaama 22. kipupiste:

Julkinen rahoitus ja yksityinen rahoitus perustavat toimintansa erilaisiin odotuksiin rahoitettavien tahojen ansaintalogiikasta. Yksityinen rahoittaja odottaa, että rahoitettava taho noudattaa markkinaehtoista ansaintalogiikkaa – voiton tavoittelua tai ainakin saadun lisärahoituksen tehokasta käyttöä, jotta resursseja olisi tulevaan, laajempaan ja tuottoisampaan toimintaan. Julkinen rahoittaja taas odottaa että sille tavalla tai toisella todistetaan, että julkisilla varoilla, tavallisesti verovaroilla, on tuotettu sitä yhteiskunnallista hyvää, jota aiottiin tuottaa, ja tämä on tehty ilman tarpeettomia sivukuluja tai tuottamatta kohtuuttomia ilmaisia ulkoisia hyötyjä kenellekään. Markkinaehtoinen non-profit toiminta on tavallaan välikädessä näiden kahden toimintatavan välissä. Non-profit sektorin rahoittajien on usein vaikeaa valita, mitä he rahoitettavalta voisivat odottaa ja vaatia toimintastrategian ja johdon ja työntekijöiden toimintamallien suhteen, samoin rahoitettujen non-profit –toimijoiden on vaikeaa valita, kumpia organisaatiokäytäntöjä, yksityisen yritysten vai julkisen sektorin organisaatioiden, niiden tulisi omissa toiminnoissaan toteuttaa. (mt., 319)

Tähän ristiriitaan voi vielä lisätä sen vaikutuksen, joka syntyy niistä julkisen rahoituksen tavoitteista tai edellytyksistä, jotka lähenevät yksityisen rahoituksen logiikkaa; imagohyödyn, hotelliöiden tai alueen yrittäjille tulevan rahan määrän tarkastelua rahoituksen perustana.

Kuuluuko Äänekoski Jazz ry edellä esiteltyyn uuteen kolmanteen sektoriin? Osittain näin voidaan nähdä. Perinteisestä aatteellisesta vapaaehtoistoiminnasta yhdistyksen toiminta eroaa ehkä ainakin siinä, että sen toiminta monelta osin arvotetaan kaupallisen menestyksen mukaan, vaikka se ei voittoa pyrikään tekemään. Toisaalta yhdistys on pyörinyt jo pitkään lähes täysin vapaaehtoisvoimin, Heiskasen ja kumppaneiden kuvailemaa ”managerisoitumista” ei ole vielä tapahtunut. Siihen taas voi olla syynä halu pitää toiminta aatteellisella pohjalla tai resurssien puute, tai molemmat. Aikaisemmin esitetyn taulukon mukaan talouden rakenne viitanee uuden kolmannen sektorin toimintalogiikan toteutumiseen myös Äänekoski Jazz ry:ssä.

Itse yhdyin Äänekoski Jazz ry:ssä yli 20 vuotta käsiteltyyn huolenaiheeseen, vapaaehtoisten toimijoiden ja aktiivien jaksamiseen ja mahdollisuuteen toimia. Verotus-, turvallisuus- ym. lainsäädäntö asettavat yhä suurempia vaatimuksia toiminnalle, ja niistä selvittää pian vain palkatun henkilökunnan turvin. Kun toiminnasta joku saa palkkaa, joku toinen ehkä katsoo että vapaaehtoistoiminnalle ei ole tasavertaista sijaa. Kuitenkin Keitelejazzin kaltainen tapahtuma toimii vain vahvan vapaaehtoispanostuksen voimin, sillä minkään ansaintalogiikan mukaan tuloja ei saada niin paljon, että kaikille tapahtumassa töitä tekeville pystyttäisiin maksamaan palkkaa. Tämä ongelma on monessa yhdistyksessä ratkaistu palkkaamalla yksi henkilö järjestösihteeriksi tai toiminnanjohtajaksi. Kuten monessa muussakin tapahtumassa, professionalisoituminen ja jonkinasteinen kaupallistuminen voivat joko viedä tapahtumaa eteenpäin ja kehittää sitä paremmaksi kaikkien kannalta, tai lopettaa toiminnan kokonaan. Äänekoski Jazz ry on onnistunut toteuttamaan ensimmäistä vaihtoehtoa.

Lähteet

Arkistolähteet:

ÄJA = Äänekoski Jazz ry:n arkisto
C = pöytäkirjat tai kokousmuistiot liitteineen
D = toimitteet
Gd = tilinpäätösasiakirjat
Ge = anomukset
Hb = jäsenasiat

Haastattelut:

31.10.2003 Pekka Siistonen
27.11.2003 Kalevi Plattonen, Hannu Puurunen, Teuvo Suistela

Muut lähteet:

Alapuro, Risto ym. (toim.) (1987). *Kansa liikkeessä*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Askim, Jostein (2004). *Attending to a blind spot of new institutionalism: Introducing processual institutionalism*. [WWW-dokumentti]. Saatavissa:
http://folk.uio.no/josteira/Faglige%20arbeider/Tromso_paper.doc
(luettu 8.3.2007)

Baumol, William J. ja Bowen, William G. (2001, 2. painos). *Performing arts: the economic dilemma*. A study of problems common to theatre, opera, music and dance. Aldershot: Ashgate.

Boin, R.A. ja Christensen, T. (2004). *Reconsidering leadership and institutions in the public sector - A question of design?* [WWW-dokumentti]. Saatavissa:
<http://www.scancor.org/dyn/files/textimg/172/TomC.doc>
(luettu 8.3.2007)

Campbell, John L. (2004). *Institutional Change and Globalization*. [WWW-dokumentti]. Saatavissa: http://books.google.com/books?id=KX718Sm2-nYC&dq=Institutional+Change+and+Globalization.+&pg=PP1&ots=tddWHZmEXa&sig=nek-Tg4Wo2Gq_HDyjgIIaK8XGnQ&prev=http://www.google.com/search%3Fq%3DInstitutional%2BChange%2Band%2BGlobalization.%2B%26rls%3Dcom.microsoft:fi%26ie%3DUTF-8%26oe%3DUTF-8%26startIndex%3D%26startPage%3D1&sa=X&oi=print&ct=title#PPA34,M1
(luettu 8.3.2007)

Cantell, Timo (1993). *Kannattaako kulttuuri? Kulttuurisektori ja kaupunkien kehityshankkeet*. Helsinki: Helsingin kaupunki.

DiMaggio, Paul (1986). Introduction. Teoksessa DiMaggio, Paul (toim.): *Nonprofit Enterprise in the Arts: Studies in Mission and Constraint*. New York: Oxford University Press.

DiMaggio, Paul J. ja Powell, Walter W. (1991a). Introduction. Teoksessa Powell, Walter W. ja DiMaggio, Paul J. (toim.): *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: The University of Chicago Press.

DiMaggio, Paul J. ja Powell, Walter W. (1991b). The Iron Cage Revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. Teoksessa Powell, Walter W. ja DiMaggio, Paul J. (toim.): *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: The University of Chicago Press.

Frey, Bruno S. (2000). *The Rise and Fall of Festivals; Reflections on the Salzburg Festival*. [WWW-dokumentti]. Saatavissa: <http://efaextra.efa-aef.org/efadoc/11/Uni%20Zurich%20-%20Salzburger%20Festspiele.pdf>
(luettu 7.3.2007)

Haavisto, Jukka (1991). *Puuvillapelloilta kaskimaille. Jatsin ja jazzin vaiheita Suomessa*. Keuruu: Otava.

Haavisto, Jukka (1992). Suomalaisen jazzin esihistoria. *Musiikin suunta 1/92*. Rytmii-instituutti.

Hall, Peter.A. ja Taylor, Rosemary C.G. (1996). *Political Science and the Three New Institutionalisms*. [WWW-dokumentti]. Saatavissa: http://www.mpi-fg-koeln.mpg.de/pu/mpifg_dp/dp96-6.pdf
(luettu 8.3.2007)

Heikkala, Juha (2001). *Järjestön strategia*. Tampere: Tampere University Press.

Heikkinen, Sami (2007). *Baumolin taudin varjossa – laajennettu palvelutarjooma suomalaisten sinfoniaorkestereiden rahoitusmuotojen mahdollisuutena*. [WWW-dokumentti]. Pro Gradu, Jyväskylän yliopisto.
Saatavissa: http://thesis.jyu.fi/07/URN_NBN_fi_jyu-200729.pdf
(luettu 23.4.2007)

Heiskanen, Ilkka (2000). *Kulttuurin julkinen rahoitus Suomessa – tilastot ja todellisuus: rahoitustilastojen käyttökelpoisuudesta ja 1990-luvun rahoitustilanteesta taide- ja kulttuurilaitosten kannalta*. Helsinki: Nykypaino.

Heiskanen, Ilkka (2001). *Muuttuivatko laitokset, miksi ja miten?: taide- ja kulttuurilaitosten institutionaalinen muutos 1990-luvulla*. Helsinki: Nykypaino.

Heiskanen, Ilkka, Ahonen, Pertti, Oulasvirta, Lasse (2005). *Taiteen ja kulttuurin rahoitus ja ohjaus: kipupisteet ja kehitysvaihtoehdot*. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö.

Helander, Voitto (1998). *Kolmas sektori*. Saarijärvi: Gummerus.

- Helander, Voitto (1999). *Kunnat ja yhdistykset*. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Helander, Voitto (2001). *Paikallisyhdistys lähikuvassa: yhteydet, rakenteet ja toiminta*. Tampere: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Hänninen, Sakari, Kangas, Anita, Siisiäinen, Martti (2003). Esipuhe. Teoksessa Hänninen, Sakari, Kangas, Anita, Siisiäinen, Martti (toim.): *Mitä yhdistykset välittävät*. Jyväskylä: Gummerus.
- Häyrynen, Simo (2006). *Suomalaisen yhteiskunnan kulttuuripoliittikka*. Jyväskylä: Minerva.
- Ilmonen, Kari (1995). *Kunta ja musiikkijuhlat*. Helsinki: Kunnallissalan kehittämssäätiö.
- Juanto, Leila (1999). Yleishyödyllisten yhteisöjen verotuksesta. Teoksessa Hokkanen, Liisa, Kinnunen, Petri, Siisiäinen, Martti (toim.): *Haastava kolmas sektori, pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta*. Jyväskylä: Gummerus.
- Julin, Jussi, Jäppinen, Jussi, Mänttari, Jarkko, Nyberg, Vesa ja Rahkila-Rissanen, Pirkko (toim.) (2004). *Yy, kaa, koo... Arjen kuvaa ja tarinoita Keski-Suomen rytmimusiikin vaiheista 1930-luvulta 1970-luvulle*. Jyväskylä: Atena Kustannus.
- Julkunen, Raija (2001). *Suunnanmuutos 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Kangas, Anita, Heiskanen, Ilkka, Hirvonen, Johanna (2002). Kulttuuripoliittinen päätöksenteko, lainsäädäntö ja hallinto. Teoksessa Heiskanen, Ilkka, Kangas, Anita, Mitchell, Ritva (toim.): *Taiteen ja kulttuurin kentät*. Jyväskylä: Gummerus.
- Kangas, Anita (2003). Kolmas sektori ja kulttuuripoliittikka. Teoksessa Hänninen, Sakari, Kangas, Anita, Siisiäinen, Martti (toim.): *Mitä yhdistykset välittävät*. Jyväskylä: Gummerus.
- Kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytykset*. Oikeusministeriön mietintö 2006:14. [WWW-dokumentti]. Saatavissa: <http://www.om.fi/1149509608033> (luettu 9.3.2007)
- Kukkonen, Tiina (2001). *Festivaalien talous 1999*. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Kulttuuritilasto 2005*. Tilastokeskus. [WWW-dokumentti] Saatavissa: http://www.stat.fi/til/klt/2005/klt_2005_2006-04-12_tie_001.html (luettu 23.4.2007)
- Luhmann, Niklas (2004). *Ekologinen kommunikaatio*. Helsinki: Gaudeamus.
- Matthies, Aila-Leena (1999). Ekonomistisen ja eettisen vuoropuhelu. Teoksessa Hokkanen, Liisa, Kinnunen, Petri, Siisiäinen, Martti (toim.): *Haastava kolmas sektori, pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta*. Jyväskylä: Gummerus.

Meyer, John W. ja Rowan, Brian (1991). Institutionalized organizations: formal structure as myth and ceremony. Teoksessa Powell, Walter W. ja DiMaggio, Paul J. (toim.): *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: The University of Chicago Press.

Mäkinen, Jarmo (1999). *Baumolin tauti ja sinfoniaorkesterit*. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan työpapereita 104.

Möttönen, Sakari ja Niemelä, Jorma (2005). *Kunta ja kolmas sektori: yhteistyön uudet muodot*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Oesch, Pekka (2000). *Kulttuuri- ja taideyhdistysten rakennemuutos*. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Opetusministeriön jazztyöryhmän muistio (1997). Helsinki: Opetusministeriö.

Pyykkönen, Miikka (2002). Vapaaehtoistyö jyvaskyläläisissä yhdistyksissä teoksessa Siisiäinen, Martti (toim.): *Yhdistykset kolmannen sektorin toimijoina, tutkimus jyvaskyläläisistä yhdistyksistä*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Rytmi-lehti. Vuosikerrat 1974-1984.

Schein, Edgar S. (1987). *Organisaatiokulttuuri ja johtaminen*. Espoo: Weilin+Göös.

Scott, Richard W. (1991). Unpacking institutional arguments. Teoksessa Powell, Walter W. ja DiMaggio, Paul J. (toim.): *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: The University of Chicago Press.

Scott, Richard W. (2001). *Institutions and organizations*, 2nd ed. Thousand Oaks: Sage.

Siisiäinen, Martti (1996). *Yhdistys 2000*. Helsinki: Opintotoiminnan keskusliitto.

Siisiäinen, Martti (2002a). Yhdistysten nykytila ja kehityksen suunnat. Teoksessa Riikonen, Virve ja Siisiäinen, Martti (toim.): *Yhdistystoiminnan uusjako*. Helsinki: Opintotoiminnan keskusliitto.

Siisiäinen, Martti (2002b). Kulttuuriyhdistykset kolmannen sektorin toimijoina Suomessa. Teoksessa Heiskanen, Ilkka, Kangas, Anita, Mitchell, Ritva (toim.): *Taiteen ja kulttuurin kentät*. Jyväskylä: Gummerus.

Siisiäinen, Martti (2002c). Kolmas sektori, yhdistykset ja innovaatiot. Teoksessa Siisiäinen, Martti (toim.): *Yhdistykset kolmannen sektorin toimijoina, tutkimus jyvaskyläläisistä yhdistyksistä*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Siisiäinen, Martti (2003). Vuoden 1997 yhdistykset. Teoksessa Hänninen, Sakari, Kangas, Anita, Siisiäinen, Martti (toim.): *Mitä yhdistykset välittävät*. Jyväskylä: Gummerus.

Sokka, Sakarias (2005). *Sisältöä kansallisvaltiolle. Taide-elämän järjestäytyminen ja asiantuntijavaltaistuva taiteen tukeminen*. Helsinki: Yliopistopaino.

Syrjästä esiin. puheenvuoro kulttuurista ja kehityksestä Euroopassa: Eurooppa-työryhmän raportti Euroopan neuvostolle (1998). Helsinki: Nykypaino.

Särkelä, Riitta, Vuorinen, Marja, Peltosalmi, Juha (2005). *Sosiaali- ja terveysturvajärjestöjen mahdollisuudet palveluiden ja tuen tuottamisessa*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Throsby, David (2001). *Economics and Culture*. Cambridge: Cambridge University Press.

Tuomikoski-Leskelä, Paula (1977). *Taide ja politiikka – Kansanedustuslaitoksen suhtautuminen taiteen edistämiseen Suomessa*. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

Verotusohje yleishyödyllisille yhdistyksille ja säätiöille, Ohje Dnro 753/32/2005, 1.6.2005 [WWW-dokumentti]. Saatavissa:
http://www.vero.fi/default.asp?article=4016&domain=VERO_MAIN&path=5,40,87&language=FIN
(luettu 3.6.2006)

Virtanen, Aila ja Näsi, Salme (2003). *Aatteesta ja rahasta – näkökulmia yhdistysten toimintaan ja talouteen*. Teoksessa Hänninen, Sakari, Kangas, Anita, Siisiäinen, Martti (toim.): *Mitä yhdistykset välittävät*. Jyväskylä: Gummerus.